Historisch jaarboek '86 Vlaardingen

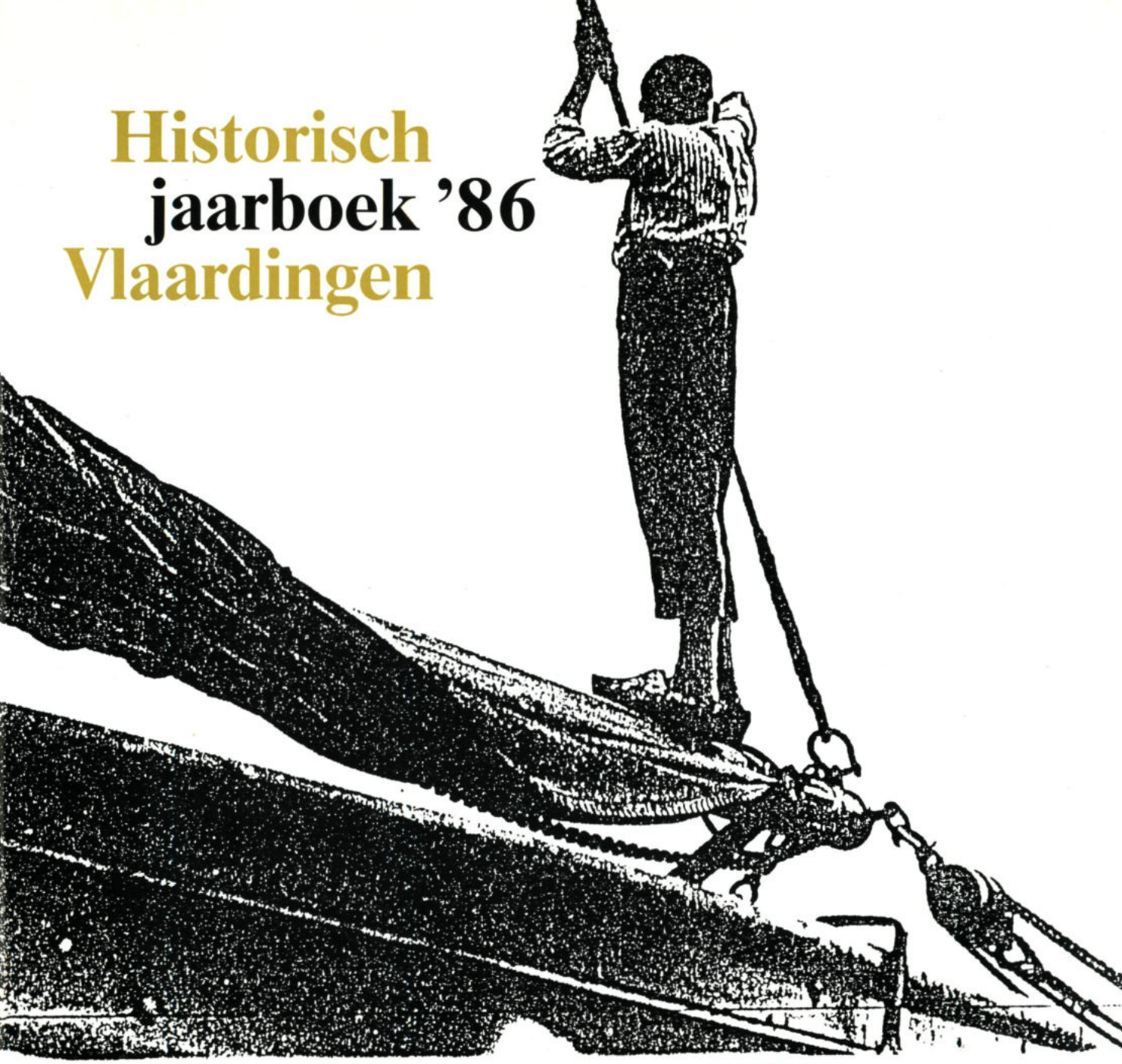

HISTORISCH JAARBOEK VLAARDINGEN 1986

Foto voorkant boek:
Een afhouder zwaait naar zijn familie bij het vertrek van een haringlogger.

Foto achterkant boek:
Stadsbrand 1574. Fantasieprent van Octave DeConinck.

Deze uitgave kwam tot stand
dank zij financiële medewerking
van de Gemeente Vlaardingen

HISTORISCH JAARBOEK VLAARDINGEN 1986

een produktie van de
Historische Vereniging Vlaardingen

met medewerking van het
Stadsarchief Vlaardingen

tiende jaargang

Zetwerk:
A. P. van Toledo, Schiedam

Reprodukties en druk:
Drukkerij Spin/Van Mantgem BV, Amsterdam

Cip-gegevens Koninklijke bibliotheek, Den Haag

Historisch

Historisch jaarboek Vlaardingen / Historische Vereniging Vlaardingen. – Jrg. 1 (1977) – . . . . – Vlaardingen : Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen
ISSN 0169-3964
Tiende jaargang, 1986. – Ill.
ISBN 90-71731-02-2
SISO zhol 938.1 UDC 949.2*3130(058)
Trefw.: Vlaardingen ; geschiedenis ; jaarboeken.

Inhoud

7- 8 Archeologische werkgroep Helinium

9- 10 Historische Vereniging Vlaardingen

11- 12 Stadsarchief

13- 14 Streekmuseum Jan Anderson

15- 16 Visserijmuseum

17- 36 Kroniek van Vlaardingen 1935,
door Marianne van Papeveld-Hörst

37- 56 Kroniek van Vlaardingen 1985,
door Marianne van Papeveld-Hörst

57- 70 'Zij zijn trouwe vaderlanders'.
De SDAP-afdeling Vlaardingen tussen zuil
en strijdorganisatie, 1918-1940,
door Peter Braad

71- 88 Vlaardingse visserskinderen
omstreeks 1900,
door Peter Hertog

89-104 De vlaardingse brandweer.
Ruim 400 jaar strijd tegen de rode haan,
door C. W. Verhulst

Auteursrechten afbeeldingen (voor zover bekend):

V.d. Berg's fotografie, Vlaardingen, blz. 96.
Breur, Schiedam, blz. 100.
Delta-phot, Middelburg, blz. 48 (I).
Roel Dijkstra, Vlaardingen, blz. 51, 55.
W. Dijkstra, Vlaardingen, blz. 32 (II).
Haagsche Courant, 's-Gravenhage, blz. 102.
KLM, Amsterdam, blz. 18.
Foto Niestadt, Vlaardingen, blz. 79.
NV Polygoon, Amsterdam, blz. 33.
Randstad Fotodienst, Rijswijk, blz. 38, 39 (I), 39 (II), 41, 42, 43, 48 (II), 49, 52, 53.
H. Rogmans, Amsterdam, blz. 47.
Fotobureau Roovers, Rotterdam, blz. 44.

De afbeeldingen werden voor reproduktie bereidwillig afgestaan door:

Brandweer Vlaardingen, blz. 95.
Mevrouw J. Boender-Houwelingen, Vlaardingen, blz. 62, 65, 66, 67, 69.
De heer T. de Bruijn, Scharendijke, blz. 32 (II), 68.
De heer C. L. van Diggele, Vlaardingen, blz. 92.
Edu Verhulst, Spijkenisse, blz. 93.
Gemeentewerken Vlaardingen, blz. 54.
Helinium, Vlaardingen, blz. 7.
Streekmuseum Jan Anderson, Vlaardingen, blz. 13, 96.
Visserijmuseum, Vlaardingen, blz. 15.
Stadsarchief Vlaardingen, alle overige afbeeldingen.

Over onze auteurs:

Drs Peter Braad, geboren in 1957 te Vlaardingen, studeerde in 1984 af als historicus aan de Rijksuniversiteit van Leiden. Tijdens zijn studie heeft hij zich met name gespecialiseerd in de geschiedenis van het socialisme en de arbeidersbeweging in Nederland. Thans is hij werkzaam als journalist bij een rotterdamse krant.

Peter Hertog werd in 1961 in Vlaardingen geboren. Na de middelbare school studeerde hij aan de Lerarenopleiding ZWN te Delft in de vakken geschiedenis en aardrijkskunde. Momenteel is hij 4de jaars student Maatschappijgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

C. W. Verhulst, in 1923 in Vlaardingen geboren, trad in 1942 als vrijwilliger toe tot het vlaardingse brandweerkorps als 'pijphouder'. In 1978 ging hij met functioneel leeftijdsontslag als vrijwillig waarnemend brandweercommandant. Thans is hij werkzaam bij de Dienst Bescherming Bevolking in het Waterweggebied als hoofdinspecteur bedrijfszelfbescherming.

ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP HELINIUM

Op 31 december 1985 bedroeg het aantal leden 60, tegenover 54 een jaar daarvoor.

Het bestuur nam tijdens de algemene ledenvergadering op 6 maart afscheid van de heren W. P. M. Kerklaan en T. C. Bauer. In hun plaats werden benoemd de heren J. J. van der Donck en J. P. ter Brugge. Mevrouw J. M. Hirschel-Hoeufft werd tot voorzitter gekozen.
Na afloop van de ledenvergadering hield mevrouw E. Stolk-Timmermans een lezing over gebruiksaardewerk in de late middeleeuwen. Het bestuurslid Van der Donck hield op 21 mei een voordracht in het Hollandiagebouw over de kleipijp in de 17de en 18de eeuw. Aan de hand van dia's en van pijpjes zelf werd een beeld gegeven van de ontwikkeling van de kleipijp in Nederland. Zaterdag 19 oktober werd een werkexcursie georganiseerd naar Spijkenisse. Na een rondleiding door archeoloog drs A. Döbken mochten de aanwezigen zelf graven rond een 11de eeuws huis. Op 21 oktober werd assistentie verleend aan de oud-archeologisch adviseur van de gemeente Vlaardingen, de heer C. Wind, bij zijn lezing voor leden van de Historische Vereniging Vlaardingen. In 1985 zijn geen werkavonden georganiseerd, omdat de werkgroep nog niet kon beschikken over een afgesloten ruimte. In oktober werd door het gemeentebestuur toestemming verleend de archeoruimte in het Hollandiagebouw af te sluiten. In 1986 zullen dan ook deze werkavonden opgestart worden.

Opgravingen aan de Vijfsluizen, 1985.

1985 kende enkele aktiviteiten in het veld. Na boringen in 1984 werd in mei 1985 met graafwerk begonnen nabij de Landstraat. Inmiddels was een halve meter door graafmachines weggegraven en kwamen interessante archeologische vondsten boven de grond. Helaas waren particuliere schatgravers Helinium deels te vroeg af. Enkele 17de eeuwse keldertjes werden zonder onderzoek door deze lieden ontdaan van plavuizen en tegels. Gelukkig kon het werkgroepslid G. Immerzeel deze keldertjes nog schematisch in kaart brengen. Ondanks deze tegenvaller werden in totaal 4 waterputten, funderingen en een houten ruimte ingemeten, getekend en gefotografeerd. Opvallend hierbij was het grote aantal majolicaresten dat werd aangetroffen. Tot de bijzondere vondsten behoorden een messing bakje en een stuk sieraad, waarschijnlijk een ceintuur van gevlochten messingdraad. Vrijwel alle vondsten kunnen worden gedateerd als vroeg 17de eeuws. Dit is duidelijk vroeger dan de eerste bebouwing daar ter plaatse, die rond 1645 begonnen is. Bij het Shellsportpark 'De Vijfsluizen', waar een oprit naar de rijksweg wordt aangelegd, werden middeleeuwse sporen gevonden. Naast een stookplaats werden houten constructies aangetroffen, die waarschijnlijk met de waterhuishouding te maken hebben. De vroegere Vijfsluizen hebben hier immers vlakbij gelegen. In een geultje werd veel schervenmateriaal geborgen: Pingsdorf, Andenne en kogelpot uit de middeleeuwen, terra nigra, geverniste waar, doliumscherven en inheems uit de Romeinse tijd. Verder kwamen veel botten, schelpen en kiezels tevoorschijn. In één van de afdeklagen werd nog een munt gevonden. Het gaat hier om een 'dubbele korte', geslagen in Brugge tussen 1571 en 1576. Uit recente publikaties was reeds bekend dat bij de Vijfsluizen een schans uit de Spaanse tijd heeft gelegen. Het onderzoek hier zal nog tot in 1986 voortduren. In de tussentijd werden op diverse plaatsen in Vlaardingen ook grondboringen verricht: in de Broekpolder bij de voormalige kooiwoning, langs de Zuidbuurtseweg en op de kaalslag nabij de Afrol, hoek Kornelis Speelmanstraat. Na enkele verkenningen in 1984 startte in november 1985 het onderzoek naar een klooster aan de Waalstraat. Via archiefbronnen was bekend dat hier het klooster van de Grauwe zusters had gestaan. Inderdaad werden onder de plavuizenvloer van het pand Waalstraat 53 de funderingen van het zusterhuis gevonden. Uit de diverse ophogingslagen kwam veel laat middeleeuws materiaal. Ook dit onderzoek wordt in 1986 voortgezet.

Terra Nigra, het mededelingenblad van Helinium, verscheen zes maal. Het aantal boeken in de bibliotheek steeg met 27 exemplaren tot 114, mede dankzij veel donaties. In 1985 werden 2 kruiwagens, jalons, batsen en vondstbakken aangeschaft. Van het gemeentebestuur kreeg Helinium de beschikking over een vitrine, die bij de permanente archeologische tentoonstelling in het Hollandiagebouw werd geplaatst.

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

Het ledental groeide in 1985 met 76 tot 623. Uit het bestuur traden de heren J. de Ligt en J. van der Burg. Als nieuw bestuurslid kon worden begroet de heer L. Bovée.

Het Historisch Jaarboek Vlaardingen 1985 werd gepresenteerd op 27 november. Eerste exemplaren werden uitgereikt aan een tweetal auteurs, de heren P. A. L. J. Daemen en M. A. den Admirant. Naast de gebruikelijke verslagen van vlaardingse instellingen die zich op historisch gebied bewegen, waren er de Kronieken 1934 en 1984, samengesteld door respectievelijk Matthijs A. Struijs en Marianne van Papeveld-Hörst, beiden archiefmedewerkers. De vier hoofdartikelen stonden alle in het teken van Vlaardingen gedurende de jaren 1940-1945. M. A. den Admirant beschreef 'Vlaardingen in de hongerwinter', Gerard van den Berg gaf een neerslag van zijn herinneringen als 'Een kind in de oorlog', terwijl P. A. L. J. Daemen zijn beleving van het 'Verzet in Vlaardingen' aan het papier toevertrouwde. Het algemeen beeld van Theo Poelstra over 'Vlaardingen 1940-1945' vormde een waardig sluitstuk van dit Jaarboek.

Van de verenigingsperiodiek Tijd-Schrift verschenen de nummers 32 en 33. Het eerstgenoemde bevatte onder meer herinneringen aan oud Vlaardingen en aan schooljaren omstreeks 1930. Voorts was er een eerste bijdrage ter beschrijving van de geschiedenis van de rooms-katholieke parochie in onze stad. Nummer 33 was vrijwel geheel gevuld met persoonlijke herinneringen van Vlaardingers aan de duitse bezetting 1940-1945.

Op 22 januari 1985 hield de heer J. H. van der Hout een lezing over de Vlaardingers en hun centen. Na de algemene vergadering van leden op 26 februari vertelde Matthijs A. Struijs over heraldiek, waarbij hij verhelderende dia's vertoonde. Het roemruchte geslacht Evertsen en de vlaardingse galeien werden op 25 maart onder de aandacht gebracht door de heer P. van de Leeden. Onder de titel 'Van 't Oft naar 't Ooft' vertoonde de heer L. A. Kalden op 23 april dia's over oud Vlaardingen, gebaseerd op de prentbriefkaartenverzameling van de heer L. de Blois. Op 18 mei ging de voorjaarsexcursie naar het landgoed Clingendael in Den Haag, waar naast de oud-hollandse tuin ook de japanse tuin bezocht werd. De in 1984 afgelaste excursie naar de Eendenkooi werd gehouden op 24 augustus, onder leiding van de heer F. Assenberg. De heer F. Ooststroom hield op 24 september een druk bezochte lezing over boerderijen in Vlaardingen en omgeving. Een uitgebreide serie dia's toonde diverse boerderij-typen zowel van buiten als van binnen. De voormalig oudheidkundig adviseur van de gemeente Vlaardingen, de heer C. Wind, sprak op 21 oktober over de Vlaardingencultuur. Met behulp van dia's en door leden van Helinium beschikbaargestelde, opgegraven voorwerpen werd het betoog geïllustreerd. Tenslotte hield op 19 november de heer A. Zoutendijk, organist van de Grote Kerk in Vlaardingen, een lezing over 'zijn' Van Peteghemorgel. Na afloop luisterden de bezoekers naar de bespeling van het orgel, terwijl

Het Van Peteghemorgel, ca 1970.

velen gebruik maakten van de geboden gelegenheid om de speeltafel van nabij te bekijken. Het aantal aanwezigen bij de verschillende activiteiten liep sterk uiteen; een algemene toename van bezoekers viel echter duidelijk op.

Het bovenstaande geeft een indruk van de voornaamste activiteiten van de bestuurscommissies, genoemd naar respektievelijk Jaarboek, Tijd-Schrift, lezingen en excursies. Hiernaast was nog een tweetal commissies aktief. In de eerste plaats de commissie Restauratiepenning, waarvan de leden beoordelen welke panden in Vlaardingen in aanmerking komen voor eventuele toekenning van een restauratiepenning. Voorts bewaakt de commissie waar mogelijk het verlies door sloop van historisch interessante gebouwen. In het verslagjaar werd met succes aktie gevoerd voor het behoud van de toren van de katholieke kerk aan de Hoogstraat. Voorts is bereikt dat unieke elementen van het viadukt aan de Binnensingel zijn opgeslagen, in afwachting van mogelijke herbouw in de toekomst.
Als tweede commissie die zich bezighoudt met historisch interessante objekten in Vlaardingen werd in 1985 opgericht de Commissie Industrieel Erfgoed Vlaardingen. De belangrijkste taak van deze commissie is het vastleggen in beeld en geschrift van materiële overblijfselen van voorbije fasen in de ontwikkeling van bedrijf en techniek. Voorbeelden hiervan zijn fabrieksgebouwen, technische installaties, arbeiderswoningen, straatmeubilair.

Tenslotte zij nog vermeld dat de Historische Vereniging Vlaardingen zich presenteerde in het gebouw van het Stadsarchief tijdens de culturele dag op 1 juni.

STADSARCHIEF

Het aantal bezoeken in 1985 was 2.435 tegen 2.320 in 1984. Aan archiefgebruikers werden geleverd 5.060 fotocopieën en 240 foto's. Uitgeleend werden 54 archivalische documenten, 366 boeken en dergelijke, 481 foto's en andere afbeeldingen en 9 films.

Het ziet er naar uit dat in 1986/7 een bescheiden verbouwing zal zorgen voor meer en deugdelijker bewaarruimte, een betere bezoekersaccommodatie en grotere werkruimte. De tentoonstellingsruimte op de zolder kreeg ophangrails en een spotverlichting.

Archiefbescheiden kwamen binnen van: notarissen, 1896-1905; hervormde gemeente, 1800-1920; Frans Boogaardschool, protestantse opleiding voor kleuteronderwijzeressen, 1930-1980; vereniging openbare leeszaal en bibliotheek, 1950-1962; familie Wagenaar Hummelinck en Hollandiafabriek van melkproducten en voedingsmiddelen, 1887-1960; harmonievereniging Sursum Corda, 1952; biljartvereniging 't Oosten, 1930-1985. De bibliotheek groeide met 172 nummers. De beeldverzamelingen werden uitgebreid met 27 werken op papier en 281 foto's. Belangrijke aanwinsten zijn: aquarellen van Peter Dumas van gebouwen in de Kuiperstraat, de Smalle Havenstraat en de Willem Beukelszoonstraat en een zeefdruk van het Stadsarchief (1985); linoleumsneden van Dik Kats van de Westhavenkade, het Buizengat en de Vlaardingse Vaart (1980-1985); gouaches van Manon Lith van de Vulcaanhaven, het Oosterhoofd en de Deltaweg (1985). Het topstuk van de aanwinsten is de aquarel die Cornelis Pronk in 1743 maakte van Vlaardingen gezien vanaf de kant van Maassluis. Het is het origineel waarnaar de graveur Jan Caspar Philips de prent maakte die in de Handvesten van 1772 staat, het enige kunstwerk van dien aard dat Vlaardingen bezit.

In juni liep in de nieuwe tentoonstellingsruimte de verkoopexpositie Lokatie Vlaardingen, werken op papier van Peter Dumas. Andere tentoonstellingen van het Stadsarchief waren: 'Geschiedenis van de bejaardenzorg in Vlaardingen' (dienstencentrum Drieën-Huysen) en 'Van Nieuwe Haven naar vernieuwde haven; 90 jaar Koningin Wilhelminahaven' (Stadhuis en Fonotheek). Via bruiklenen werd onder meer meegewerkt aan 'Winters beeld', schilderijen en dergelijke van wintergezichten van Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen en Maassluis, in het Gemeentemuseum van Maassluis. Het Stadsarchief verzorgde 6 lezingen en diavertoningen.

Het Stadsarchief maakte in 1985 voor het laatst het Historisch Jaarboek Vlaardingen: er ging meer tijd in het boek zitten dan verantwoord was, andere archieftaken raakten in het gedrang. De archiefdienst mag tevreden zijn met wat het negen jaar lang voor het jaarboek heeft gedaan: de kwaliteit van inhoud en vormgeving zijn bereikt dank zij de kennis en toewijding van het Stadsarchief. Het was niet in alle opzichten dankbaar werk. Wie niet zelf historisch onderzoek ver-

Aquarel van westzijde van de stad door C. Pronk, 1743. Aankoop 1985.

richt en schrijft, weet niet wat dat inhoudt: vechten met het A-4, risico lopen onzin te beweren onder druk van te korte tijd voor research, inspiratie die je niet op knopdruk afroept en die je niet zonder rustperioden kunt leveren.

Archiefmedewerkers schreven in 1985: Leon Bovée (samen met Jan Anderson), Kroniek van de bezettingstijd in Vlaardingen. In: Tijd-Schrift van de Historische Vereniging Vlaardingen; nr. 33 (september 1985), blz. 5-54; Harm Jan Luth, Misdaad anno 1604. In: De Torenkijker van december 1985; Marianne van Papeveld-Hörst, Kroniek van Vlaardingen 1984. In: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1985, blz. 35-56; Theo J. Poelstra, Vlaardingen 1940-1945. In: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1985, blz. 103-125; Matthijs A. Struijs, Kroniek van Vlaardingen 1934. In: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1985, blz. 17-34; Dezelfde, Slapen en waken vroeger. In: De Omroeper, vlaardings contactblad 65-plus, van juni 1985; Dezelfde, Ons oudste uurwerk. In: Het Vrije Volk van 19 juli 1985.

STREEKMUSEUM JAN ANDERSON

1985 stond met name in het teken van de aktie om 50.000 gulden bij elkaar te brengen voor de realisering van een permanente expositie over de historie van Vlaardingen op de zolder van het museum. Op 27 februari werd hiertoe een comité van aanbeveling in het leven geroepen, op 24 april werden de plannen gepresenteerd aan de vlaardingse bevolking. Op uitgebreide schaal werden folders verspreid. Gemeentebesturen, (historisch) culturele verenigingen, bedrijven en vele andere instellingen werden benaderd. Op initiatief van drukker Arie Ouwendijk werden pentekeningen van Cor Maarleveld op briefkaartformaat met begeleidende teksten van Leon Bovée uitgegeven onder de titel Cartoteek Vlaardingen, waarvan de opbrengst bestemd is voor het museum. De aktie loopt goed. In 1986 zal waarschijnlijk het streefbedrag gehaald worden.

De voorwerpencollectie is vermeerderd met 885 voorwerpen. Peter Schenk schonk het museum een speciaal voor het museum gemaakte pop, van Leen Droppert werd het bronzen beeldje 'de jager' aangekocht. Verder ontving het museum onder meer een stoof met het opschrift 'Krijntje Broek, 1824'; het bord van de gemeente Terheyde, dat na de watersnoodramp van 1953 aan Vlaardingen geschonken is; een houten bureautje van Apotheek Walrave en een schilderstuk, voorstellende de Hooglandse Molenwerf. De tweedewereldoorlogcollectie werd uitgebreid met een hakenkruisvlag, 4 vaantjes voor auto's en een windbuks, die door de Geuzen voor schietoefeningen werd gebruikt. De prentenverzameling groeide met 898 nummers, waaronder 4 etsen met verschillende scheepstypen van A. van der Laan, 4 stadsplattegronden van Braun Hogenberg, pentekeningen van stadsgezichten van Paul Westerdijk, 18 portrettekeningen van vissers en de laatste brief van Nico van der Burg, geschreven vlak voor zijn executie in 1941. De boekencollectie vermeerderde met 421 titels, waaronder Toneel der steden van Holland van Boxhorn.

Bij de opening van een nieuw Rabobankkantoor ontving het museumbestuur een royale bijdrage voor haar actie van bankdirecteur P. Pouwer, 20 september 1985.

Het bezoek over 1985 is met bijna 10 procent toegenomen: het aantal bezoeken bedroeg 5.006 tegenover 4.514 in 1984. Vanaf de opening van het museum in 1977 tot 31 december 1985 hebben 37.865 mensen het museum met een bezoek vereerd. Voor het einde van 1986 hoopt het museum de 40.000ste bezoeker welkom te heten. 20 bruidsparen hebben hun trouwreportage in het museum laten maken. 66 groepen, waaronder 53 schoolklassen uit Vlaardingen en Schiedam, bezochten het museum buiten de bezoektijden. Op 7 mei vertoonde de heer C. van Toledo 4 keer zijn film over de bevrijding in Vlaardingen. In totaal keken ca 200 mensen geboeid naar deze film. Op een bijeenkomst van de Rotary Club werd deze film nogmaals in het museum vertoond. Tenslotte bezocht de filmploeg voor 'Op hoop van Zegen' een aantal keren het museum om inspiratie op te doen.

De expositie 'De kerk in het midden' liep tot in 1985 door. Op 16 maart ging de tentoonstelling over de tweede wereldoorlog onder de titel 'Nooit weer' open, die bijna 4.000 bezoekers trok. Na de bevrijdingsherdenkingen in mei daalde de belangstelling voor de laatste oorlog zienderogen, waardoor de interimexpositie 'Speel uw spel' werd georganiseerd over 3 eeuwen bordspelen. In het najaar werd zonder officieel vertoon de expositie 'In de oude Gaper' opengesteld over de vlaardingse drogist en kapper. Tijdens de meidagen exposeerde het museum op de Nationale Oorlogs- en Verzetstentoonstelling in de St. Laurenskerk te Rotterdam met materiaal over de Geuzengroep. Bovendien werden voorwerpen beschikbaar gesteld over de koopvaardij in de jaren 1940-1945. De geuzenexpositie

kreeg landelijke bekendheid door de berichtgeving in het NOS-journaal op 3 mei en door het bezoek van prins Claus en de duitse Bondspresident Richard von Weissäcker op 31 mei. Ter gelegenheid van de Open Dag van culturele instellingen in Vlaardingen op 1 juni werd een speciale tentoonstelling over volkskunst samengesteld. Op 7 september bezochten bij het Haring- en Bierfeest ca 700 mensen de fototentoonstelling van het museum in de hal van het oude stadhuis.

52 keer werd materiaal uitgeleend, met name voor tentoonstellingen over de bezettingstijd in Maasland, Hellevoetsluis, Barendrecht, Schiedam en Rotterdam. Ter gelegenheid van de hernieuwde inbedrijfstelling van de vlaardingse logger de VL 92 De Balder werd materiaal uitgeleend aan het Nationaal Scheepvaartmuseum in Amsterdam.

Op 3 april werd op een bijeenkomst van de Rotary Club het eerste exemplaar van 'Nooit weer 2', geschreven door Loek Jansen en Jan Anderson, gepresenteerd aan wethouder A. Maarleveld. Het boekje werd verspreid onder alle leerlingen van de 6de klas van het lager onderwijs en de brugklas van het voortgezet onderwijs. De Rotary Club maakte deze grote verspreiding mogelijk.

Er zijn nu 330 Vrienden van het Streekmuseum, waarvan er 6 hand- en spandiensten hebben verleend in het museum.

VISSERIJMUSEUM

Na enkele donkere jaren klaart de lucht weer iets op voor het Visserijmuseum. Was 1984 een bevredigend jaar, 1985 mag zelfs een positief jaar genoemd worden: het bezoekcijfer van de afdeling Bibliotheek nam toe, de personeelsbezetting bleef op hetzelfde peil, de exposities kregen veel (landelijke) belangstelling en ook in 1985 konden weer enkele belangrijke aanwinsten aan de collecties worden toegevoegd.

Op 4 maart overleed de heer J. G. Kolkman. Naast auteur van verschillende visserijromans was hij één van de oprichters van het Visserijmuseum en oud-lid van het stichtingsbestuur. In augustus herdacht het bestuur het 25-jarig bestaan van de stichting. Tevens werd een werkgroep ingesteld om de aktiviteiten ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van het Visserijmuseum in 1987 te ontwikkelen.

Door een subsidie van de Stichting Ary van Westfonds kon in 1985 een video-apparaat met monitor worden aangeschaft. De installatie werd in het diazaaltje ondergebracht. De diapresentatie verhuisde naar de filmzaal. Het aannemersbedrijf Van der Waal schonk het museum een bank rond het bassin in de hal.

Expositie De Visserij Geflest.

In 1985 werden de verzamelingen met 102 voorwerpen uitgebreid, waaronder 7 scheepsmodellen, 32 stuks scheepsuitrusting en vistuig, 28 kledingstukken, 4 schilderstukken, 9 stuks huisraad, 7 stuks keramiek en 6 stuks gereedschap. De bibliotheek- en documentatieverzameling groeide met in totaal 161 boeken, 1.164 foto's, 18 archiefstukken en 18 tekeningen en prenten. Enkele belangrijke aanwinsten waren de aankoop van 12 houtskool- en potloodtekeningen en aquarellen van Henri Seghers rond 1900, van prenten van vissersvaartuigen van Gerrit Groenewegen, van vele foto's van vlaardingse schippers en de schenking van enkele geluidscassettes met vlaardingse liedjes over scheepsrampen. Op initiatief van mevrouw E. Veldheer-Born vond in februari een verloting plaats van een pop in vlaardingse klederdracht. De opbrengst kwam ten gunste van het Fonds Uitbreiding Collecties.

Een publiekstrekker in 1985 was de expositie 'De Visserij Geflest', met name door de uitvoerige publiciteit in de kranten en op de radio en televisie. De tentoonstelling werd op 29 maart geopend door de heer J. van Schouten, auteur van het boekje 'Scheepjes in flessen'. Modelbouwer B. van der Kruk gaf in deze tentoonstelling aan de hand van 33 modellen de ontwikkeling weer van modelvissersvaartuigen met als voortstuwing zowel zeil, stoom als motor. Door de grote toeloop werd de tentoonstelling tot in 1986 verlengd. Ook werden 2 kleine fototentoonstellingen samengesteld over vlaardingse schippers. Het zien en weerzien van de portretten bracht vele reacties teweeg. Tenslotte werd aan het einde van 1985 een foto-expositie gebracht over Katwijk als één van de belangrijkste vissersplaatsen in Nederland.

Ondanks de grote belangstelling daalde het totale aantal bezoeken met 9,5 procent tot 22.011. De verhoging van het entreetarief en het niet doorgaan van het museumweekeinde zijn factoren, die hierin zeker een rol hebben gespeeld.

Het bezoek aan de studiezaal van de Bibliotheek- en documentatieafdeling nam toe, van 652 bezoeken in 1984 tot 702 in 1985. Zowel het aantal verzoeken om inlichtingen als het aantal uitleningen vertoonden in 1985 eveneens een stijging. Het invoeren van gegevens in het VISDOC-automatiseringssysteem en het registreren alsmede conserveren van aanwinsten van de voorwerpen- en documentatiecollectie vond regelmatig plaats.

Op zaterdag 1 juni vond de Open Dag van de vlaardingse culturele instellingen plaats. De entree was gratis en doorlopend werden historische films over Vlaardingen getoond. Ook demonstreerde B. van der Kruk scheepsmodelbouw in flessen. Het aantal bezoekers was echter teleurstellend. Het Haring- en Bierfeest op 7 september was voor het Visserijmuseum evenals andere jaren weer een geslaagde dag. In totaal bezochten die dag 3.049 personen het museum.

KRONIEK VAN VLAARDINGEN 1935

Marianne van Papeveld-Hörst, Stadsarchief

Januari

1 Aantal bewoners 29.329, dat is 428 meer dan begin 1934. Aantal inwoners Vlaardingerambacht 3.463, een vermeerdering in 1934 met 183.

In 1934 aangevoerd 663.608 kantjes haring tegen 628.642 in 1933. Gemiddelde prijs nog geen 8 gulden per kantje.

Het Onderling Beheerd Ziekenfonds neemt wegens een toenemend ledenaantal N. J. Bouma als nieuw arts aan. Ledenaantal 4.063, met 6.588 deelnemers.

De NV Vlaardingsche Meubelfabriek aan de Koningin Wilhelminahaven failliet.

4 Aantal werklozen 2.659.

6 In gebouw Excelsior spreekt dr Henri Polak van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling over: Het jodenvraagstuk.

7 Tarieven voor het verwisselen van privaattonnen te Vlaardingerambacht: 10 gulden voor verwisseling eenmaal per week, 20 gulden voor tweemaal per week, 3 gulden en 60 cent als de ton door de gebruiker zelf naar de wagen wordt gebracht.

In de Harmonie vertoond 'De Princevlag', filmbiografie van prinses Juliana 'Onze Prinses' en een filmreportage over de Melbournerace van de Uiver.

9 Inbraak in het verloflokaal van Ph. Borst aan de Broekkade. Vermist 20 boterkoeken en enkele flessen wijn en advocaat.

Verloflokaal Ph. Borst aan de Broekkade. 9 januari 1935.

De Vulcaanhaven. 9 januari 1935.

De vereniging Dorcas heeft aan behoeftigen in de afgelopen maanden 72 lakens, 46 slopen en 155 verschillende kledingstukken uitgedeeld.

In de Vulcaanhaven zijn in 1934 365 zeeschepen met een bruto inhoud van 3.416.023 kubieke meter binnengekomen. Het aantal binnenvaartuigen bedroeg 1.631 met een inhoud van 1.937.277 kubieke meter.

De gemeenteraad van Vlaardingerambacht besluit de grond aan het einde van de Anthony Knottenbeltsingel ook in 1935 gratis voor tuintjes aan werklozen uit te geven.

14 Omdat de aanvragen van niet-kerkelijken, die der lidmaten overtreffen, trekt het winterwerk van de hervormde gemeente zich wat meer op 'eigen terrein' terug. Uitgedeeld zijn totnutoe 1.000 stuks kleding.

16 Openbare debatavond van de Christelijke Democratische Unie. J. Hollander uit Den Haag en H. S. van Houten spreken over 'de taak van de christelijke democratie in dezen tijd'.

In zijn nieuwjaarsrede spreekt burgemeester A. van Walsum over de nog steeds toenemende werkloosheid en de bedroevende resultaten voor de haringvisserij. De overname van de Matex door de Bataafse Petroleum Maatschappij heeft een kleine bevolkingsgroei tot gevolg. De burgemeester is blij dat de bevolking zich goed weet aan te passen aan de gewijzigde levensomstandigheden en het verlaagde levenspeil. Raadslid J. Buters vraagt of door betere opstelling van de regering het aantal werklozen niet beduidend omlaag kan.

18 De straatcollectes voor Jeruel's gratis kindervoeding hebben 53 gulden en 88 cent opgebracht. Geschonken zijn 121 broden, 2 kilo kaas en soepkaarten.

Ds M. Groenenberg houdt in de Nieuwe Kerk een lezing over de richtingen in de Hervormde Kerk.

22 In de RK school aan de Boslaan een propagandaavond voor Esperanto. E. Wensing uit Rotterdam spreekt over 'Ontstaan en nut van het Esperanto'.

23 Jaarvergadering van de Vereeniging van Huis- en Grondeigenaren in het Volksgebouw. Voorzitter H. Maarleveld Pzn wijst op het nog steeds teruglopende rendement van de huizenexploitatie. Toenemende huurdaling veroorzaakt een belangrijke waardevermindering van onroerend goed. Betreurd wordt dat de overheid niets doet om de lasten van de huiseigenaren te verminderen.

Door de spijskokerij in de week van 18 januari 1.700 porties soep en 130 broden uitgereikt.

24 Propagandavergadering van de RK Staatspartij met als doel efficiënter werken bij de aanstaande verkiezingen. Voorzitter W. F. J. Reij ziet het werk op sociaal terrein van het RK Werklieden Verbond door de regering beloond met 2 miljoen gulden voor extra steunuitkering.

25 Nieuwe gastarieven: bij minder dan 25 kubieke meter verbruik 9 cent per kubieke meter plus 30 cent vast recht; bij 25-47 kubieke meter 8 cent per kubieke meter plus 55 cent vast recht; bij meer dan 47 kubieke meter 2 gulden vast recht en 5 cent per kubieke meter gas. De meterhuur en de omzetbelasting afgeschaft.

28 De NV Oliefactorij Pieter Bon Czn te Zaandam geeft scheepsbouwwerf De Nieuwe Maas NV opdracht tot de bouw van een motortankschip van 400 ton. Het schip zal worden ingericht voor het vervoer van consumptieolie en benzine.

30 In zijn nieuwjaarsrede vraagt de voorzitter van de Kamer van Koophandel de regering om opheffing van handelsbelemmeringen als enig middel van herstel voor de zieke economie. Ook de haringvangst wordt bemoeilijkt door ingrijpen van de overheid. In de scheepsbouw lichte vooruitgang. Omzetdaling bij de ENCK en Lever's Zeep Maatschappij. Het aantal faillissementen in 1934 bedroeg 7.

De melkprijs met 1 cent verlaagd. Volle melk kost nu 10 cent per liter.

31 In de Harmonie uitvoering van de Damesgymnastiekvereeniging Hollandia. Na afloop bal.

Februari

1 Aan de Boazbank NV voor anderhalf jaar surseánce van betaling verleend.

4 De haringlogger Utrecht VL 137 van de NV Zeevisscherij Nederland naar Zweden verkocht. Het schip zal worden verbouwd tot motorvrachtschip.

5 Openbare vergadering van de vereniging De Dageraad in het Volksgebouw. Ch. Bosman spreekt over 'God, mens en maatschappij'.

6 Propagandafeestavond van de Koninklijke Neder-

Haringlogger Utrecht VL 137 verkocht. 4 februari 1935.

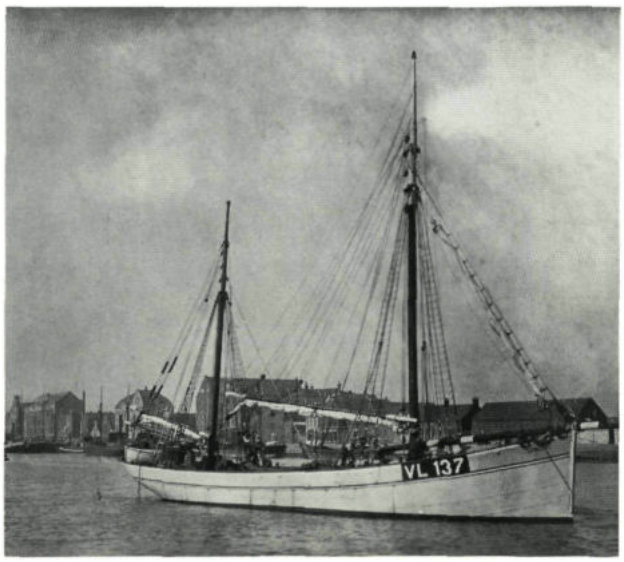

landsche Middenstandsbond in de Harmonie. Voorzitter A. van der Berg spreekt over 'De Middenstand in de Crisis'. Volgens hem zijn de onstandvastigheid en gebrek aan eendracht belemmeringen om de weg uit de crisis te vinden. Daarna het variétégezelschap Gerzee en bal.

De provincie behandelt de bezwaren van het gemeentebestuur van Vlaardingen tegen herziening van het uitbreidingsplan van Vlaardingerambacht. Volgens de inspecteur van volksgezondheid zijn de plannen volkomen verantwoord.

Onder grote belangstelling en in tegenwoordigheid van vele kerkelijke en burgerlijke autoriteiten is de gereformeerde Oosterkerk aan de Schiedamseweg in gebruik genomen. Tijdens de gelegenheid om de kerk te bezichtigen speelt W. Polderman orgel.

De Oosterkerk in gebruik genomen. 6 februari 1935.

8 Aangekocht door A. Moerman Wzn een nieuw slagroomaftapapparaat, dat op ieder uur van de dag slagroom kan leveren, die na het aftappen drie dagen goed blijft. Deze moderne machine is elders al met veel succes in gebruik.

14 Jaarvergadering van het ondersteuningsfonds Sint Martinus: ontvangen contributie 864 gulden 41 cent; uitgekeerd aan ziekengeld 517 gulden en 90 cent. 28 leden genoten in 1934 een uitkering.

Jaarlijks feest van de RK Vrouwenbond in de Harmonie. Opvoering van het toneelstuk 'Amor in de pastorie' door het toneelgezelschap Vondel.

15 Vijfde lezing van ds Groenenberg over de richtingen in de Hervormde Kerk: De gereformeerde bond.

De Vereeniging van Haringhandelaren besluit in het haringpakkers- en kuipersbedrijf een korting op het loon toe te passen van 10 procent. Verschillende leden zeggen toe op deze loonbasis meer personeel in dienst te nemen.

19 Grote belangstelling voor de propaganda-avond van de vereniging Volksonderwijs in de Harmonie. J. van Driel uit Rotterdam spoort de ouders aan om mee te helpen aan de bloei van het volksonderwijs en het bijzonder onderwijs te verwerpen.

21 Geslaagde bijeenkomst van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling in Excelsior. B. Bulsing-Van Besouw, bekend als RK pacifist, behandelt het onderwerp 'Waarom de grote geloofsafval'. Fel betoog tegen de houding van de kerk ten opzichte van sociale en economische problemen en tegen het 'moderne heidendom', het nationaal-socialisme.

Matige opkomst voor de vergadering van de samenwerkende protestants-christelijke partijen.

28 In de Harmonie concert van de Arbeiderszangvereeniging De Stem des Volks.

De Koninklijke Nederlandsche Middenstandsbond wil zijn leden adviseren petroleumlampen te gebruiken, uit

protest tegen het onevenredig hoge tarief voor electriciteit ten opzichte van particulieren.

Maart

1 Jaarverslag 1934 van de Vereeniging tot bestrijding der Tuberculose: op 1 januari kwamen 177 gezinnen met 183 patiënten voor huisbezoek in aanmerking; 468 maal werd een versterkend middagmaal aan patiënten gegeven; er werd 4.961 liter melk aan 36 patiënten bezorgd; in de lighallen van het ziekenhuis werden 2 mannen, 7 vrouwen en 6 kinderen verpleegd.

4 S. H. Thio gevestigd als huisarts van het Onderling Beheerd Ziekenfonds.

5 In de Harmonie vergadering van de SDAP, met als doel werkers te mobiliseren voor de verkiezingen. J. J. Spronkers, gewestelijk propagandist, bestrijdt heftig de aanpassingspolitiek van de regering Colijn.

6 In de Oosterkerk spreekt mr G. van Baren, burgemeester van Delft, voor de anti-revolutionaire kiesvereniging Nederland en Oranje over 'Regeringsbeleid in crisistijd'. Hij is er van overtuigd dat de aanpassingspolitiek van de regering Colijn het enige middel is om Nederland van de ondergang te redden.

11 Voor het Leger des Heils houdt de schrijfster A. van Vlaardingen uit Amsterdam een lezing over haar ervaringen tijdens een studiereis door Indië onder het motto: 'God's almacht in Tropenland'.

11-15 In de Harmonie interessante voorstellingen in het kader van de Radionweek. Iedere bezoekster ontvangt een aardige verrassing.

13 Het engels-poolse handelsverdrag bewijst volgens de Kamer van Koophandel de noodzaak van tariefreductie op gezouten vis.

Aandeelhoudersvergadering van de maatschappij Onderling Grondbezit NV in logement De Romein. Winst over 1934 10.239 gulden en 9,5 cent, dividend 4 procent.

In Excelsior een lezing over 'moderne voeding in theorie en practijk' door W. H. Verhoeff uit Utrecht, met demonstraties van vitaminehoudende voedingsmiddelen.

S. H. Thio, huisarts. 4 maart 1935.

15 In Liefde en Vrede de anti-opiumfilm Rawana. Wegens grote belangstelling wil men de film nog eens vertonen.

19 De meubelfabriek Leewis NV aan de Koningin Wilhelminahaven volledig door brand verwoest. De fabriek was niet verzekerd.

In het Volksgebouw spreekt J. Hoving voor de vereni-

ging De Dageraad over: 'Is de godsdienst een geesteszieke?'.

20 Eerste stormersavond van de Nationale Jeugdstorm. Na bezichtiging van het troepenhuis zet ir J. R. G. de Veer uit Bussum het doel van de jeugdstorm uiteen: aankweken van eendracht en kameraadschap, liefde tot Vaderland en Vorstin. De jeugdstorm noemt zich geen politieke organisatie.

21 Jaarvergadering van de Liberale Staatspartij De Vrijheidsbond. Het bestuur uitgebreid met een afgevaardigde van de vrouwengroep.

22 Jaarvergadering van het Onderling Beheerd Ziekenfonds. Voorzitter Van Berkel wijst op de contributieregeling voor werklozen die van het fonds financiële offers vraagt. Hij bedankt doktoren, apothekers en boden voor het vrijwillig afstaan van een deel van hun honoraria, die deze regeling mogelijk maakte.

25 Opgericht een afdeling van Kerk en Vrede. Het bestuur bestaat uit: de dames N. Brouwer en Cramer en de heren C. van Beek, C. Saarloos, W. Verkade en Walstra.

27 De jaarlijkse schietwedstrijd van de Bijzondere Vrijwillige Landstorm in de Stadsschool tussen Vlaardingen, Schiedam en Overschie is gewonnen door Vlaardingen met 2.139 punten. De afdeling is nu definitief eigenaar van de zilveren wisselbeker.

Het werkfonds-1934 heeft een renteloos krediet toegezegd voor uitvoering van: dempen verbinding Koningin Wilhelminahaven met de Oude Haven; de bouw van drie stukken kademuur langs de Oude Haven.

28 In zaal Excelsior uitvoering door Ons Meisjeskoor onder leiding van Jo Mulder.

29 Jaarverslag 1934 van De Ambachtsschool. Aantal leerlingen eind 1934 113. Geslaagd voor het eindexamen van de tweejarige cursus 35 leerlingen, 6 leerlingen afgewezen. Aantal leerlingen avondonderwijs eind 1934 128.

Jaarverslag 1934 van het Maatschappij Ziekenfonds voor Vlaardingen en Vlaardingerambacht. Bereikt in het afgelopen jaar: gecentraliseerde administratie door de vestiging van een kantoor; inrichting van een behandelkamer; uitvoering van een crisiscontributieregeling. Nog niet bereikt: een oplossing voor tandheelkundige hulp. Aangenomen wordt het voorstel om het OBZ te vragen de voorgenomen korting op honoraria van artsen, apothekers en specialisten niet door te laten gaan, waarna het Maatschappij Ziekenfonds zich zal verbinden het voorbeeld te volgen. Ledenaantal 8.144, met 12.815 deelnemers.

L. van der Molen benoemd tot geneesheer van het gemeenteziekenhuis te Medan.

30 Propagandafeestavond van de vlaardingse geheelonthoudersbond Neutraal in Excelsior. Medewerking verlenen het mondaccordeon- en mandolinegezelschap Excelsior.

April

1 De hulpstoomlogger Friesland VL 124 van de NV Zeevisscherij Nederland verkocht naar Kopenhagen.

Diacones R. Bartlema beëindigt haar werk als wijkzuster.

Openbare herdenkingsavond van de inname van Den Briel van de Protestantse Jongeren Groep en Protestants Vlaardingen in de Harmonie. Uitvoering van het historisch spel 'De Sint Bartholomeüsnacht' en 'Er op of er onder', een episode uit de inneming van Den Briel.

2 In de stampvolle Oosterkerk spreekt mr H. Bijleveld uit Amsterdam voor de anti-revolutionaire kiesvereniging Nederland en Oranje over 'Anti-Revolutionair, juist nu!'.

5 Literaire avond in de Jeugdkerk, georganiseerd door de Christelijke Letterkundige Kring. G. Mulder leest fragmenten voor uit zijn nieuwe roman 'Geeft gij hun eten', over de gevolgen van werkloosheid in een christelijk gezin. A. Wapenaar houdt een lezing over zijn werk 'Op hoop van zegen'. Rie van Rossum leest voor uit haar nieuwe roman 'Cinderella'.

6 Overleden op 73-jarige leeftijd wethouder Andries de Haan.

9 Verkiezingsvergadering van de Christelijke Democratische Unie in Excelsior. Fedde Schurer uit Amsterdam spreekt over 'Orde en gerechtigheid'.

10 De voorjaarsinzameling van het Crisis Comité levert 2.065 gulden en 94 cent op.

Opgericht op initiatief van de Raad van Nederlandsche Kerken voor Practisch Christendom de Centrale voor Werkloozenzorg, een comité onder voorzitterschap van burgemeester A. van Walsum.

Wethouder A. de Haan overleden. 6 april 1935.

11 In Liefde en Vrede verkiezingsvergadering van de Christelijke Historische Kiesvereeniging. Burgemeester Van Walsum pleit voor samensmelting van AR en CHU. Hij betreurt de politieke versplintering van de gelovigen. Tevens waarschuwt hij voor de NSB.

12 Omdat enige bakkers op de tweede paasdag brood willen bakken, verzoeken de Vlaardingsche Bestuurdersbond, de Christelijke Besturenbond, de Algemene Bakkersgezellenbond en de RK Bakkersgezellenbond de bevolking om die dag geen brood te kopen en daardoor de afbraak van rust op feestdagen te bestrijden.

15 Op de boskoopse tentoonstelling aan J. Vogel een gouden medaille toegekend voor het schikken van bloemen, bloeiende planten en heesters.

17 Laatste uitdeling van warme soep door de spijskokerij. Ondanks de minder strenge winter zijn 22.865 porties soep en 1.700 broden uitgereikt.

Belanghebbenden bij de verkoop van grond ten behoeve van de aanleg van Rijksweg 20 worden opgeroepen voor een vergadering.

19 Aan de Julianalaan te Vlaardingerambacht bouwgrond te koop aangeboden.

23 Op de jaarvergadering van de Nederlandsche Vereeniging van Christelijke Kantoor- en Handelsbedienden houdt voorzitter W. P. Droog een toespraak over de 'neergeslagenheid van de menselijke macht en kracht in de crisistijd'.

24 Voorjaarsconcert van mannenkoor Orpheus onder leiding van Paul van der Putten in de Harmonie, met medewerking van soliste Maartje Offers.

25 Opgericht het dubbelmannenkwartet Concordia.

Grote belangstelling van pers en bevolking voor de proefrit van de electrische trein Rotterdam-Maassluis. Gereden werd met een snelheid van 100 km per uur. Duur van de reis 18 minuten.

26 In het lokaal van de Christelijke Besturenbond organiseert de Christelijke Democratische Unie een

verkiezingsbijeenkomst. L. G. Borsboom wijst op het feit dat de kandidatenlijsten van ARP en CHU rijkelijk voorzien zijn van arbeiderskandidaten en dat ook de CDU arbeiders op haar lijst wil zetten.

Motordrijver gezocht voor het poldergemaal van de Babberspolder. Salaris 250 gulden per jaar, met vrije woning, vuur en licht. Verdere inkomsten ca 200 gulden. Pensioenkorting 10 procent.

De geconsolideerde winst over 1934 van Unilever bedraagt 14.684.846 gulden en van Unilever Limited 1.805.533 pond (1 pond = 7 gulden en 20 cent). Dividend op aandelen van Unilever 4,9 procent en 6,583 procent voor Unilever Limited.

Winkeliers op de Westhavenkade ondervinden schade van jonge mensen die voor hun winkels post vatten, waardoor de klandizie belemmerd wordt. Zij vragen het verbod op stilstaan op bepaalde punten uit te breiden van 12 uur 's middags tot 12 uur 's nachts.

De gemeenteraad besluit de lonen van gemeentewerklieden met 1 gulden en 50 cent per week te verlagen. Alleen voor de hoofdbode blijft het salaris onverkort gehandhaafd.

27 Inzamelingsaktie voor de morele werklozenzorg voor protestantse jeugdige werklozen. Door een damescomité wordt een oliebollenverkoop gehouden. Alle ingrediënten en verpakkingsmateriaal zijn belangeloos beschikbaar gesteld. Opbrengst 300 gulden.

30 Viering van de verjaardag van prinses Juliana: lampion- en fakkeloptochten met medewerking van De Pijpers en Sursum Corda; Oranjeavond in Liefde en Vrede; ds Poot spreekt in de Oosterkerk over 'De processie der jaren en geslachten'; vlaggentelling door De Princevlag: 884 vlaggen, minder dan op 31 augustus. Buurtvereniging Pro Regina organiseert een lampionoptocht met muziek. De Oranjevereeniging Westhavenplaats organiseert een concert door Van Dijk's Band met na afloop volkszang.

Mei

1 1-meiviering. 1.000 mensen nemen deel aan een demonstratie met vaandels en banieren. J. Brautigam spreekt in de Harmonie. Kinderfeest in Luxor.

3 In april 1.248 boeken uitgeleend door de Openbare Leeszaal en Bibliotheek. De Christelijke Openbare Leeszaal leende 1.918 boeken uit.

4 Schipper F. Valster organiseert een tocht met zijn motorschuit door de rotterdamse havens en naar het vliegveld Waalhaven. Prijs: 45 cent voor volwassenen, 25 cent voor kinderen, inbegrepen toegang tot het vliegveld.

Oprichting Pepermuntfabriek De Leeuw, Parallelweg 6. 21 mei 1935.

13 Jaarverslag Crisis Comité 1934. Het comité verleende in 372 gevallen financiële hulp. In 500 gevallen werd hulp in natura verstrekt. In samenwerking met de plaatselijke verenigingen konden 39 keer kinderuitzetten toegekend worden. Aanvullende steun werd uitgekeerd in 2.103 gevallen. Helaas werden aanvragen afgewezen waar de gevraagde hulp te omvangrijk was of niet tot het gewenste resultaat zou hebben geleid.

Op de eerste termijn ter haringvisserij op 13 mei mogen van Vlaardingen 18 haringschepen uitvaren.

15 Mars door de stad ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van de Arbeidersmuziekvereeniging Voorwaarts.

16 Omdat de subsidie en het aandeel in de belastingen te traag door het rijk worden uitgekeerd, ziet de gemeenteraad zich genoodzaakt tijdelijk 100.000 gulden kasgeld te lenen bij de NV Maatschappij voor Gemeentecrediet te Amsterdam tegen 4,5 procent rente.

17 F. de Stoppelaar neemt als arts deel aan de derde reis van het hospitaal-kerkschip De Hoop.

20 Populair concert door Van Dijk's band op het feestterrein aan de Broekweg, met medewerking van de acrobaat Bartley.

Koninginneharing. 22 mei 1935.

21 De gemeente verleent een voorwaardelijke vergunning aan de handelsonderneming De Leeuw tot oprichting van een pepermuntfabriek aan de Parallelweg 6.

22 De zeillogger Agatha KW 155 door de scheepswerf De Nieuwe Maas omgebouwd tot motorlogger. Na een geslaagde proeftocht is het schip ter trawlvisserij vertrokken.

De eerste haring van dit seizoen aangeboden aan de Koningin. De haring werd aangebracht door de motorboot Theresia VL 40 van de NV Vlaardingsche Stoomvisscherij en is afkomstig van de stoomlogger Elise VL 50, schipper C. van Oosten, van dezelfde rederij.

Door Jeruel's kindervoeding zijn 9.200 maaltijden verstrekt.

24 Bij de gemeente vergunning gevraagd voor een olieraffinaderij en een tankinstallatie voor olie en olieproducten aan de Parallelweg. Tegen de oprichting zijn bezwaren ingebracht door het gemeentebestuur van Rotterdam en Sunlight Zeepfabrieken.

27 In de gemeentezaal van Vlaardingerambacht spreekt L. Rinzema uit Groningen over 'De CDU en het platteland'. Toegang 10 cent, werklozen 5 cent.

28 De hengelaarsvereniging Ons Genoegen vraagt de gemeente werklozen onverkort in het genot van de visakte te stellen. De Arbeidsbeurs verplicht de werkloze zijn akte in te leveren; hij mag dan twee keer per week vissen; doet hij dat niet, dan wordt wekelijks 5 gulden op zijn steun ingehouden.

30 Windhondenrennen op het VFC-terrein.

Jaarverslag van de Reinigings- en Ontsmettingsdienst 1934: huisvuil 24.054 kubieke meter, 2.025 kubieke meter meer dan in 1933; het aantal privaattonnen in 1934 verminderd met 207. In de verbrandingsoven werd 11.000 kubieke meter verwerkt. Ontsmettingen ter zake van roodvonk: 80 huizen, 80 goederen, 5 auto's, in Vlaardingerambacht: 4 huizen, 4 goederen; ter zake van diphteritis: 7 goederen.

Boottocht ten bate van het Crisis Comité. 1 juni 1935.

Juni

1 Marktprijs te Vlaardingen voor 1 kantje groene maatjesharing: 36,70 tot 42,20 gulden.

Ter kennismaking met de nieuwe veerdienst Vlaardingen-Vondelingenplaat stelt de Spido op verzoek van het Crisis Comité twee boten beschikbaar voor rondvaarten à 25 cent naar de nieuwe industriehaven. De baten komen ten goede aan het Crisis Comité.

3 Vlaardingerambacht gaat de weg naar Schipluiden reconstrueren. De weg krijgt een carpavedek in een gewapende betonband. Kosten 38.000 gulden.

3-8 Tentoonstelling ter gelegenheid van de Blauwe Week door het plaatselijk drankweercomité in het winkelhuis Hoogstraat 130. In de etalage wordt op eenvoudige wijze getoond hoe schadelijk het drankgebruik is voor lichaam en beurs.

5 Secretaris A. Stapelkamp van het CNV spreekt in Excelsior over wat het CNV doet aan werklozenzorg.

Feestelijke opening van de veerdienst Vlaardingen-Vondelingenplaat door burgemeester Van Walsum.

7 De pers maakt een proefrit met de nieuwe stroomlijnautobus voor de stadsdienst van de NV Algemene Vlaardingsche Auto-Maatschappij.

Paardenmarkt. Aangevoerd 57 paarden en 9 hitten. Prijzen: paarden 140 tot 275 gulden, hitten 125 tot 175 gulden. Handel traag.

8-10 De nieuwe veerdienst naar de Vondelingenplaat vervoert tijdens de Pinksterdagen 4.000 passagiers en 2.600 fietsen.

12 In het Volksgebouw vergadering van de Natuurvriendengroep in samenwerking met het Instituut voor Arbeidersontwikkeling. De heer Polderman spreekt over 'de betekenis van het natuurvriendenwerk'.

17 Voetgangers op de Hoogstraat, de Schiedamseweg, de Binnensingel en de Hoflaan moeten op bepaalde tijden rechts lopen en mogen niet stilstaan op stoepen van de Smalle en de Brede Havenstraat.

De besturen van de plaatselijke middenstandsverenigingen verzetten zich tegen samenvoeging van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Beneden-Maas met de Kamer van Rotterdam.

19 61 leerlingen nemen deel aan de door de Middelbare Handelsavondschool Kennis is Macht georganiseerde busreis naar de wereldtentoonstelling in Brussel.

Voor deelnemers aan de gemeentelijke ontwikkelingscursus voor werklozen spreekt S. C. Tuitel over 'de aardappel als economische factor'.

26 Gemeenteraadsverkiezingen. 12.693 geldige stemmen. Opkomst 92 procent. Staatkundig Gerefor-

Opening veerdienst Vlaardingen-Vondelingenplaat. 5 juni 1935.

Stemlokaal Van Kampenschool met wethouder A. van Rijn (m). 26 juni 1935.

meerde Partij 810; Anti-Revolutionaire Partij 2.161; Katholieke Democratische Partij 211; RK Staatspartij 975; Sociaal-Democratische Arbeiders Partij 3.800; Christelijke Democratische Unie 769; Christelijk Historische Unie 2.673; Liberale Staatspartij De Vrijheidsbond 1.294.

Gemeenteraadsverkiezingen te Vlaardingerambacht. 1.369 geldige stemmen. Gekozen zijn: ARP, P. Hoogerwerf; SDAP, D. Bravenboer en J. A. Kooiman; CHU, J. van Berkel en S. van der Kooij; RKSP, C. J. G. Winkes en J. van Vliet.

Ingeschreven in het handelsregister Van Heijst en Spuijbroek, Binnensingel 72: kopen, verkopen, huren, verhuren, exploiteren van onroerende goederen in Nederland.

28 Jaarverslag 1934 van de Vereeniging voor Ziekenverpleging. Door de wijkverpleegsters zijn 4.845 bezoeken afgelegd. 601 patiënten opgenomen in het ziekenhuis. Verricht zijn 281 grote en 97 kleine operaties. In 529 gevallen werd hulp geboden van verschillende aard. Totale uitgaven 50.732 gulden en 1 cent. Verpleeggeld per patiënt per dag 3 gulden en 35 cent.

De Algemene Patroonsvereeniging voor Bouwbedrijven maakt bekend dat van 5 tot 9 augustus de vacantie valt.

Juli

3 Kostwinners die voor hun beroep of bedrijf een fiets nodig hebben en geen inkomstenbelasting betalen en personen die meer dan een half uur voor hun werk moeten fietsen, krijgen kosteloos rijwielbelastingplaatjes.

Mondelinge politievakcursus 1935-1936. Vereist: onbesproken gedrag, lengte minstens 1,78 meter, behoorlijke ontwikkeling, leeftijd hoogstens 25 jaar.

7 De Arbeidersmuziekvereeniging Voorwaarts organiseert een boottocht naar Culemborg met bezoek aan een kersenboomgaard en gratis kersen eten.

8 F. H. Saarloos en W. Koopman vertrekken van de Westhavenplaats voor een 3 à 4 maanden durende fietstocht naar de Balkan.

11 Een geschilderd portret van P. Lindenbergh, oudvoorzitter van het bestuur van de Eerste Nederlandsche Coöperatieve Kunstmestfabriek, overhandigd aan de directeur.

12 Schoolreisje van de openbare scholen B en G naar Amsterdam, Muiderberg, Gooiland, Utrecht en Haastrecht.

13-14 In een breed opgezette campagne heeft de RK jongevrouwenbeweging De Graal een week gewijd aan de openlijke erkenning van het kerkelijk en wereldlijk gezag. In verband hiermee overhandigt een deputatie een oorkonde aan burgemeester Van Walsum en aan pastoor H. J. Maas als vertegenwoordigers van het gezag.

13 Nieuwe electrische treinstellen op het traject Rotterdam–Hoek van Holland in gebruik genomen. De nieuwe wagens zijn voorzien van gemakkelijke zitplaatsen, in de tweede klas bekleed met trijp, in de derde klas met imitatieleer. Zij rijden zonder schudden en schokken.

17 In het kader van de gemeentelijke ontwikkelingscursussen spreekt cursist Vermaat over 'Vakverenigingen in vroegere tijden'. Spreker wijst op het verschil van de ambachtsgilden en de vakverenigingen van thans.

19 Wegens de verandering van de uitbetaling van steungelden van zaterdag naar donderdag samenscholingen op de Markt. De politie, versterkt met rijksveldwachters, weet de moeilijkheden op tactische wijze te overwinnen. De regeling is niet veranderd.

Ondanks dreigende lucht grote belangstelling voor het openluchtconcert van de Christelijke Harmonievereeniging Sursum Corda, onder leiding van A. C. van Leeuwen op het feestterrein aan de Broekweg. Het concert werd een soort militaire taptoe, met onder andere tamboers en pijpers van de mariniers te Rotterdam.

20 Jaarlijkse zwemwedstrijden van de Vlaardingsche Zwemclub.

Ondanks het niet ideale zomerweer nemen 300 kinderen deel aan het reisje naar Hoek van Holland, georganiseerd door buurtvereniging Pro Regina.

24 De wandelvereniging Vlaardingen neemt deel aan de Vierdaagse van Nijmegen en krijgt de korpsprijs. Niemand uitgevallen.

27 Historische optocht en nationaal brandweerconcours ter gelegenheid van het eerste lustrum van de vrijwillige brandweerliedenvereniging Door Oefening Vaardig.

30 300 vrouwen bezoeken de propaganda-avond van de VARA in het Volksgebouw. VARA-kok Kers geeft kookles.

Augustus

1 In de haven Kilometerwedstrijd van de Vlaardingsche Bad- en Zweminrichting. H. J. Maarleveld wint definitief de beker van de Zuid-Hollandsche Bierbrouwerij.

6 De theeschenkerij Bloemenwijk in Vlaardingerambacht organiseert een groot tuinfeest met poppenkast, buiksprekers en goochelaars. Toegang 15 cent.

7 Na mislukte onderhandelingen met ARP en de CHU sluit de RK Staatspartij te Vlaardingerambacht een overeenkomst met de SDAP. In de nieuwe raad komen als wethouders C. J. G. Winkes (RKSP) en D. Bravenboer (SDAP).

Het Groene Kruis organiseert cursussen koken en naaien. De lessen zijn bestemd voor jonge meisjes en vrouwen die willen leren een goedkoop en goed middagmaal te bereiden. Ook kunnen zij zich bekwamen in het verstellen en vermaken van oude kleding en het naaien van nieuwe. Lesgeld 10 cent voor getrouwde vrouwen en 20 cent voor jonge meisjes.

12 Jaarverslag van de Armenraad 1934. Verstrekte ondersteuning aan valide werklozen 645.479 gulden, uitkeringen door werklozenkassen 133.117 gulden. Te Vlaardingerambacht 28.011 gulden. Samen met de Ambachtsschool zijn voor werkloze jongeren ontwikkelings- en ontspanningscursussen georganiseerd met 529 deelnemers.

14 Het verzoek van de Nederlandsche RK Volksbond om aan roomskatholieke werklozen op 15 augustus (Maria Hemelvaart) vrijstelling van stempelen te verlenen, is door de gemeenten Vlaardingen en Vlaardingerambacht ingewilligd.

15 Omdat bouwbedrijven geen vacantiebonnen meer verstrekken, besluiten de bouwvakarbeidersbonden de bedrijven te verzoeken de landelijke collectieve arbeidsovereenkomst na te leven. Bij ongunstig antwoord zal het werk op 26 augustus niet hervat worden.

16 Ds A. Luteijn van het hospitaal-kerkschip De Hoop brengt op zee een bezoek aan de opvarenden van de motorloggers VL 97, 103, 195 en 197.

Eerste werkverschaffingsproject voor ca 60 werkloze jongeren tot 24 jaar. De zogeheten Sahara krijgt een zandbak en speelvelden. Als tegemoetkoming krijgen de jongeren een zakgeld van 1 gulden en 25 cent dat niet in mindering wordt gebracht op de steun van het gezinshoofd. Werkkleding en -schoeisel wordt verstrekt.

20 Consternatie tijdens de haringafslag in het Handelsgebouw bij het bekend worden van het staken van betalingen door het bankierskantoor J. Katan. Niemand had enig vermoeden dat de firma in financiële moeilijkheden verkeerde.

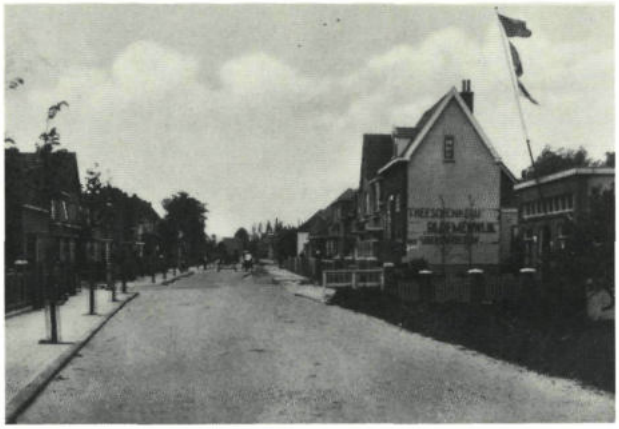

Theeschenkerij Bloemenwijk aan de Kethelweg. 6 augustus 1935.

25 250 kinderen van protestantse, georganiseerde werklozen nemen deel aan een boottocht naar Hoek van Holland, georganiseerd door de Christelijke Besturenbond.

26 Bouwvakarbeidersstaking. 45 bouwvakkers laten zich als stakers inschrijven.

Maatschappelijk Hulpbetoon verstrekt op dinsdag, donderdag en vrijdag goedkope groenten aan werklozen. Bonnen aan te vragen in de voormalige school C aan de Oosterstraat.

28 Stakende bouwvakarbeiders posten bij de firma Maat in de Emmastraat. Wethouder A. van Rijn onderneemt een vruchteloze bemiddelingspoging.

De enige tijd geleden opgerichte groep van de Nationale Jeugdstorm wegens gebrek aan belangstelling opgeheven.

31 Koninginnedag. Aubade op de Markt. Dienst in de Grote Kerk. Ringrijden op de fiets; kinderspelen op de Waalstraat en de Spoorsingel; onderlinge zwem-

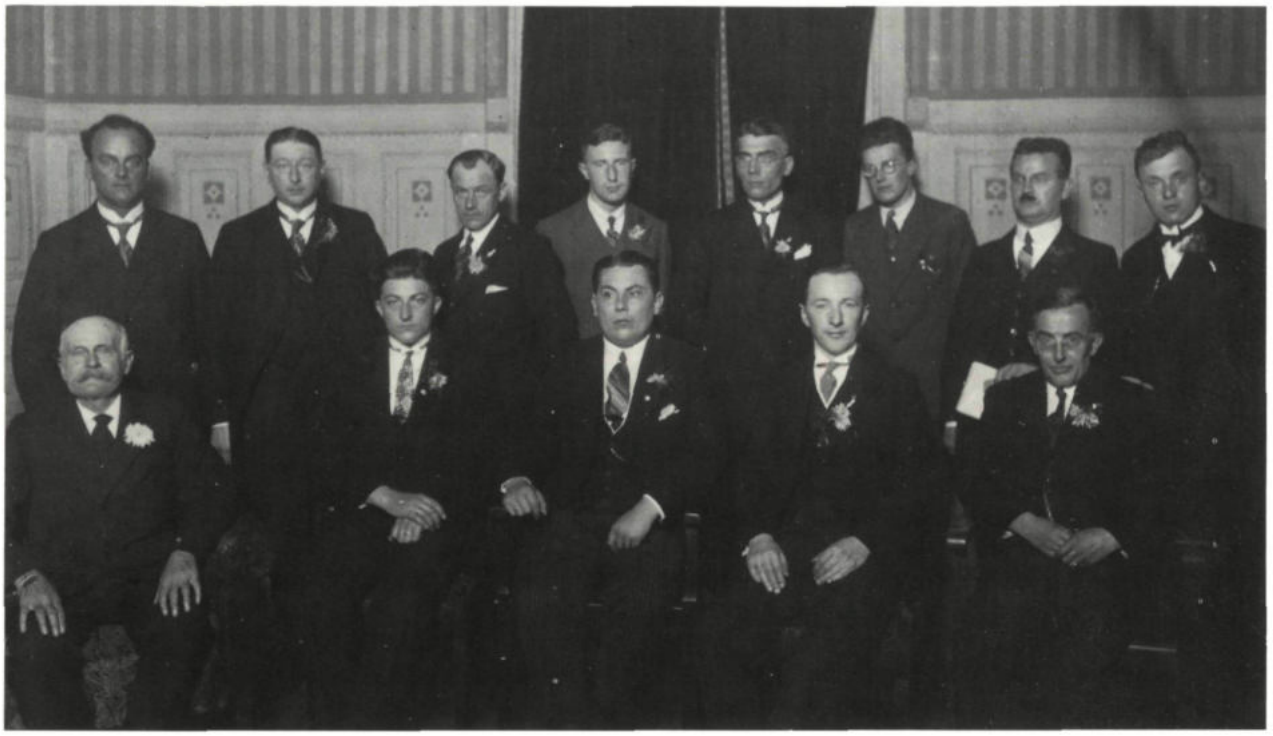

Bestuur van de nationale bond van handels- en kantoorbedienden Mercurius. 27 september 1935.

wedstrijd van VZC; muziek door Sursum Corda, De Pijpers en het muziekkorps ONI. De lampionoptochten worden wegens het slechte weer later gehouden. De vlaggentelling vervalt.

September

5-7 In Excelsior floralia- en cacteeëntentoonstelling.

6 Nieuw gemeentebestuur. Burgemeester Van Walsum: algemene zaken, financiën en burgerlijke stand. Wethouder Van Rijn (ARP): onderwijs en sociale aangelegenheden. Wethouder Don (CHU): Licht- en Waterbedrijven, stadhuis en Grondbedrijf. Wethouder Buis (SDAP): Gemeentewerken, Reinigings- en Ontsmettingsdienst en Dienst voor Maatschappelijk Hulpbetoon. De SDAP het eerste maal in het college.

7 800 kinderen bezoeken het kinderfeest op het feestterrein aan de Broekweg van de Coöperatie De Voorlooper.

9 De melkprijs met 1 cent verhoogd.

11 In een hooiberg aan de Maassluissedijk een distilleertoestel en jenever opgespoord en in beslag genomen.

12 Werklozen in de werkverschaffing aan de Holyweg uiten grieven via de Vlaardingsche Bestuurdersbond. Naast financiële klachten was het gemis van schoeisel het voornaamste bezwaar. Het gemeentebestuur tracht de knelpunten op te lossen.

14 In de Harmonie drukbezochte propagandakunstavond van de VARA. Optreden van het gezelschap Lotte en Alex Wins met goocheltoeren, poppenkast en opvoering van de eenakter 'Engeltje moet blijven'. Muzikale begeleiding door de pianist en harmonicaspeler Gersen.

16 De stalen zeillogger Van Limburg Stirum van de rederij N. Parlevliet Lzn te Katwijk verkocht aan

A. Asmussen te Egersund (Noorwegen).

Uit het jaarverslag van de Commissie voor Kindervoeding 1934-1935: uitgereikt werden 25.356 porties (v.j. 19.289), hiervoor werden gebruikt: 1.700 kg rijst, 1.500 kg bonen, 351 kg suiker, 152 kg krenten, 278 kg spek, 142 kg boter en 4.500 liter melk.

23 Door de naaivereniging Tabitha zijn in het afgelopen jaar 275 kledingstukken uitgedeeld.

In het gebouw van de Volksbond spreekt J. Haring over 'Geesteninspiratie' voor de Nederlandsche Vereeniging van Spiritisten Harmonia.

Zendeling Govert Maan met vrouw en dochter. 29 september 1935.

25 De mandoline- en mondaccordeonvereniging Excelsior wint op het nationaal concours van het jongedameskoor Het Oosten te Rotterdam een eerste prijs.

27 Op de vergadering van de nationale bond van handels- en kantoorbedienden Mercurius wordt fel geprotesteerd tegen het ontslag van 9 jongere en 4 gehuwde kantoorbedienden van de ENCK, terwijl in hun plaats een kostbare kantoormachine en een vijftal jonge dames als kantoormachinisten hun intrede zullen doen.

Op 6 oktober moeten fietsen een wit spatbord hebben en moeten carriers een rood achterlicht en 2 koplampen voeren.

Kerk en Vrede vraagt in een open brief de kerken in Vlaardingen dringend om aandacht voor de huidige internationale verwikkelingen en het dreigend gevaar van een tweede wereldoorlog.

28 Het doorbraakplan tussen het oostelijk en westelijk stadsdeel ligt op de secretarie ter inzage.

29 Oud-zendeling G. Maan houdt voor CJV Liefde en Vrede een lezing 'Herinneringen uit een 40-jarig zendingsleven'.

Oktober

1 I. J. Hoogendijk geïnstalleerd als lid van het hoofdbestuur van de Reedersvereeniging voor de Nederlandsche Haringvisscherij.

2 In Liefde en Vrede spreekt zuster Hedwig Büll uit Aleppo over het zendingswerk onder Armeniërs, Assyriërs en mohammedanen. Zij werkt al 25 jaar onder Armeniërs in Turkije en Syrië. L. T. van Bree vertaalt de rede uit het duits.

4 Het Visschers Weduwen- en Weezenfonds ontvangt een legaat van 1.000 gulden van Antje de Vlaming. Ook het Weeshuis krijgt een legaat van 1.000 gulden.

Op voorwaarde dat de kostwinner werkloos is en het gezinsinkomen niet hoger is dan het steunbedrag, ver-

Reder I. J. Hoogendijk. 1 oktober 1935.

strekt het Crisis Comité werkkleding en schoeisel aan werkloze jongens vanaf 16 jaar en meisjes vanaf 15 jaar.

9 De toneelvereniging Varia geeft dit seizoen geen toneelavonden. Door de crisis zijn verschillende leden genoodzaakt hun lidmaatschap op te zeggen.

10 In de Harmonie uitvoering van de gymnastiekvereniging Leonidas met haar damesafdeling DOVIDO. Na afloop bal.

11 De reinigingsdienst te Vlaardingerambacht gegund aan H. Molendijk voor 1.700 gulden. Wegens uitbreiding van de gemeente was het billijk de vergoeding ten opzichte van vorig jaar met 200 gulden te verhogen.

Een exemplaar van de gevreesde wolhandkrab in de Vaart gevangen.

Drukbezochte vergadering van de vereniging De Vlaardingsche Burgerwacht in het Handelsgebouw. De burgemeester roept op tot uitbreiding ten dienste van de luchtbeschermingsdienst.

14 De vrijwillige brandweerliedenvereniging Door Oefening Vaardig viert in zaal Concordia in besloten kring haar 5-jarig bestaan.

In het gebouw van de Volksbond tegen Drankmisbruik houdt de vereniging van spiritisten Harmonia een psychometrische séance, met als medium mejuffrouw J. Maas uit Rotterdam.

T. de Bruijn. 23 oktober 1935.

17 In de Grote Kerk concert van het Jubileumkoor, dameskoor Vivezza, het Vlaardings Christelijk Gemengd Zangkoor, het A-Capella Koor en het mannenkoor De Lofstem, met medewerking van de organist van de Grote Kerk.

18 Oliebollendag voor het Crisis Comité. Bedrijven stellen 300 kg bloem, 300 liter volle melk, 50 kg krenten, rozijnen enzovoort ter beschikking.

22 Opening van de wintercursussen voor werklozen door wethouder A. van Rijn.

De kinderoperette De Wonderbloem van Jo Mulder verkocht aan uitgeverij W. J. Thieme en Co te Zutphen.

25-26 In lokaal Liefde en Vrede vertoning van de geluidsfilm 'Alleen op de wereld' naar het boek van Hector Malot.

29 De gouverneur van West-Vlaanderen en oud-minister van landbouw en visserij mr Henri Baels brengt met belgische deskundigen op visserijgebied een bezoek aan de visserijscholen te Vlaardingen, Scheveningen en IJmuiden.

23 T. de Bruijn gekozen tot voorzitter van de SDAP.

Mr Henri Baels brengt bezoek aan de Visscherijschool. 29 oktober 1935.

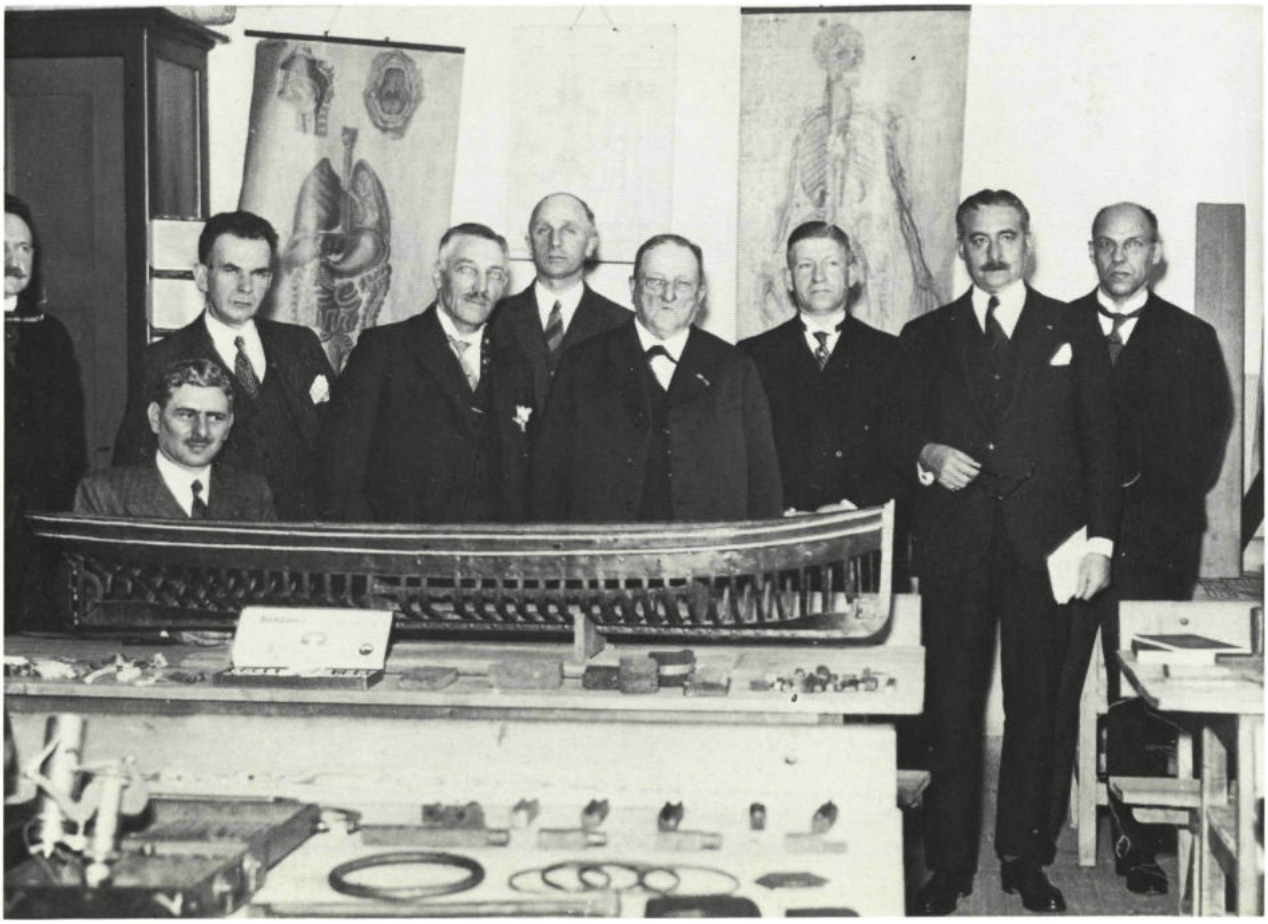

November

5 Een publieke telefooncel geplaatst bij de Zouteveense kapel te Vlaardingerambacht.

6 Op het Westerhoofd twee masten geplaatst met natriumlampen. Deze Philips gasontladingslampen verbruiken 80 en 60 watt en geven ondanks het lage verbruik uitstekend licht.

De Nieuwe Vlaardingsche Courant stelt als premie voor de lezer een grote illustratie over Abessinië voor 15 cent beschikbaar. De illustratie geeft in woord en beeld een goed overzicht over het land dat door oorlog met Italië opeens in de belangstelling staat.

7 In de Oosterkerk uitvoering van Die Schöpfung van Franz Joseph Haydn door de gereformeerde zangvereniging Gloria in Excelsis Deo onder leiding van C. J. Nogarede. De uitvoering is ten bate van het orgelfonds. Toegang 35 cent.

8 Voor Liefde en Vrede spreekt dokter J. P. van der Schaar, werkzaam op Midden-Java, over moderne krankzinnigenzorg in Indië.

11 De melkprijs met 1 cent verhoogd tot 12 cent per liter.

In een telegram aan de minister van landbouw en visserij protesteert de Vereeniging van Haringhandelaren tegen het besluit van de Nederlandsche Visscherijcentrale over de verwerking van verse haring. De vereniging wil handhaving van het zoutverbod.

Boetcursus Visscherijschool. 18 november 1935.

11 Het maken van een basaltbetonkademuur aan de Buiten- en de Koningin Wilhelminahaven, totaal 189 meter, gegund aan de laagste inschrijver, P. A. van Wijnen te Dordrecht.

12 In Liefde en Vrede propagandavergadering van de Nederlandsche Christelijke Besturenbond. Sombere inleiding door P. A. Westdijk: 'In bewogen tijden'. Hoopvollere benadering door A. Stapelkamp: 'Een vaste koers'. Gezang van het gemengd dubbelkwartet onder leiding van W. Polderman.

16 Drukbezochte concertavond van de arbeidersmandolinevereniging Na Arbeid Ontspanning.

18 In de Harmonie opvoering van 'Wie is de dader' door de schiedamse toneelvereniging Utile Dulci, ten bate van de vlaardingse gezondheidskolonie. Toegang 1 gulden.

Inschrijving voor de boetcursus 1935-1936 in de Visscherijschool voor meisjes vanaf 13 jaar. Schoolgeld 10 cent per week.

23 In de Harmonie bonte avond van de arbeiderszangvereeniging De Stem des Volks. Bal na.

25 Opgericht de windhondenrenvereniging Vlaardingen.

Twee steuntrekkers aangehouden wegens niet opgeven van verdiend loon.

28 In de Harmonie concert door het mannenkoor Orpheus onder leiding van Paul van Putten met medewerking van het dameskoor Vivezza, onder leiding van mevrouw Verhoeff-Torn.

29 Intocht van Sint Nicolaas.

December

4 Eierveiling te Vlaardingerambacht. Aangevoerd

2.500 stuks. Prijzen: van 3 gulden tot 5 gulden en 40 cent per 100.

6 De Gemeentelijke Dienst voor Maatschappelijk Hulpbetoon vraagt prijsopgaaf van klompen voor schoolkinderen, te leveren tegen eenheidsprijs in 1936.

9 De zuidhollandse vereniging van viswinkeliers De Maasstreek vraagt de gemeenteraad de Gemeentelijke Vischafslag op te heffen. Omdat er over 1934/1935 een exploitatietekort is, zal dit voor de gemeentekas geen nadelen hebben.

10 In Excelsior introductieavond van de Vereeniging tot Bevordering van Kinderzorg en Opvoeding, die samen met de commissie huishoudelijke voorlichting een cursus organiseert als vervolg op de moedercursus van het Groene Kruis. Ruim 100 personen geven zich op.

11 Door de politierechter is een Fortuna-aanhangster tot 4 gulden boete of 2 dagen hechtenis veroordeeld wegens een klap, uitgedeeld aan een haagse voetballiefhebster.

13 Door de vereniging Dorcas voor de komende winter aan behoeftigen uitgereikt: 72 lakens, 50 slopen en 155 stuks ondergoed.

Verslag van de lighallen van de Vereeniging tot Bestrijding der Tuberculose over 1934/1935: gedurende de zomer 1934/35 zijn in de Koningin Emmalighallen

Klompenmakerij Van Aken aan de Hoogstraat. 6 december 1935.

Gereformeerde Kerk aan de Binnensingel. 20 december 1935.

31 patiënten verpleegd, met in 1934 1.426 en in 1935 1.809 verpleegdagen.

13-14 In de Harmonie pluimveetentoonstelling van de Pluimvee-, Konijnen- en Sierduivenfokkersvereniging Nut en Sport.

16 Bij de politie is aangifte gedaan van de ontvangst van een brief van de 'Spaanschen Schatgraver' om naar Spanje te komen en daar een groot bedrag aan geld in ontvangst te nemen. Hoewel de oplichting doorzichtig is, raadt de politie ontvangers van zo'n brief aan niet op het avontuur in te gaan.

20 Uitvoering door het Toonkunstkoor in de voormalige gereformeerde kerk aan de Binnensingel van een kerstoratorium van Jos. Vranken.

23 Op het Burgemeester De Bordesplein wordt een openbare telefooncel geplaatst.

Voor de bouw van een hervormde kerk te Vlaardingerambacht thans 4.677,18 gulden bijeen.

23-26 In de zaal van het Leger des Heils uitvoering van een kerstspel geschreven door A. van Witzenburg.

25 Kerstvergadering van de SDAP in de Harmonie. Spreker A. B. de Zeeuw, wethouder te Rotterdam. Muzikale medewerking door De Stem des Volks en het Symphonieorkest uit Rotterdam.

27 De stoomtrawler Liesbeth Betty IJM 183 wordt op de werf van A. de Jong gerepareerd.

25 Een 25-jarige kantoorbediende wegens diefstal van 6 rijwielen veroordeeld tot een gevangenisstraf van 6 maanden, waarvan 4 voorwaardelijk, met een proeftijd van 3 jaar.

KRONIEK VAN VLAARDINGEN 1985

Marianne van Papeveld-Hörst, Stadsarchief

Januari

1 Aantal inwoners 76.047, 419 minder dan een jaar geleden.

2 Druk bezochte nieuwjaarsreceptie op het stadhuis.

Het Stadsvernieuwingsteam Zuid-Holland concludeert dat de nieuwbouw op het Lamoenterrein in de Vettenoordsepolder een schrijnend voorbeeld is van een falend beleid om bewoners bij vernieuwingsprojekten te betrekken.

9 In gebruik genomen de nieuwe energiezuinige technische installatie van het Kolpabad.

Wethouder Floor Quast (VVD) neemt afscheid om gezondheidsredenen en wordt opgevolgd door zijn partijgenoot Jan Madern.

De christelijke jeugdvereniging Liefde en Vrede start activiteiten voor werklozen van 17-25 jaar in de ontmoetingsplaats Oase aan de Willem Beukelszoonstraat 49.

11 Door vorst vormt het gipswater van de kunstmestfabriek Windmill een eiland in de Nieuwe Waterweg. Twee kraanschepen zijn dagen bezig om het te verwijderen.

12 De Streekmuziekschool Nieuwe Waterweg Noord viert haar eerste lustrum met een concert in de Stadsgehoorzaal. 450 leerlingen en docenten presenteren zich voor 1600 toehoorders.

Georganiseerd door de turkse jongerensoos een volkscultuurfeest in het buurthuis De Haven. Doel: tegengaan van het racisme.

16 De Socialistiese Partij zamelt meer dan 10.000 gulden in ter ondersteuning van britse mijnwerkers, in het kader van een landelijke voedselactie.

17 Vlaardingen, Schiedam en Delft ondernemen pogingen om de aanleg van Rijksweg 19 tegen te houden. Men stelt dat de besluitvorming niet op zorgvuldige wijze plaatsvindt en er is onduidelijkheid over de inpassing in Midden-Delfland, de geluidshinder en de luchtverontreiniging.

18 Het wooncentrum voor bejaarden Vaartland verzet zich tegen plannen de Dillenburgsingel af te sluiten, waardoor de bereikbaarheid gevaar loopt.

19 Massale protesten tegen verhoging van de onroerendgoedbelasting over 1984 door de gemeente ongegrond verklaard. Gedupeerden kunnen in beroep gaan bij het Gerechtshof in Den Haag.

Westlandtoertocht van de Vlaardingse IJsclub. 800 schaatsers kunnen kiezen uit 20, 30 en 60 km.

VVD-wethouder J. Madern. 9 januari 1985.

22 Door de bouw van een parkeergarage aan de Afrol komen er dit jaar slechts 10 woningwetwoningen in het oude centrum bij. Boze bewoners van de Oostwijk vragen de gemeente waarom de bouwmaatschappij Elementum niet 147 woningen in de Zeeheldenbuurt mag bouwen.

J. H. van der Hout, oud-voorzitter van de Bondsspaarbank, houdt voor de Historische Vereniging Vlaardingen een lezing over de zuinigheid en spaarzaamheid van de Vlaardingers.

24 Door een bommelding krijgen 1.400 leerlingen van de Scholengemeenschap Beneden Maas een dag vrij.

De protestantse lagere scholen protesteren fel tegen de Week van het Openbaar Onderwijs. Zij vinden dit reklame maken tegen alle afspraken in.

25 Na miljoeneninvesteringen voor nieuwe kades in de Koningin Wilhelminahaven maakt het havenbedrijf over 1984 sinds jaren een bescheiden winst.

28 Het Openbaar Lichaam Rijnmond wijst een deel van het recreatiegebied Lickebaert aan als stortplaats voor bouw- en sloopafval. De recreatie komt niet in gevaar.

30 De bewonersgroep Centrum start een handtekeningenaktie tegen betaald parkeren in het Centrum.

Principeakkoord over de bouw van een parkeergarage aan de Afrol. Het projekt, dat 3.850.000 gulden kost, voorziet in 460 parkeerplaatsen, winkelruimte en 80 woningen. Centrumbewoners krijgen voor 240 gulden een belanghebbendenkaart.

31 In het Vrouwenhuis begint een Feministische Oefengroep Radikale Therapie over blokkades die vrouwen in de samenleving en bij zichzelf tegenkomen.

Februari

1 Het centrum volgehangen met pamfletten tegen bepaald parkeren: Parkeren valt niet mee, maar ervoor betalen is helemaal een absurd idee.

Het gemeentebestuur presenteert een model van de parkeergarage. 30 januari 1985.

6 In het Visserijmuseum geopend de fototentoonstelling Schippers van de Vlaardingse Vloot (1915-1950).

9 De postduivenvereniging Keer Weer 50 jaar. Bas Simon en Jan Heinsius gehuldigd als leden van het eerste uur.

9-10 De gereformeerde Oosterkerk aan de Schiedamseweg 50 jaar. De predikanten Eikelboom en Haas gaan voor in een jubileumdienst met medewerking van The Messengers. Tevens viert W. Polderman zijn 50-jarig jubileum als organist.

13 Eerste paal geslagen voor de verbouwing van de Savornin Lohmanschool aan de Kamerlingh Onnesstraat tot medisch dagverblijf voor kinderen tot 7 jaar met ontwikkelingsstoornissen.

Omwonenden van het wijkcentrum 't Nieuwlant aan de Goudsesingel eisen in een brief maatregelen tegen nachtelijke overlast van wijkcentrumbezoekers.

15 Uit een enquête door Rijnmond onder vlaardingse bedrijven blijkt dat 76 ondernemingen in de komende vijf jaar Vlaardingen willen verlaten.

16 Op het carnaval van de Leutloggers krijgt Ruud van Houwelingen, redakteur van Groot Vlaardingen, de medaille van Het Zwarte Schaap, Jan Anderson van het gelijknamige museum ontvangt de versierselen van Het Witte Schaap.

17 Jeffrey van Loon van VZC en de Nederlandse Invaliden Sportbond vestigt in Barendrecht een nieuw nederlands record 400 meter vrije slag met 5 minuten en 48,1 seconden.

18-22 Wegens strenge vorst organiseert het gemeentelijke bureau Sportieve Recreatie tijdens de krokusvakantie schaatsevenementen op de ijsbaan in de Broekpolder, de Vaart en de Vlieten.

21 Direkteur C. den Bakker draagt oplossingen aan voor de acute financiële moeilijkheden van het Gemeentelijk Woningbedrijf. De reserves van het bedrijf zullen tot 1990 van 10,7 miljoen naar 1,2 miljoen zijn gezakt.

21-23 In de Stadsgehoorzaal/Harmonie de driedaagse manifestatie Kunst door Amateurs: expositie van teken- en schildersclub Cantaur en de Amateur Fotografen Vereniging Vlaardingen; optreden van het Jeugdkorps van het Leger des Heils, Liberté, schoolorkest Casimir, de koren van Jo Mulder, Gewestelijk Seniorenorkest, Sursum Corda, Vissersvrouwenkoor, gemengd koor Animato, Dubbelmannenkwartet, Thalita, Gloria Toonkunst; toneeluitvoeringen van de Fakkel, 't Masker, Argus; Hans Treurniet en Ada Jumelet spelen clavecimbel en altblokfluit.

Protest tegen invoering betaald parkeren. 1 februari 1985.

W. Polderman 50 jaar organist van de Oosterkerk. 10 februari 1985.

25 In een woning aan de Van der Waalstraat perzische tapijten en zilver ter waarde van 50.000 gulden gestolen.

26 Mevrouw L. Kwak-Eigenraam slaat de eerste paal voor 51 patiowoningen aan de Platanendreef/Olmendreef.

26-27 In de Nivon-boerderij de Hoogkamer expositie onder het motto Tekens aan de Wand, over het opkomend fascisme.

28 Geopend de tweedehands boekenzaak De Boekanier aan de Schiedamseweg 57.

29 De fietscrossclub Vlaardingen krijgt een eigen terrein aan de Maassluissedijk.

Wethouder B. Goudriaan en P. Snoey slaan gezamenlijk de eerste paal voor 51 woningwetwoningen en 9 premiekoopwoningen aan de Nieuwelaan.

Maart

1 De vlaardingse vloot in IJmuiden uitgebreid met de haringlogger Astrid VL 70 van de rederij Kwakkelstein.

1-17 Galeriehouder Jos Noordhuizen van Kunst+ neemt deel aan de manifestatie Mooi Meegenomen. Via een subsidie van het rijk wordt het publiek in de gelegenheid gesteld kunstwerken voor 30 procent minder aan te kopen. Tijdens de manifestatie expositie van werk van de kunstenaars Leo de Jong, Joke de Vries en Ad Timmermans.

5 De voorzitter van het Openbaar Lichaam Rijnmond, André van der Louw, grijpt persoonlijk in bij een ruzie tussen Rijnmondgecommiteerde J. de Jongh en wethouder B. Goudriaan over de bebouwing van de Broekpolder. Van der Louw vindt dat Rijnmond en Vlaardingen zakelijk met elkaar moeten omgaan.

6 De winkeliersvereniging D'Oude Hooghstraet zegt vertrouwen op in de voorzitter van de Organisatie van Vlaardingse Ondernemers (OVO) Harry Dijkman. Bezwaren zijn het solistisch optreden en een onvoldoende belangenbehartiging.

De logger Astrid VL 70. 1 maart 1985.

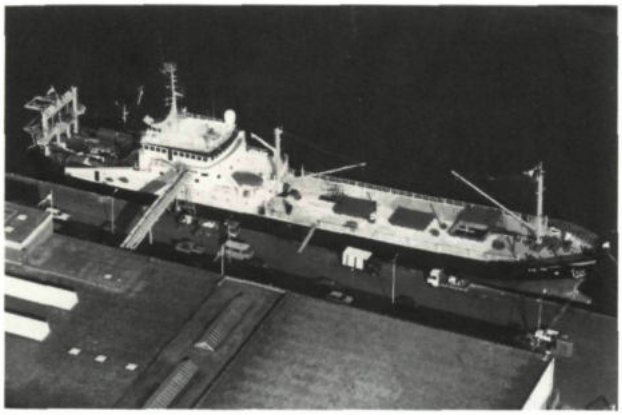

7 Holybewoners bundelen hun krachten. Zij willen inspraak bij de uitbreiding van het winkelcentrum De Loper. De winkeliers van het winkelcentrum Holiërhoek zijn blij met dit initiatief.

8 Op klachten over de luchtverontreiniging uit alle vlaardingse wijken stelt de Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond code twee in. Bedrijven wordt verzocht de uitstoot van gassen te beperken om smogvorming tegen te gaan.

In het kader van de Internationale Vrouwendag organiseren de Vlaardingse Vrouwenraad en de stichting Vlaardingen voor Ontwikkelingssamenwerking VLOS een themamiddag over de betekenis van de apartheid voor de zuidafrikaanse vrouw.

12-24 In galerie Groen aan de Markt expositie van religieuze voorwerpen uit West-Afrika.

13 Herdenkingsbijeenkomst van de Stichting Geuzenverzet 1940-1945. Plechtige samenkomst op het Stiltecentrum, kranslegging bij het Geuzenmonument.

15 Meubelfabriek Ouwenbroek aan de Mercuriusstraat failliet. Castle-Holding uit Wolvega neemt het bedrijf over. 12 werknemers ontslagen.

Wethouder J. Madern geeft zijn nevenfuncties bij het Visserijmuseum en de Stichting Herman Frantsenhuizen op. Hij zwicht voor de felle protesten van CDA-raadslid J. Schriel.

16 In het Streekmuseum Jan Anderson geopend de tentoonstelling Nooit Weer. Ruim 1.200 authentieke voorwerpen belichten het vlaardingse leven in de jaren 1939-1945.

19 Direkteur E. H. E. Wolfs van de gezondheidsdienst presenteert de werkmap voor basisscholen Bevordering van Gezond Gedrag, leidraad voor het vak gezondheidszorg.

22 Organisaties voor natuurbescherming constateren in de Aalkeet-Buitenpolder tussen Vlaardingen en Maasland een massale sterfte onder hazen. Volgens ir J. W. van Rijn van Alkemade is de fluoruitstoot door de Afval Verwerking Rijnmond een mogelijke oorzaak.

27 B. Goudriaan, wethouder voor stadsontwikkeling, legt de eerste steen van een leerlingenbouwplaats aan de Pieter Karel Drossaartstraat, hoek Parallelweg, een initiatief van het Woningbedrijf en bouwbedrijf Van der Waal.

Bij een controle door de douane in de Vulcaanhaven wordt een griekse matroos met vier ons cocaïne ter waarde van een half miljoen gulden aangehouden.

29 De gemeentegids Vlaardingen van A tot Z uitgebreid met het in turks en arabisch vertaalde rampenplan.

April

3 Een compromis met de winkeliersvereniging Koopcentrum redt de Organisatie van Vlaardingse Ondernemers OVO van de ondergang. Oud-voorzitter Jan Bulva komt weer in het bestuur, onder voorzitterschap van Harry Dijkman. Een statutenwijziging, waarin een OVO-bestuursfunktie onverenigbaar is met het lidmaatschap van de gemeenteraad wordt voorbereid.

Na een protestmars van het ambulancepersoneel van de GGD Nieuwe Waterweg-Noord van Vlaardingen naar Schiedam en een dreigend kort geding door de ABVA-KABO en het CFO besluit het dagelijks be-

B. Goudriaan 'legt de eerste steen'. 27 maart 1985.

Ontvangst oorlogsveteranen. 29 april 1985.

stuur bezuinigingen uit te stellen.

Wethouder A. Maarleveld ontvangt tijdens de wekelijkse bijeenkomst van de Rotary Club Vlaardingen het boekje Nooit Weer 2. Ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van die club wordt het boekje ten geschenke gegeven aan 2.000 scholieren.

Gepresenteerd de meerjarenbegroting 1986-1990. Ondanks bezuinigingen is het niet mogelijk de begroting sluitend te maken. Nieuwe bezuinigingsoperaties moeten 1,4 miljoen gulden opleveren.

4 De rioolwaterzuiveringsinstallatie De Groote Lucht verwerkt 10 procent minder rioolwater dan mogelijk is. Belangrijke oorzaak is het teruglopende bevolkingsaantal.

De gemeenteraad besluit het Emaus en de Voorstraat af te sluiten. Voor een alternatief plan van de middenstanders aan Emaus, Voorstraat en Kortedijk was geen raadsmeerderheid te vinden. Alleen CDA, SGP, RPF, CPN, SP en het D'66-raadslid Molenaar willen het alternatief onderzoeken.

5 Onder het motto De Visserij Geflest expositie van flessenschepen in het Visserijmuseum. Tijdens de tentoonstelling demonstratie van de bouw van flessenschepen.

11 40 britse mijnwerkerskinderen te gast in het NIVON-huis De Hoogkamer.

12 Het delftse Buro OD 205 geeft een vernietigend oordeel over de nieuwbouwplannen voor de nu nog groene strook langs de oostelijke oever van de Vlaardingse Vaart. De bouw van flats in vier of vijf woonlagen betekent het einde van een onvervangbaar historisch element.

20-21 20 vlaardingse hongerkinderen uit 1945 houden een reünie met hun gastgezinnen in Friesland. Namens het vlaardingse gemeentebestuur overhandigt oud-wethouder Walstra een litho van de vlaardingse haven aan het bestuur van Dorpsbelang Gauw.

20-17 mei In galerie De Duig expositie van gouaches, tekeningen en schilderijen van de rotterdamse kunstenaar Hans Kemner.

23 Bij boekhandel Den Draak signeert de vlaardingse schrijver Kees Pronk zijn nieuwe boek Kuipers en Reders in Crisistijd.

25 Het Streekmuseum Jan Anderson gaat geld inzamelen om op de bovenetage van het museum een permanente tentoonstelling over de geschiedenis van Vlaardingen in te richten.

29 Massale ontvangst van 210 oorlogsveteranen op uitnodiging van de Stichting Nationale Gedenkdagen. Deze oudstrijders uit Amerika, Canada, Engeland, Polen, Australië en Nieuw-Zeeland maakten deel uit van squadrons van RAF en US-Airforce die voedsel dropten boven Nederland. Vlak voor hun bezoek vliegen Dakota's via Vlaardingen naar Rotterdam.

30 Eerste uitzending van de Lokale Omroep Vlaardingen. Vanaf 1 mei wordt elke dag van half vijf tot half zeven uitgezonden.

Koninginnedag. Herauten te paard, gevolgd door een stoet tilbury's, overhandigen burgemeester Van Lier het openingsprotocol. Optreden van Imca Marina, Oscar Harris en het Duo Elmondo, ringsteken, talentenfestival, verkiezing jeugdclown, fietscrosswedstrijden, miniatuur autoraces, roller skate wedstrijden, havenloop, spuitwedstrijden, lampionoptocht.

Mario van der Hoeven uit Den Haag wint in 18 minuut en 42 seconden de 39ste Havenloop. De zesmalige winnaar Steef Kijne gediskwalificeerd wegens shirtreklame.

De werkloosheid in maart gedaald met 359 personen.

Mei

1 1-meiviering. Commissaris van de Koningin Schelto Patijn spreekt voor de PvdA op de NIVON-boerderij De Hoogkamer. Voor PSP en CPN spreken in de Harmonie PSP-kamerlid Wilbert Willems en Roel van Veldhuizen van de CPN.

2 Het comité Vlaardingen tegen Kernwapens vraagt het proefloeien van de BB-sirenes op 6 mei, vlak na de herdenking van de oorlogsslachtoffers en de bevrijdingsfeesten, uit takt achterwege te laten.

3 De gemeenteraad, met uitzondering van de SGP/RPF en SP, keurt alle voorgestelde bezuingingen goed om het tekort op de meerjarenbegroting 1985-1989 te drukken. De bezuinigingen treffen het Holyziekenhuis, de Onderwijsbegeleidingsdienst, bewonersdeskundigen, de Streekmuziekschool en het godsdienst-

Kranslegging bij het Geuzenmonument. 4 mei 1985.

onderwijs op openbaar lagere scholen.

4 Herdenking van de doden van de tweede wereldoorlog. Bij de kranslegging bij het Geuzenmonument dansen leerlingen van de Scholengemeenschap De Vaart een kort ballet op muziek van No More War van Bronski Beat.

4-26 In het muziekinformatie- en documentatiecentrum Ton Stolk expositie van tekeningen van Theo Wieringa onder het motto Door het Oor gezien.

6-7 In de Stadsgehoorzaal het toneelstuk Jan Rap en zijn Maat naar het boek van Yvonne Keuls.

8 Met Schiedam en Maassluis roept Vlaardingen de Rijnmondgemeenten op niet langer te betalen aan het Openbaar Lichaam Rijnmond. Het Rijk moet volledig de kosten dragen. De besparing voor Vlaardingen is 700.000 gulden.

De toren van de St. Joannes de Dooperkerk door sloop bedreigd. 21 mei 1985.

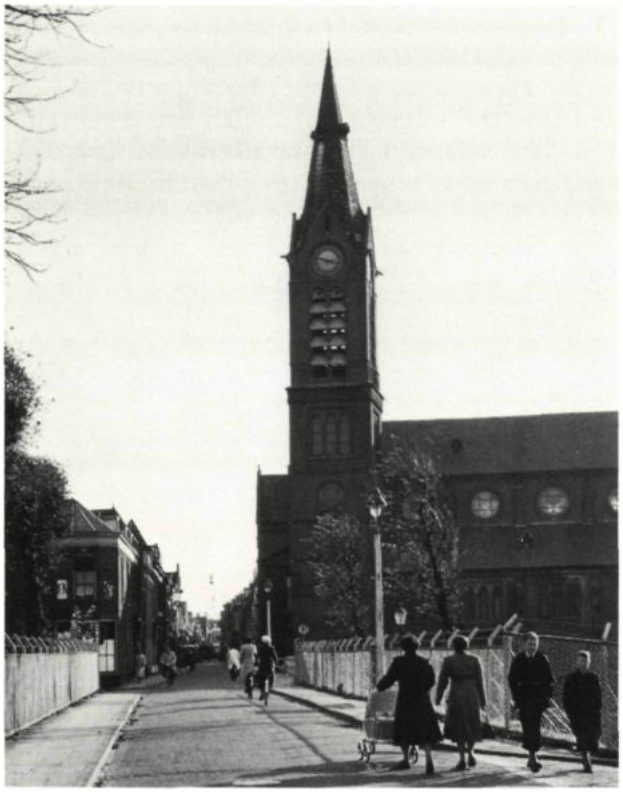

9 Het CNV uit zijn onvrede over het gemeentebeleid met betrekking tot belastingen, tarieven en inspraak.

De vlaardingse televisiekijker krijgt de beschikking over de engelse commerciële zender Sky Channel.

11 Maarten Keizerwaard speelt zijn 350ste competitiewedstrijd in het eerste elftal van de voetbalvereniging Zwaluwen.

De veerdienst Vlaardingen-Pernis viert zijn eenjarig bestaan met een feestelijke overtocht. Aan boord is de 100.000ste passagier.

17 De Stadspost Vlaardingen/Schiedam geeft bij het bezoek van paus Johannes Paulus II aan Nederland een serie zegels en een eerstedagsenveloppe uit.

Bewoners van bovenwoningen en flats uit de Indische Buurt, de Vettenoordsepolder, de Westwijk en het Centrum komen in aanmerking voor 30 nieuwe volkstuintjes aan de Marathonweg.

18 René de Boer van De Coureur winnaar van de 25ste Bevrijdingswielerronde.

20 Jaarverslag 1984 gemeentepoltie: 12,9 procent stijging van het rijden onder invloed van alcohol; speciale aandacht vraagt de kleine criminaliteit.

21 De toren van de RK kerk op de Hoogstraat verkeert in zo'n slechte staat dat de gemeente sloop overweegt.

Door de daling van het aantal uitleningen van 890.838 in 1983 naar 862.016 in 1984 dreigt de gemeentebibliotheek in de problemen te geraken, aldus het jaarverslag.

De gemeente opent voor bedrijven de mogelijkheid grond in het industriegebied Het Scheur te kopen. Holy-Noord blijft uitsluitend gronduitgifte op erfpacht houden.

Café De Molm in de Smalle Havenstraat, aquarel van Peter Dumas. 1 juni 1985.

23 Het vlaardingse uitkeringsgerechtigdenberaad VUB zegt dat er een informatiebalie moet komen bij de sociale dienst, waar mensen terecht kunnen met vragen over de onroerendgoedbelasting, huursubsidie en uitkeringsrechten. Het plan van het CDA voor een steunfonds voor de minima wordt afgewezen.

25 Het drum- en buglekorps Avalance (voorheen showband De Pijpers) organiseert op het Fortunaterrein het Haringstadfestival 1985. 16 korpsen met 1.000 deelnemers doen mee.

In galerie De Duig een groepstentoonstelling met werk van Tjarko ten Have, Jos Looise, Dik Kats, Aad Hofman, Hildebrand Bruinings en Jan van Reeven.

Juni

1 Open dag van de culturele instellingen onder het motto Kunstkringloop. Wethouder Maarleveld opent op het Stadsarchief de tentoonstelling Lokatie Vlaardingen, werk van Peter Dumas.

Bij het 10-jarig jubileum van de stichting Vereniging Wijkbelangen VOP krijgt het plein voor het buurthuis een 15 meter lange stalen constructie van de kunstenaars Johan Fekkes en Pieter Figdoor.

2 Maatschappelijk Avondgebed in de Vredeskerk. Thema: burgerlijke ongehoorzaamheid.

4 In café D'Oude Stoep optreden van The Amazing Stroopwafels.

5 De ambtenarenbond ABVA-KABO verzet zich tegen het plan om het herbezettingsgeld, dat ambtenaren sinds 1983 hebben ingeleverd, te gebruiken om de gemeentebegroting sluitend te maken. VVD-wethouder J. Madern gaat akkoord met het plan jongeren voor 32 uur per week met een leerplan in dienst te nemen.

De RK onderwijsorganisatie KOV protesteert tegen bezuiniging op de onderwijsbegeleidingsdienst OBD. De KOV vreest een taakverzwaring voor de onderwijzers.

In de gemeenteraadsvergadering uiten de SGP/RPF en het CDA felle kritiek op de VVD over het betaald parkeren in het centrum. Ondanks 3 moties en 5 amendementen slaagt de oppositie er niet in wijzigingen in de plannen te brengen. Met de bouw van een parkeergarage aan de Afrol wordt betaald parkeren een feit.

6 In een loods aan de Energieweg heeft de vlaardingse politie in samenwerking met de rotterdamse douane een partij marihuana met een handelswaarde

van 15 miljoen gulden gevonden. De marihuana zat in houten kratten in een container uit Nigeria. 2 mannen gearresteerd.

De gemeenteraad besluit met één stem meerderheid de Schiedamseweg vanaf de Mr L. A. Kesperweg tot het Verploegh Chasséplein in één richting af te sluiten.

6 Uit een rapport van de Heidemaatschappij Nederland blijkt dat de Broekpolder te verontreinigd is om er huizen te bouwen. Als Rijnmond zijn bouwplannen wil realiseren moeten beheersmaatregelen worden genomen.

7 De Gemeentelijke Energie- en Waterleidingbedrijven hebben weinig wanbetalers. De betalingsachterstand ligt ruimschoots onder het landelijk gemiddelde. In 1984 zijn 600 betalingsregelingen getroffen. 87.000 gulden is oninbaar verklaard.

Toename van kleinverbruikers en grote afname van grootverbruikers van electriciteit, lagere afdrachten aan de Gasunie, verlaagde afvalverwerkingstarieven, hogere haventarieven en een lagere rentestand leveren een overschot van 3.6 miljoen gulden op de gemeentebegroting over 1984.

De eerste paal geslagen voor 28 woonwerkhuizen aan de Landstraat. Vlaardingen wint met dit projekt de derde prijs voor stadsvernieuwing in Zuid-Holland.

Tekenles in De Duig. 29 juni 1985.

10-13 Avondvierdaagse.

17 Voor de VVD spreekt mr J. R. H. Kuyper van het ministerie van justitie over: Samenleving en Criminaliteit.

18-22 De tweevoudige Nobelprijswinnaar Linus Carl Pauling, die zich bezig houdt met kankeronderzoek, bezoekt dokter C. Moerman, die zijn 55-jarig ambtsjubileum viert. Een jubileumcomité zamelt geld in voor een standbeeld van en een film over Moerman.

21 In de Grote Kerk wandelconcert door Peter Moree en Kees Wagenaar (volksmuziek) en Aad Zoutendijk (orgel).

24-27 Zwemvierdaagse met 1.800 deelnemers.

26 In de Stadsgehoorzaal première van acht films, gemaakt in het kader van het speelfilmprojekt in de hoogste klassen van acht basisscholen, in samenwerking met de sektie Kunstzinnige Vorming.

27 Het produktiepersoneel van Vlaardingen Oost Bedrijven BV houdt een werkonderbreking uit protest tegen advertenties waarin mensen voor functies worden gevraagd, die eerder in het kader van reorganisaties waren opgeheven.

Voor een nieuwe Deltadijk wordt de Spoorsingel gedempt, er komt een spoorbaan. De zuidelijke randweg komt tussen de Spoor- en de Deltadijk De werkzaamheden duren tot 1991.

29 In galerie De Duig Presentatie '85, tentoonstelling van schilderijen, aquarellen en tekeningen van cursisten van de galerie.

Juli

2 Verschenen het rapport Heroriëntatie Gemeentesecretarie.

3 De omstreden fusie van de lagere Kamerlingh Onnesschool en de Van Maerlantschool heeft tot ge-

volg dat de ouders hun kinderen niet naar de Van Maerlantschool, maar naar de basisschool De Wetering sturen.

4 Jaarverslag Visserijmuseum 1984. Ondanks een drastisch verlaagde begroting steeg het aantal bezoekers; ook het aantal aanwinsten groeide. Sluiting gedurende enkele dagen per week kon door personeelsinkrimping worden voorkomen.

De thee-, koffie- en tabakswinkel De Zeeman uitgebreid met een tearoom.

Oud-gemeentesecretaris N. H. Duinkerken door de VVD gekozen in de commissie voor kandidaatstelling voor de gemeenteraadsverkiezingen in 1986.

De tentoonstelling bij Kunst+ van aquarellen van Manon Lith en neoninstallaties van Jeff Johnson wegens grote belangstelling verlengd.

De bewonerscommissie van Drieën-Huysen legt haar werk neer wegens onenigheid tussen haar voorzitter en de directeur.

Het Open Jongeren Centrum OJC na een reeks conflicten gesloten. Een onderzoekcommissie stelt voor het OJC om te zetten in een Cultureel Jongeren Centrum, in samenwerking met de Vlaardingse Kunst Stichting.

9 Optreden van het trio Joost Belinfante, Friedrich Hláwatsch en de vlaardinger Fred Piek in café D'Oude Stoep.

12 Het Cuypersgenootschap vraagt de gemeente om de toren van de Sint Joannes de Dooperkerk niet te slopen. De toren is volgens het genootschap architectonisch en historisch van grote betekenis.

17 De Kamer van Koophandel en de werkgroep Oeverbelangen Europoort/Botlekgebied zijn voor aanleg van de Blankenburgtunnel tussen Vlaardingen en Maassluis als extra verbinding onder de Nieuwe Waterweg door. In een reaktie op de Projektnota Oeververbindingen van Rijkswaterstaat zeggen beide die verbinding te verkiezen boven een tweede Beneluxtunnel. In tegenstelling hiermee zien de gemeenten Vlaardingen, Schiedam en Maassluis liever een verbreding van de bestaande Beneluxtunnel. Zij wijzen op de consequenties voor de Zuidbuurt en Midden-Delfland.

Zeillogger Balder VL 92. 30 juli 1985.

18 Jaarverslag Stadsgehoorzaal. Ondanks een dalend aantal abonnementen hebben de Stadsgehoorzaal en de Harmonie vorig jaar meer bezoekers getrokken dan ooit tevoren. De stijging is te danken aan de goedkopere alternatieve programma's in de Harmonie.

24 Het Openbaar Lichaam Rijnmond gaat de aanwezigheid van kankerverwekkende stoffen in Rijnmond meten om meer inzicht te krijgen in de concentraties van deze stoffen. Ook wordt nagegaan hoe ver de toelaatbare grenzen in woongebieden worden overschreden.

25 Jaarverslag Streekmuseum Jan Anderson. Het aantal bezoekers gedaald tot 4.514. De collectie voorwerpen vermeerderde met 983; de prentencollectie uitgebreid met 690 stuks; de bibliotheek kreeg 371 nieuwe titels.

30 In het Nederlands Scheepvaartmuseum in Amsterdam is na 5 jaar restauratie de zeillogger Balder VL 92 officieel in gebruik genomen. Volgens het museum is de logger uniek in Nederland. De restauratie kostte 800.000 gulden.

Het vernieuwde kruispunt Marathonweg/Westlandseweg. 14 augustus 1985.

Augustus

1 Jeugd protesteert op het spreekuur van de locoburgemeester tegen het afbreken van een hut in de bosjes achter de Pniëlkerk. Er is gebrek aan speelgelegenheid in het Centrum.

3 Na een tocht van 27 dagen over 887 km rond Sardinië, met grote hitte, harde wind en ruwe zee arriveren Peter van Leeuwen en Walter van Tienen in Porto Torres.

6 De 15-jarige Jeffrey van Loon wint op de Stoke Mandeville Games voor gehandicapten in het britse Aylesbury 5 gouden medailles zwemmen.

De Lokale Omroep Vlaardingen heeft geldproblemen. Als er geen sponsors gevonden worden zullen bij het Haring- en Bierfeest geen uitzendingen worden verzorgd. De omroep heeft 7.000 gulden nodig voor uitrusting.

7 De gemeente wijst een verzoek van de woningbouwvereniging Samenwerking '77 af om de bewoners van 96 gerenoveerde woningen aan de Van der Palmstraat en Van Hogendorplaan 500 gulden herinrichtingskosten toe te kennen. De vereniging is slachtoffer van het overhevelen van de stadsvernieuwing van het Rijk naar de gemeenten.

9 Aannemersbedrijf Van der Waal aarzelt de toegezegde 20.000 gulden voor de Lokale Omroep Vlaardingen over te dragen. Tegengesproken wordt dat dit zou zijn omdat de omroep in een nieuwsuitzending niet positief over het bedrijf is geweest.

14 Het vernieuwde kruispunt Marathonweg/Westlandseweg door de wethouders J. Madern en B. Goudriaan opengesteld.

Vlaardingen nummert de wijken. Aan de invalswegen worden stadsplattegronden geplaatst.

16 Het gemeentebestuur waarschuwt de bevolking wegens sterke verontreiniging niet te zwemmen in de Nieuwe Waterweg en de Vlaardingse Vaart.

23 Groepstentoonstelling van 22 vlaardingse beeldende kunstenaars in het Cultureel Centrum Hollandia. Tot 14 september.

24 In galerie Kunst+ expositie van keramiek van Marian van den Breeden, gouaches en tekeningen van Frits Kloppers en sieraden van Coen Mulder.

Opening van de nieuwe openbare basisschool Jan Ligthart aan het Emaus. 26 augustus 1985.

26 Met de onthulling van een kunstwerk van Peter Dumas (drie potloden in rood, geel en blauw) opent staatssecretaris van onderwijs drs G. van Leijenhorst de nieuwe openbare basisschool Jan Ligthart aan het Emaus.

28 Reisbureau Arke organiseert bustochten naar het Haring- en Bierfeest.

Fietsende Vlaardingers zijn boos over de gedeeltelijke afsluiting van de Schiedamsedijk voor fietsverkeer.

29 Om leegstand van woningen tegen te gaan wil het gemeentebestuur Vlaardingen gaan promoten. De gemeente ziet niets in het voorstel van de minister van volkshuisvesting om bij het rijk huurverlaging voor leegstandwijken aan te vragen.

30 Jongeren slaags bij de jaarlijkse vechtpartijen op de grens tussen Vlaardingen en Schiedam. De politie verricht 3 arrestaties wegens openlijke geweldpleging.

Burgemeester Van Lier geeft de Socialistiese Partij geen toestemming om in de raad te interpelleren over de onenigheid in het bejaardenwooncentrum Drieën-Huysen.

In verband met de aanleg van een nieuwe Deltadijk het Binnensingelviaduct gesloopt. Op verzoek van de Historische Vereniging Vlaardingen worden unieke onderdelen in afwachting van een andere bestemming bij Gemeentewerken opgeslagen.

Protest tegen de afsluiting van de Schiedamsedijk voor fietsverkeer. 28 augustus 1985.

September

3 Vlaardingen, Schiedam en Maassluis verzetten zich tegen samenwerking in één regio met Rotterdam en pleiten voor een regio Nieuwe Waterweg Noord, omdat daar al samenwerking op velerlei niveau plaats vindt.

4 Om overlast en problemen rond de woonwagens van de zigeunerfamilie Petalo te voorkomen, stationeert de politie dagelijks de wijkbus bij het Erasmusplein.

Met 19 tegen 15 stemmen besluit de gemeenteraad de aanvraag te honoreren van de Stichting ter Bevordering van Neutraal Bijzonder Onderwijs om in Vlaardingen een Jenaplanbasisschool te beginnen.

6 Om straatvervuiling tegen te gaan controle op te vroeg buiten zetten van vuilniszakken. De bevolking wordt er via een publicatie op gewezen wanneer en hoe het huisvuil moet worden aangeboden.

7 Dertiende Haring- en Bierfeest. Een gevarieerd programma met 76 verschillende activiteiten trekt 120.000 bezoekers.

In verband met de leegstand van dure huurwoningen onderzoekt de gemeente het rendementsgevolg van een huurverlaging. Volgens wethouder B. Goudriaan moet huurverlaging hand in hand gaan met de promotiecampagne van Vlaardingen als woongebied.

10 Met de afsluiting voor doorgaand verkeer van het Emaus en de Voorstraat is een begin gemaakt met een groot projekt in het kader van het verkeerscirculatieplan.

11 Alle winkeliers aan de Voorstraat hebben hun winkels te koop aangeboden, als demonstratie van ongenoegen tegen de gemeente die begonnen is met de afsluiting van de straat.

Binnensingelviaduct. 30 augustus 1985.

13 In de Grote Kerk dienst van gebed en bezinnig in het kader van de Internationale Week voor Vrede in Nicaragua.

14-15 Ruiten ingegooid bij wethouder B. Goudriaan.

16 Burgemeester Van Lier en het Chemisch Laboratorium Saybolt-Van Duyn BV ondertekenen het eerste koopcontract van industriegrond aan de Waterweg.

18 De gemeentelijke stuurgroep vandalisme rapporteert dat in 1984 voor 400.000 gulden schade toegebracht is aan bushuisjes, straatmeubilair en groenvoorzieningen.

Verkiezingsprogramma voor 1986-1990 van de Partij van de Arbeid: stadsvernieuwing geniet prioriteit; geen woningbouw in de Broekpolder; de Reinigingsdienst wordt niet geprivatiseerd.

19 De Lokale Omroep Vlaardingen breidt zijn uitzendingen uit met 'Goeiemorgen Vlaardingen' en het jongerenprogramma 'Schoollokaal'.

20 De vlaardingse kunstenaar Aad Hofman één van de veertien Nederlanders die exposeren in galerie Nieuw Mokum in New York.

Werkloosheidscijfers eind augustus: 2.183 mannen en

1.437 vrouwen.

20 Tentoonstelling van textielcreaties van Annette Braat in de tabakswinkel-tearoom De Zeeman.

21 Vijf- à zeshonderd jongeren feliciteren Bas van Toor, de guitige helft van het duo Bassie en Adriaan, die 50 jaar is geworden.

22 In Amersfoort zwemt Irene van der Laan een nieuw wereldrecord 24 uur: 82 km en 100 meter.

23 De gemeente heeft in 1984 4 miljoen gulden overgehouden. Dit bedrag is toegevoegd aan de saldireserve, het gemeentelijk spaarpotje waarin aan het eind van het jaar bijna 11 miljoen gulden zal zitten.

24 Ruim 18.000 handtekeningen voor het volkspetitionnement tegen de plaatsing van kruisvluchtwapens in Nederland.

Door de Stichting Haring- en Bierfeest de Promotieprijs Vlaardingen toegekend aan de Stichting Nationale Gedenkdagen.

25 Door de stuurgroep Flankerend Ouderenbeleid vier voorzieningen opgezet die het mogelijk maken langer zelfstandig te blijven: warme maaltijden; dagverzorging; tijdelijke verzorging en nachtverzorging.

Dertiende Haring- en Bierfeest. 7 september 1985.

Gezocht wordt naar een alarmeringssysteem dat gevoelens van onveiligheid kan verminderen.

26 Een ronde tafelconferentie moet ideeën opleveren voor de toekomst van het Open Jongeren Centrum. Deelnemers: Popoverleg Vlaardingen; Vlaardingse Kunststichting; Lokale Omroep Vlaardingen.

Het FNV ernstig verontrust over de manier waarop de gemeente met haar werknemers omgaat: tegen advies van de commissie Wet Werkloosheidsvoorziening in is een uitkering aan een voormalige werkneemster geweigerd.

28 Serviceclub Tafelronde 56 geeft ter gelegenheid van zijn zesde lustrum voorlichtingsmateriaal aan de Nederlandse Vereniging voor Blinden en Slechtzienden voor het projekt Oogappel, in het kader waarvan visueel gehandicapten scholen bezoeken om de jeugd bekend te maken met hun dagelijkse problematiek.

Inwijding Maranathakerk door de Volle Evangelie Bethelkerk. Dr Goodwin Smit (Bermuda Eilanden) spreekt het openingswoord.

Oktober

2 De in 1973 opgerichte Vereniging Vrienden van het Lickebaertbos opgeheven wegens bereiken van het doel: de aanleg van een oeverbos tussen Vlaardingen en Maassluis.

3 In Vlaardingen meer kankerverwekkende stoffen in de lucht dan toelaatbaar is, aldus het rapport van de Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond. Naar de herkomst wordt gezocht.

De gemeentebibliotheek gaat voor 3.000 gulden turkse en arabische boeken en geluidscassettes aanschaffen, die worden neergezet bij organisaties van buitenlanders, waarvan maar weinigen in de bibliotheek komen.

5 Concert in de St-Laurenskerk te Rotterdam van stadsbeiaardier Addie de Jong die 30 jaar toonkunstenaar is. Medewerking verlenen zangverenigingen uit Maasland en Woudenberg, een strijkorkest, de cantorijen van de Goede Herderkerk en de organisten Aad

Protest tegen de afsluiting van de Voorstraat. 11 september 1985.

van der Hoeven en Sander van Marion.

8 De wijkgroep VOP klaagt over de overlast van café De Arepol, de gevolgen van het verkeerscirculatieplan en teveel hondepoep op straat.

Drie kinderen uit de peuterspeelzaal Oost opgenomen in het Holyziekenhuis na snoepen van muizengif dat door gemeentepersoneel was neergelegd. Ouders vragen zich af hoe dat mogelijk was.

9 Gemeentewerken maakt bekend dat het onkruid weer chemisch bestreden moet worden, het is anders niet in de hand te houden.

10 Concept-verkiezingsprogramma VVD: gemeentebestuur op brede politieke basis met vier wethouders; veel aandacht voor woningbouw en de woonlastenproblematiek; bij opheffing van het Openbaar Lichaam Rijnmond kiest de VVD voor samenwerking met Schiedam en Maassluis.

Informatieavond in het Vrouwenhuis onder het motto Vrouw en Arbeid. Het Gewestelijk Arbeidsbureau geeft voorlichting aan vrouwen die weer willen werken en over cursussen die gevolgd kunnen worden.

11 Alle openbare basisscholen vragen het godsdienstonderwijs te handhaven. Zij vrezen dat stopzetting van de godsdienstlessen aanleiding kan zijn om kinderen naar een bijzondere school te sturen.

In de Harmonie toneelvoorstelling Eurydice van Jean Anouilh.

14 Albert Kalden, ex-voorzitter van het CDA in Vlaardingen, op de kandidatenlijst van de PvdA voor de gemeenteraad.

15 De VLOS (Vlaardingen voor Ontwikkelingssamenwerking) in actie voor de Filippijnen. Centraal staat de stad Bacolod op het eiland Negros. Inmiddels is al een vriendschapsband tot stand gekomen.

17 Het projekt 'Word je eigen werkgever', een initiatief van het Verbond van Nederlandse Ondernemers (VNO) en de Kamer van Koophandel, is een succes geworden. Van 130 potentiële gegadigden zijn 26 een eigen bedrijf begonnen.

18 In de Galerie/artotheek tentoonstelling Discotekeningen en schilderijen van de vlaardingse kunstenares Maryoke.

19 Met subsidie van de ministeries van Sociale Zaken en Onderwijs een cursus 'Gezondheidszorg, voedingsleer en tuinbouw voor buitenlandse vrouwen' gestart. Na voltooide opleiding kunnen de cursisten ingezet worden als patiëntenbegeleidsters in ziekenhuizen, huisartsenpraktijken, consultatiebureaus en bij kruisverenigingen.

Het werkloosheidscijfer voor Nieuwe Waterweg Noord over september geeft aanleiding tot de volgende conclusie: jonge, langdurig werklozen vinden gemakkelijker een baan nu het wat beter gaat met de economie; het aandeel van de vrouwen in de werkloosheid stijgt; de werkloosheid onder jongeren tot 23 jaar daalt.

21 Met de nota Ouderenbeleid reageert het CDA Vlaardingen op de problemen van de vergrijzende bevolking.

23 Het gemeentelijk kunstbezit uitgebreid met: de droge naald/monotype 'Ostria' van Jan van Dorp; de

krijttekening 'Impressie in krijt van de kleiput' van Jan van Reeven; een acryl/potloodtekening op houtpaneel 'Grote Stappen' van Carla Einwachter.

24 In een brief aan de gemeenten Vlaardingen, Schiedam en Maassluis gaat E. H. E. Wolfs, directeur van de GGD Nieuwe Waterweg Noord, in tegen het milieubeleid van het Openbaar Lichaam Rijnmond. Hij plaatst vraagtekens bij rapporten over de vuillokaties in het waterweggebied, de haast bij de bodemsanering en de kwestie of bodemverontreiniging schadelijk is voor de mens.

De Koningin Wilhelminahaven heeft in 1984 370.000 gulden meer aan havengeld opgebracht dan aanvankelijk is begroot. Ook over 1985 wordt een overschot verwacht.

26 Geopend in galerie Kunst+ een tentoonstelling met zeefdrukken uit de map Orpheus van Alfred Klinkan, en schilderijen en werk op papier van Piet Warffemius.

30 De Nationale Ombudsman keurt het gedrag van twee vlaardingse politieambtenaren af. Bij een poging tot aanhouding van een 13-jarige jongen loste een hoofdagent twee waarschuwingsschoten, terwijl de andere agent gebruik maakte van de wapenstok. De Ombudsman waarschuwt de korpsleiding met klem tegen normvervaging.

November

1 De nota Minimabeleid zegt dat 5.223 Vlaardingers inclusief 1.921 kinderen in 1984 voor een eenmalige uitkering in aanmerking kwamen. In tegenstelling tot de buurgemeenten voelt de gemeente niets voor het instellen van een fonds sociale noden, omdat het inkomensbeleid een zaak van de centrale overheid is.

4 Tafeltennisvereniging Radio Molenaar wordt na de lopende competitie opgeheven. Oorzaak is niet alleen het faillissement van de sponsor, maar ook gebrek aan kader.

6 Uit veiligheidsoverwegingen worden de twee sociale rechercheurs van de Gemeentelijke Sociale Dienst uitgerust met portofoons. Het accent van hun werk ligt op het opsporen van fraude door zwart werken.

7-8 Ruilbeurs van winterkleding in wijkcentrum De Heipaal.

9 Levi Weemoedt overhandigt zijn nieuwe verhalenbundel Daar komt de bruid... aan burgemeester Van Lier.

13 300 kubieke meter slibgistingsgas ontsnapt bij de rioolzuiveringsinstallatie De Groote Lucht.

Volgens de Vlaardingse Raad voor Sport en Recreatie is het aantal jeugdleden van sportverenigingen sinds 1974 met ruim 2.000 teruggelopen.

13-15 De gemeenteraad behandelt de begroting 1986. Totaal uitgaven en inkomsten 266.400.000 gulden. CDA-er J. Schriel levert felle kritiek op de VVD. Hij verwijt de partij vooral het niet bijstellen van het verkeerscirculatieplan.

19 De protestantse Stichting tot Huisvesting en Ver-

Handtekeningen voor het volkspetitionnement tegen kruisvluchtwapens. 24 september 1985.

zorging van Bejaarden is niet van plan in te gaan op het 'klemmend beroep' van de gemeenteraad om af te zien van de bouw van een eigen verzorgingstehuis aan de Oosthavenkade.

20 CDA-fractievoorzitter Jo Schriel verlaat de politiek. Hij heeft problemen met de landelijke koers van zijn partij.

21 In de Stadsgehoorzaal optreden van Urbanus van Anus.

27 De Stichting Vlaardings Landjuweel maakt haar plannen bekend voor de culturele happening in 1987 van muzikanten, dichters, toneelspelers enzovoort, die een opvolging moet zijn van het landjuweel uit 1616.

Vernieuwde kademuren Koningin Wilhelminahaven. 13 december 1985.

Financiële problemen bij de jongerensociëteit DAT aan de Havenstraat. De sociëteit roept de hulp van de gemeente in om de 15.000 gulden die door het oude bestuur aan het nieuwe zijn toegezegd in handen te krijgen.

28 De jaarafrekening van het GEWB is bij 2.100 mensen in het centrum hard aangekomen. Gemiddeld moet 80 gulden worden bijbetaald, maar uitschieters van 700 á 800 gulden komen ook voor. De strenge vorst is verantwoordelijk voor 56 gulden extra.

Bij de heroriëntatie van de gemeentesecretarie blijkt dat binnen het gemeentelijk apparaat 143 werk- en stuurgroepen bestaan.

30 Onder het motto 'Niet blijven steken in oude sporen maar perspectief bieden aan stad en bevolking' presenteert het CDA zijn verkiezingsprogramma voor de gemeenteraadsverkiezingen. Zwaartepunten: lastenvermindering voor de minst draagkrachtigen en economische versterking van Vlaardingen.

December

2 13 platanen van het Veerplein, het Westnieuwland en de Nieuwelaan verhuizen naar het marktterrein aan de Broekweg. Zij vervangen daar zieke populieren. Kosten 15.000 gulden.

3 De kosten van vernielingen tijdens de bouw van 51 woningwet- en 9 koopwoningen van Samenwerking '77 achter de Nieuwelaan lopen in de tienduizenden guldens.

De Keuringsdienst heeft bij controles in 1984 weer flink wat kwalitatief slechte stukken vlees ontdekt. Bij 204 steekproeven in winkels turfden controleurs 25 keer een slechte kwaliteit en 12 maal een zeer slechte kwaliteit. Slechts in 91 gevallen kon het predikaat zeer goed worden toegekend.

De werkgroep Vlaardingen Tegen Apartheid vraagt de gemeente om verwijdering van De Zuidafrika Koerier,

'De uitkeringskip'. 24 december 1985.

het propagandablad van de zuidafrikaanse ambassade, van de leestafel in het stadhuis, en vervanging door Amandla en het Zuid Afrika Nieuws, uitgave van de anti-apartheidsbeweging.

6 Het Openbaar Lichaam Rijnmond laat na tien jaar de woonbestemming voor de Broekpolder vallen. De gemeente zoekt nu naar geld voor bebossing.

8 In het Holy-kerkcentrum aan de Reigerlaan Maatschappelijk Avondgebed van de werkgroep Kerk en Samenleving over het thema Brood en Spelen. Voorganger ds Haaima.

9 Nu de minister van VROM besloten heeft dat grondophogingskosten niet onder de servicekosten vallen, zullen de gemeente en de woningbouwvereniging Patrimonium's Woningen een AROB-procedure uitlokken om vast te stellen hoe de verrekening plaats moet vinden.

12 Installatie van parkeerautomaten in de binnenstad.

De politie zal tijdens de feestdagen snel en streng optreden tegen baldadige jeugd. Jongeren die vuurwerk afsteken buiten de toegestane tijd, vernielingen aanrichten en brand stichten krijgen onmiddellijk geldboetes of alternatieve straffen opgelegd.

De fracties van SGP, RPF en GPV gaan opnieuw onder leiding van Rien Lensvelt de gemeenteraadsverkiezingen in. In hun programma komen de kleine christelijke partijen terug op besluiten die door de gemeenteraad zijn genomen, zij willen die alsnog terugdraaien.

13 Het Visserijmuseum verrijkt met de videoproduktie Tussen 49 en 58 graden noorderbreedte, een documentaire van Ton Borghouts en Bert Roozemond over de visserij met de boomkor.

De vernieuwde kade van de Koningin Wilhelminahaven in gebruik genomen door wethouder mevrouw M. L. Hoogendijk-Van Holst Pellekaan. Het Stadsarchief illustreert de gebeurtenis met een tentoonstelling over de geschiedenis van de haven.

Eind november bedroeg het tegoed van de inleggers bij de Bondsspaarbank 251 miljoen gulden, tegen 232,8 miljoen een jaar eerder.

In de Galerie/artotheek expositie van schilderijen en tekeningen van Carla Einwachter.

Op de Markt de jaarlijkse kerstboomverlichting ontstoken, begeleid door een uitvoering van de bazuingroep van CJV Liefde en Vrede, het koor Progeza en het Dubbelmannenkwartet. Stadsbeiaardier Addie de Jong bespeelt het carillon.

16 Opgericht de kiesvereniging Nederlanders, Medelanders Samen Vooruit NMSV. Voorzitter Ed Spa. De kiesvereniging wil alle minderheidsgroepen een eigen spreekbuis geven in de gemeenteraad.

Opgericht de CDJA-afdeling Vlaardingen, de jongerenclub van het CDA.

17 De VVV meldt over 1984 een groot tekort aan hotelaccommodatie. Veel toeristen moeten doorgestuurd worden naar Rotterdam of andere plaatsen in de regio.

19 Vlaardingen mag in 1986 246 woningen bouwen. Hiervan worden 171 gerealiseerd in de woningwetsector, 30 zijn premie-A, 15 premie-B koopwoningen en 30 vrije sector. De meeste woningen zijn nodig om de bouwplannen in de Oostwijk en Holy af te ronden. Voor nieuwe plannen is, behalve voor het projekt Centraal Wonen aan de Willem Beukelszoonstraat, nauwelijks ruimte.

21 Eerste Vlaardingse Theaterfestijn in Stadsgehoorzaal, Harmonie en Filmhuis, met optreden van 162 amateurs en beroepsartiesten.

In galerie De Duig geopend de tentoonstelling 'Gusto' door J. W. Rosa, voormalig lid van de Gusto-ondernemingsraad: gouaches, pastels en foto's van Aad Hofman, Dik Kats, Hans Kemner, Hans van der Plas, Cor Maarleveld en Joop van Dorp.

23 In 1986 krijgt de politie een officiële klachtenregeling. De meeste klachten zullen door de politie zelf worden onderzocht. Alleen bij ernstige, strafwaardige klachten wordt de rijksrecherche ingeschakeld.

24 Symbolisch protest tegen de gang van zaken bij de eenmalige uitkering op de Markt. Uitkeringsgerechtigden, verenigd in de kipclub, verdelen samen één gebraden kip.

27 De provincie zegt dat de gemeenteraad verplicht is om de aanvraag van de Stichting ter Bevordering van Neutraal Bijzonder Onderwijs goed te keuren. De bezwaren van de Vereniging voor Openbaar Onderwijs VOO tegen de stichting van een bijzondere Jenaplanschool zijn niet gegrond.

Het CDA-raadslid M. Vermeer stelt vragen aan het gemeentebestuur over de verhoging van de erfpacht met 5 procent voor koopwoningen in Holy-Noord, zonder dat de bewoners zijn ingelicht. De verhoging geldt voor 700 woningen, die 10 jaar geleden werden gebouwd.

'ZIJ ZIJN TROUWE VADERLANDERS'
De SDAP-afdeling Vlaardingen tussen zuil en strijdorganisatie, 1918-1940

Peter Braad

Inleiding[1]

De jaren tussen de beide wereldoorlogen kunnen getypeerd worden als jaren van verzuiling van de nederlandse maatschappij. Tijdens deze periode, ook wel het Interbellum genoemd, was niet alleen sprake van consolidatie, maar zelfs 'van uitbouw van de zuilen en van verzuild triomferen'[2]. Beschikten de zuilen al vóór de eerste wereldoorlog over eigen politieke en maatschappelijke organisaties, in de twintiger en dertiger jaren ging de verzuiling zich over vrijwel alle sectoren van het maatschappelijk leven uitstrekken.

Nu is het hier zeker niet de plaats in te gaan op de sinds de jaren vijftig op gang gekomen theorievorming rond 'verzuiling', maar wordt volstaan met de bepaling van het begrip zuil als 'een hiërarchies gestruktureerd komplex van sociaal-politieke en ideologische apparaten, met de volgende kenmerken: (1) De sociale basis loopt door alle klassen heen. (2) De zuil omvat meerdere levenssferen. (3) De integrerende religieuze ideologie stelt de klassensamenwerking centraal. (4) De zuil heeft een sociaal en politiek integrerende funktie'[3].

De voortgaande verzuiling in de jaren tussen 1918 en 1940 is een opmerkelijke ontwikkeling, als men bedenkt dat met de gelijkstelling van het bijzonder onderwijs, geregeld bij de pacificatie van 1917, de voornaamste bestaansgrond aan de twee zuilen, de roomskatholieke en de protestants-christelijke, ontvallen was. Echter, na de beslechting van de schoolstrijd

SDAP-campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1913.

werden de zuilen beheersorganisaties, in die zin dat zij zich richtten op consolidatie en uitbouw van het verworvene[4]. Op politiek terrein kwam dit tot uiting in een conservatief beleid, gericht op handhaving van orde en gezag. Op deze wijze had de verzuiling belangrijke gevolgen voor de maatschappelijke en politieke ontwikkeling van Nederland. Zo ook voor de socialistische arbeidersbeweging. De sociaal-democraten werden door de politieke leiders van de burgerlijke partijen tot 1939 buiten de regering gehouden, terwijl tevens het politiek-ideologische karakter van de beweging veranderingen onderging. De socialistische beweging beschikte weliswaar ook over een eigen 'komplex van sociaal-politieke en ideologische' apparaten, maar zij valt niet te typeren als zuil. Dit kon zij niet zijn, omdat zij zich enerzijds bewust buiten de maatschappij opstelde en anderzijds door de omgeving buiten de maatschappij gesteld werd. De socialistische arbeidersbeweging deed aanvankelijk niet mee aan het in de negentiende eeuw op gang gekomen proces van verzuiling. Zij vormde binnen de samenleving een 'tegencultuur', gericht op het omverwerpen van het bestaande maatschappelijke stelsel. Met en na de pacificatie van 1917, die behalve de schoolstrijd het vraagstuk van het algemeen kiesrecht regelde, kwamen de sociaaldemocraten voor het dilemma te staan enerzijds 'gedwongen' te verzuilen en tegelijkertijd anderzijds strijdorganisatie te blijven. Anders gezegd, de socialistische beweging ging zich in de loop van het Interbellum bewegen tussen 'tegencultuur' (strijdorganisatie) en 'subcultuur' (zuil). Kozen de sociaal-democraten in de jaren twintig nog duidelijk voor het isolement, in het daaropvolgende decennium 'begonnen zij zich in de maatschappij in te passen en daar hun plaats te verwerven, men zou kunnen zeggen als . . . zuil'[5]. De beweging groeide zo in het bestaande bestel in, dat de SDAP aanvaardbaar werd voor de burgerlijke partijen als coalitiepartner. In 1939 traden twee sociaal-democraten toe tot het kabinet- De Geer . . .

Verzuiling deed zich niet alleen voor op nationaal niveau. Ook de vlaardingse samenleving kan in de jaren tussen de beide wereldoorlogen als verzuild getypeerd worden. In deze periode vallen vier grote maatschappelijke blokken te onderscheiden, die betrekkelijk geïsoleerd van elkaar optraden. Binnen de scherp omlijnde grenzen van deze blokken speelde zich het sociale, politieke en culturele leven af. De blokken waren de protestants-christelijke zuil, de rooms-katholieke zuil, de socialistische beweging en de liberaal-vrijzinnige sfeer. Om enig inzicht te krijgen in de omvang van de vier blokken dienen we de electorale verhoudingen in Vlaardingen tijdens het Interbellum te bezien. Aan de hand van de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen tussen 1919 en 1939 ontstaat de volgende, grove indruk van de omvang: (1) De protestants-christelijke zuil vormde veruit het grootste blok. De zuil omvatte ongeveer vijftig procent van de plaatselijke bevolking. De maatschappelijke basis van het blok liep door alle klassen heen, doch werd voor een belangrijk deel gevormd door de arbeidersbevolking. (2) De rooms-katholieke zuil is qua omvang gering. In de jaren tussen de beide wereldoorlogen vormden de rooms-katholieken negen tot tien procent van de vlaardingse bevolking. (3) Het socialistische blok was groter dan het katholieke en omvatte in het Interbellum vijfentwintig tot dertig procent van de bevolking van Vlaardingen. De maatschappelijke basis van de socialistische beweging lag vrijwel geheel in de arbeidersklasse. (4) De liberale sfeer was in Vlaardingen in deze jaren klein. Haar omvang liep in de periode 1918-1940 terug van vijftien procent naar ongeveer negen procent van de bevolking. Ondanks deze geringe omvang was zij maatschappelijk en politiek invloedrijk.

Vlaardingen was in deze jaren een 'werkstad'. Haar beroepsbevolking bestond voor ongeveer tachtig procent uit leden van de arbeidersklasse. Een groot deel van hen was confessioneel georganiseerd. De verzuiling betekende dat velen uit de plaatselijke arbeidersklasse werden afgehouden van de socialistische beweging en onder de dominantie van de fracties van de heersende klasse konden worden vastgehouden. De verzuiling had zo ook grote gevolgen voor de maatschappelijk-politieke ontwikkeling van Vlaardingen tijdens het Interbellum.

Politieke stabiliteit

Het politieke leven in Vlaardingen kende in deze periode een grote mate van stabiliteit. Tussen 1918 en 1940 behaalden de confessionele partijen bij de gemeenteraadsverkiezingen niet eenmaal minder dan vijftig procent van de stemmen. De politieke invloed

van de protestants-christelijke bourgeoisie was groot. Tijdens het Interbellum waren voortdurend protestants-christelijken in het college van burgemeester en wethouders vertegenwoordigd. Het is overigens opmerkelijk in dit verband dat zich in deze jaren een accentverschuiving voltrok van ARP naar CHU. Voor het overige was sprake van een vrij stabiel electoraat voor de diverse politieke partijen. Het is verwonderlijk dat protestants-christelijken op bestuurlijk niveau niet samenwerkten met de rooms-katholieken, zoals nationaal het geval was tot in 1933 de antithesegedachte van Abraham Kuyper werd losgelaten. In Vlaardingen heerste echter in deze tijd onder alle overige partijen een zeker antikatholicisme[6]. Zo werd hier ter stede al in 1919 de antithesegedachte verlaten, nadat de protestants-christelijken hun politieke meerderheid hadden verloren bij de in dat jaar gehouden gemeenteraadsverkiezingen. De protestants-christelijken kozen daaropvolgend voor samenwerking met de liberalen en niet met de rooms-katholieken. De coalitie van antirevolutionairen, christelijk-historischen en liberalen beschikte in de jaren tussen 1919 en 1935 over een ruime meerderheid.

In 1935 vond een doorbraak plaats in de vlaardingse politieke verhoudingen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van dat jaar verloor de coalitie haar meerderheid. De in het college van burgemeester en wethouders samenwerkende partijen behaalden in het totaal slechts 48,3 procent van de stemmen. De sociaal-democraten van de SDAP konden nu niet langer genegeerd worden. De nieuwe coalitie van antirevolutionairen, christelijk-historischen en sociaal-democraten beschikte in de daaropvolgende jaren tot de tweede wereldoorlog over een ruime meerderheid, ruimer dan die van de 'oude' coalitie. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1939 behaalde zij zelfs bijna 73 procent van de stemmen. Dit succes was vooral te danken aan de groei van het electoraat van de protestants-christelijken, met name dat van de christelijk-historischen. Dit was een opmerkelijke ontwikkeling gezien de tijdens het Interbellum toegenomen buitenkerkelijkheid van de vlaardingse bevolking.

Toenemende buitenkerkelijkheid

Als gevolg van de betrokkenheid bij de visserij leefde in

Het SDAP-afdelingsbestuur in 1914.

de jaren voor de eerste wereldoorlog onder de bevolking van Vlaardingen een diep godsdienstig besef. De kerk nam in het plaatselijk maatschappelijk leven een centrale plaats in en stond ook letterlijk in het middelpunt. Bekend is geworden de uitspraak 'Het hart van Vlaardingen klopt in de Grote Kerk'[7]. De uitkomsten van de in 1909 gehouden volkstelling geven voor deze gemeente te zien dat bijna 96 procent van de bevolking tot een kerkgenootschap behoorde. Het protestantisme was daarbij met 75,2 procent verreweg de sterkst vertegenwoordigde godsdienstige stroming.

Ook in het Interbellum bleef een groot percentage behoren tot een kerkgenootschap. Wel was in deze jaren sprake van een toename van het aantal buitenkerkelijken, waarschijnlijk tengevolge van de achteruitgang van de visserij en de opkomst van de industrie. Leden van de jonge generatie in Vlaardingen zochten in steeds mindere mate een werkkring in de visserij, hetgeen de toename van de buitenkerkelijkheid zal hebben bevorderd. Ook de komst van arbeiders uit andere steden naar Vlaardingen als gevolg van de groei van de industrie zal hierop zijn invloed hebben gehad. Overigens is de toenemende buitenkerkelijkheid in de periode tussen de beide wereldoorlogen geen specifiek vlaardings verschijnsel. Dezelfde ontwikkeling deed zich voor op nationaal niveau. Ondanks de toename van het aantal buitenkerkelijken in Vlaardingen tijdens

het Interbellum was er geen sprake van deconfessionalisering. De omvang van het electoraat van de confessionele partijen verminderde namelijk niet. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1939 behaalden zij gezamenlijk 63,1 procent van de stemmen, een in de periode tussen de beide wereldoorlogen nimmer tevoren gekende meerderheid.

Afnemende sociale controle

De toenemende buitenkerkelijkheid tijdens het Interbellum zal waarschijnlijk de grootte van de sociale controle van de zijde van de kerk enigszins verminderd hebben. Tussen 1920 en 1930 groeide het aantal Vlaardingers dat niet tot een kerkgenootschap behoorde van 3,1 naar 10,1 procent. Al bleef een overgrote meerderheid van de plaatselijke bevolking aangesloten bij een kerkgenootschap, de toename van het aantal buitenkerkelijken zal ervoor gezorgd hebben dat de bij de aanvang van het Interbellum nog zeer gesloten vlaardingse gemeenschap enigszins werd opengebroken. Hoewel de omstandigheden waaronder de vlaardingse arbeidersklasse leefde en werkte verre van ideaal waren, is zij in vergelijking met de landelijke ontwikkeling vrij laat tot organisatie overgegaan. De eerste plaatselijke verenigingen dateren van omstreeks 1890, terwijl de vakorganisatie, gericht op lots- en loonsverbetering, zich eerst na 1904 manifesteerde. De eerste aanzet tot vereniging van arbeiders in een politieke organisatie dateert van vlak vóór de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw. Een socialistische arbeiderspartij vindt men in Vlaardingen ook pas na 1904. De verklaring voor deze opmerkelijke ontwikkeling is, behalve in het aanvankelijk ontbreken van enig klassebewustzijn onder de plaatselijke arbeiders, voornamelijk gelegen in het bestaan van een sterke sociale controle in de samenleving, zowel in de negentiende als nog geruime tijd in de twintigste eeuw.

In de allereerste plaats dient hier gewezen te worden op de grote sociale controle die van de zijde van de kerk werd uitgeoefend. Niet alleen oefenden de vele 'kerkmensen' op elkaar grote sociale controle uit, ook de invloed van de predikanten op de arbeiders onder de kansel was hier ter stede groot. Zij predikten dat verenigingen van arbeiders gericht op lots- en loonsverbetering als verkeerd beschouwd moesten worden. De arbeidende bevolking werd vanaf de preekstoel voorgehouden dat zondagsrust, zorg voor onderwijs en het tegengaan van uitbetaling der lonen in de kroeg betere doelen waren voor arbeiders om naar te streven. En boven alles leerde de kerk de arbeidersbevolking te berusten in haar lot en te vertrouwen op Gods almacht. Ook was de sociale controle merkbaar tijdens de dagelijkse arbeid. In de negentiende en nog lange tijd in de twintigste eeuw overheerste hier in het economische leven het kleinbedrijf. In de kleine werkplaatsen was de afstand tussen patroon en werknemers gering. Patroons waren vaak zelf werkzaam in het productieproces, waardoor zij een grote mate van controle hadden over hun arbeiders. De in het kleinbedrijf heersende patriarchale verhoudingen zorgden ervoor dat arbeiders met een 'deviant' gedrag snel en gemakkelijk konden

Oproep aan de kiezers in 1917.

„Met groote kracht"

Kiezers en medearbeiders!

Nog onder den indruk van het gebeuren der vorige week, komen wij tot U met nog een enkel woord.

Niemand, en ook wij niet, hebben kunnen vermoeden dat zoo'n groot vertrouwen in onze partij, in onze mannen zou worden gesteld, en dat niet minder dan circa

900 Kiezers

met een totaal van

± 2100 stemmen

dat **metterdaad** toonden.

Teleurstellend is evenwel dat niet een van onze mannen direkt verkozen werd.

Die teleurstelling behoort evenwel nog te worden hersteld.

Voor de arbeidersklasse is het van het grootste belang, vooral met het oog op den ernstigen toestand waarin onze gemeente verkeert, en als gevolg daarvan

honderden arbeiders en hunne gezinnen,

dat de stem der arbeiders wordt gehoord ook **IN DE RAADSZAAL.**

Van allen kant worden pogingen in het werk gesteld onze mannen te weren.

Bouwkundige en **Reeders** worden aanbevolen als te zijn Uwe menschen, en de godsdienst en de Christelijke beginselen worden dienstbaar gemaakt, hen gekozen te zien.

Wij vragen in allen ernst of ook maar met een letter kan worden aangetoond dat onze menschen

BUIS en HOOGERWERF

ooit hebben *aangerand* in *woord* of *geschrift*, of ook maar iets metterdaad *gedaan hebben*, dat het godsdienstig leven van wie ook zou aantasten.

Kiezers in Distrikt I en II,

toont dan ook nu dat de **„groote kracht"** nu gebleken, niet is geweken, maar dat een **vloedgolf** van stemmen toont, dat het onrecht U aangedaan, moet worden uitgewist en stemt als *één* man

J. BUIS en J. HOOGERWERF

worden opgemerkt, hetgeen wel eens beantwoord werd met ontslag[8]. De sociale controle van de zijde van de kerk en de werkgevers, maar ook die, welke onder de 'kerkmensen' zelf werd uitgeoefend, als proces dat tot conformiteit leidt en als proces van aanpassing aan de geïnstitutionaliseerde waarden en normen, betekende een belemmering van vooruitgang en verandering. Zo is in Vlaardingen lange tijd de opkomst van vak- en politieke organisatie van arbeiders tegengehouden, nog langer die van arbeiders op socialistische grondslag.

Van grote invloed op de afname van de sociale controle en het openbreken van de plaatselijke gemeenschap in de jaren tussen 1918 en 1940 zullen de zich in deze jaren voorgedane wijzigingen in de economische structuur van Vlaardingen geweest zijn. In de jaren voor de eerste wereldoorlog stond het economisch leven in het teken van het kleinbedrijf, waar patriarchale verhoudingen bestonden. Tijdens het Interbellum boette het kleinbedrijf aan betekenis in. De achteruitgang van de haringvisserij en de aanverwante nijverheid en de groei van de industrie betekenden dat het grootbedrijf in toenemende mate ging overheersen. Als gevolg hiervan werd de sociale controle in de bedrijven minder. Er bestond niet langer een geringe afstand tussen werkgever en werknemer, de onderlinge verhoudingen werden wat minder persoonlijk. In het kader van de afname van de sociale controle moet hier echter ook gewezen worden op de in deze jaren toegenomen bevolkingsomvang. Als gevolg van de afname van de sociale controle in het algemeen, zien we de opkomst van het socialisme in Vlaardingen. De groei van de sociaal-democratische partij zette pas goed door in het Interbellum, waardoor de socialistische beweging ook de vlaardingse samenleving kon openbreken.

Een SDAP-afdeling

In november 1904 kwam het in Vlaardingen tot de oprichting van een afdeling van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij. Deze nieuwe politieke organisatie kwam niet zo maar uit de lucht vallen. Vele discussies en grote onenigheid gingen aan de oprichting vooraf. Die discussies werden gevoerd in het enige jaren tevoren opgerichte 'Volksbelang', een werkliedenkiesvereniging waarin vrijzinnig-christelijken, sociaal-liberalen en sociaal-democraten verenigd waren. Deze kiesvereniging herbergde vrijwel alle democratische elementen in Vlaardingen. Zo ook de 'rode', hetgeen al spoedig na de oprichting aanleiding gaf tot tweespalt. In de jaren vlak vóór en vlak na de eeuwwisseling werd vrijwel voortdurend binnen Volksbelang naar de sociaal-democratie gelonkt. Tot aansluiting bij de SDAP kwam het echter niet vóór eind 1904. Toen in november van dat jaar een SDAP-afdeling van de grond kwam, sloten leden van de linkervleugel van Volksbelang zich hierbij aan. Het getuigde van moed om naast het grote Volksbelang een afdeling van de SDAP van de grond te tillen. Onder de oprichters leefde de vrees 'voor een teringachtig bestaan', zo staat te lezen in het eerste jaarverslag van de jonge organisatie. Deze vrees was niet geheel ongegrond. De afdeling stuitte in haar beginjaren op nogal wat tegenstand. Allereerst was daar nog enige jaren de kiesvereniging Volksbelang, waarin de bevriende Jan Hoogerwerf, Willem Drop en Jan Buis nog onderdak hadden. Aan de andere kant was er de 'buitenwereld', de gesloten, weinig voor verandering openstaande autochtone arbeidersbevolking, die voor een groot deel confessioneel georganiseerd was.

Jan Hoogerwerf, SDAP-fraktievoorzitter.

Pas bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1917 wisten de plaatselijke sociaal-democraten zich enige mate van erkenning te verwerven. De nieuwe gemeenteraad telde twee SDAP-ers. In die tijd begon ook eerst het ledental van de afdeling belangrijk te groeien. Daarvóór was de groei gering geweest. Begonnen was men in 1904 met vijf leden, het eerste verenigingsjaar werd afgesloten met 23 leden. In de jaren tussen 1905 en 1910 was slechts een netto-winst van twaalf leden geboekt. In de daaropvolgende vijf jaar werd het ledental nog niet verdubbeld, hetgeen de secretaris in het jaarverslag over 1915 bracht tot de verzuchting dat 'de arbeidersmassa van Vlaardingen zich nog steeds buiten de rijen der socialisten bevond door een gebrek aan klassebewustzijn'[9]. In de jaren 1917-1918 was echter sprake van een verdubbeling van het aantal leden. Men kwam van 102 op 205 leden. Wellicht dreef de algemene malaise van de eerste wereldoorlog de vlaardingse arbeiders wat meer dan voorheen in sociaal-democratische richting. Doch ook de betekenis van de inmiddels op gang gekomen industriële ontwikkeling mag in dit verband niet uit het oog worden verloren. De SDAP-afdeling zag als gevolg van deze groei van de beweging het toendertijd aanstaande stelsel van evenredige vertegenwoordiging met optimisme tegemoet. Tegelijkertijd was zij ervan overtuigd dat haar een zware taak te wachten stond. 'Tegengewerkt door de beter onderwezen, over meer vrije tijd beschikkende burgerlijke tegenstanders, gekritiseerd door mensen uit ons eigen klasse, die uit benepen haatgevoel of verleugend door kerk, kroeg of kapitaal hun eigen vertegenwoordigers tussen de benen lopen, zal ons werk niet gemakkelijk zijn'[10].

Willem Drop, een sociaal-democraat van christelijke huize.

De SDAP als oppositiepartij, 1918-1935

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1919 verloor de rechtse coalitie van antirevolutionairen en christelijk-historischen haar meerderheid, die zij sedert 1899 gekend had. De SDAP-fractie verdrievoudigde en werd één van de grote fracties in de vlaardingse gemeenteraad. De Club van Rechtsche Raadsleden liet de sociaal-democraten weten bereid te zijn medewerking te verlenen aan de verkiezing van een wethouder uit de rode fractie, een standpunt dat hen ingegeven werd op grond van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. De SDAP-fractie reageerde verwonderd op deze toezegging, aangezien zij zonder voorafgaand overleg werd gedaan. De fractie meende dat het door de rechtse partijen ingenomen standpunt inzake evenredige vertegenwoordiging geen reële basis voor een goede samenwerking zou kunnen vormen en achtte dan ook voorafgaand overleg om te komen tot een programakkoord tussen de coalitiegenoten noodzakelijk. De hierop door de SDAP-fractie voorgestelde programovereenkomst was onaanvaardbaar voor de rechtse raadsleden, die zich vervolgens richtten tot de raadsfractie der vrijzinnigen. Aan haar werd medegedeeld dat indien de sociaal-democraten in hun houding zouden blijven volharden de vrijzinnigen op de steun van rechts zouden kunnen rekenen. De liberalen werden uiteindelijk de nieuwe coalitiegenoot van de antirevolutionairen en christelijk-historischen. Ondanks het standpunt van de liberale fractie, dat een vooraf opgesteld programma van werkzaamheden noodzakelijk

was, aanvaardde zij tenslotte de haar aangeboden wethouderszetel.

Na de raadsverkiezingen van 1923 werden de sociaaldemocraten niet betrokken bij de oriënterende gesprekken over de verdeling van de wethoudersposten. De SDAP-fractie liet daarop weten geen medewerking te willen verlenen aan de wethoudersverkiezingen, daarmee de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken bij de rechtse raadsleden leggend. Het was dan ook geenszins verwonderlijk dat de coalitie haar beleid kon voortzetten. Bij de Algemene Beschouwingen in december 1923 sprak de SDAP-fractie bij monde van J. C. Hoorweg haar verwondering uit over de gevolgde procedure, die volgens hem alleen mogelijk was in Vlaardingen: 'Een groep van 13 rechtsche raadsleden verdeelt den Raad in mondigen, onmondigen en kinderen. De eersten verdeelen den buit; de tweeden vernemen op het laatste ogenblik iets van hetgeen gebeuren gaat; de derden horen niets'[11]. De SDAP achtte deze handelwijze in strijd met elke vorm van collegialiteit, waardoor samenwerking onmogelijk werd gemaakt. De rechtse raadsleden lieten als verweer weten uitgegaan te zijn van het door de SDAP-fractie in 1919 ingenomen standpunt over een programakkoord. Voor de leider der liberalen en tevens wethouder Roos waren de bezwaren tegen een rode wethouder van praktische aard. Hij achtte het onaanvaardbaar in een tijd, waarin getracht moest worden het evenwicht in de toestand der gemeentefinanciën te herstellen. Bezuiniging was namelijk het leidmotief van de coalitie. Prioriteit had de sanering van het gemeentelijk financieringstekort dat sinds 1870 zowel onder een vrijzinnige als na 1899 onder een christelijke meerderheid sterk was opgelopen. In de jaren twintig bestond onder alle in de plaatselijke gemeenteraad vertegenwoordigde partijen een zekere consensus aangaande de noodzaak van bezuiniging. Ook in de SDAP-fractie was men van deze noodzaak overtuigd, maar dat mocht volgens haar niet ten koste gaan van de verworvenheden van de arbeidersklasse. De fractie van de SDAP stond echter voortdurend machteloos in haar oppositie tegen de voorstellen van de coalitie de lonen te verlagen, de werktijden te verlengen, de steunuitkeringen te korten of te stoppen en de arbeiderswoningbouw te staken. Telkenmale haalden de voorstellen van het college een ruime meerderheid, vaak met slechts de stemmen der sociaaldemocraten tegen. Wellicht bracht deze machteloosheid van de SDAP in de politieke besluitvorming haar ertoe de houding aangaande de bestuursverantwoor-

Kiezersoproep in 1931.

DE REACTIE LOERT OP U, KAMERAAD!

Er wordt een aanval voorbereid op Uw bescheiden levenspositie! De Christelijke partijen eischen bezuiniging; de Vrijheidsbond wijst ze den weg: LOON-AFBRAAK! Aan den anderen kant probeeren communisten en N.E.P.-partij Uw gevechtskracht te breken. Maakt front tegen Reactie, Verwildering en Versnippering!

Handhaaft daarom de kracht van Uw eenheid!

STEMT 24 JUNI DE S.D.A.P., LIJST 6!

delijkheid te wijzigen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1927 was in ieder geval de houding van de sociaal-democraten ingrijpend veranderd. Haar houding was praktischer dan in de voorgaande jaren. De fractie liet de eis van een programakkoord varen. Begin september besloot de ledenvergadering bij gelegenheid een wethouderszetel te aanvaarden. Tevens werd met algemene stemmen aangenomen het voorstel van fractievoorzitter Jan Hoogerwerf om Jan Buis als kandidaat naar voren te schuiven. Tenslotte bleek men bereid om het aantal wethouders van drie op vier te brengen. Men rekende echter buiten de waard.

De wethoudersverkiezingen leken een spannend verloop te gaan krijgen. AR-wethouder Brouwer gaf vooraf te kennen te willen aftreden, maar de door hem voorgestelde opvolger De Heer stuitte bij verschillende rechtse raadsleden op bezwaren. Bovendien bestond in de club van rechtse raadsleden een sterke stroming die de liberale wethouder Roos vervangen wilde zien door een sociaal-democraat. Aanhangers van deze stroming voerden een campagne tegen de liberaal met de slogan 'Last van Roos'. Zij pleegden overleg met de sociaaldemocratische raadsfractie, die bereid bleek tot samenwerking. Enkele christelijk-historischen verklaarden daarentegen tegen opname van een wethouder van rode huize te zijn, in navolging van tevens de leden van de fractie van de Vrijheidsbond en de afgescheiden antirevolutionairen. Zo leek een meerderheid te bestaan voor een SDAP-wethouder. Behalve de sociaaldemocraten zelf, twee antirevolutionairen, twee rooms-katholieken en één christelijk-historische, waarbij twee CHU-ers verklaarden blanco te zullen stemmen. Bij de aanvang van de raadsvergadering, waarin de wethouders gekozen zouden worden, stond de uitslag allerminst vast. Eerst kwam het voorstel tot uitbreiding van het aantal wethouders aan de orde. De gedachte achter het initiatief van de rechtse raadsleden was dat op deze wijze een betere werkverdeling zou worden verkregen. Tevens zou natuurlijk de invloed van rechts binnen het college vergroot worden. De Vrijheidsbond, één van de coalitiepartners, verklaarde zich tegen het voorstel, omdat zij de uitbreiding in strijd achtte met de bezuinigingspolitiek die door het college gevoerd werd. Toch werd het plan aangenomen, mede door de steun die de SDAP-fractie hieraan gaf. Zij dacht op deze manier een wethouderschap binnen te slepen. De wethoudersverkiezingen zelf leverden niet direct een concreet resultaat op. Om uitkomst te brengen was een herstemming noodzakelijk. Roos kon op het kussen blijven zitten. Hij kreeg één stem meer dan de sociaal-democratische kandidaat Buis. De SDAP kwam dus bedrogen uit, want zij had wel steun gegeven aan rechts, maar geen wethouderschap in ruil gekregen. De kritiek van links bleef bij de Algemene Beschouwingen van 1927 niet uit. Hoogerwerf was van mening dat de partij met vereende krachten buiten het college was gehouden. Hieruit kon men de conclusie trekken dat het recht op evenredige vertegenwoordiging niet erkend werd. Dat de SDAP de verantwoordelijkheid voor het dagelijks bestuur van de gemeente ernstig had genomen, was voor de kiezers nu duidelijk geworden, zo sprak Hoogerwerf, maar de kiezers wisten nu ook 'dat de haat van de Raadsmeerderheid tegen de SDAP grooter is geweest dan de liefde voor het recht'[12].

Het jaar daaropvolgend, in 1928, toen door het vertrek van wethouder Roos naar een andere gemeente een wethouderspost vacant kwam, maakten de rechtse raadsleden meteen duidelijk dat zij een wethouder uit de linkse hoek wensten te kiezen, die in levensbeschouwing en op politiek gebied de sociaal-democratische beginselen niet deelde. De SDAP had kort tevoren de fracties ter rechterzijde kenbaar gemaakt dat zij haar in 1927 ingenomen standpunt handhaafde. Vervolgens werd Buis als kandidaat naar voren geschoven. De fractie meende op grond van de getalssterkte van haar electoraat en het stelsel van evenredige vertegenwoordiging aanspraak te kunnen maken op een wethouderschap. De rechterzijde vond de steun van de SDAP-fractie niet langer nodig, zo leek het. Roos was inmiddels vertrokken en het aantal wethouders was weer teruggebracht op drie. Als vervanger van Roos werd de liberaal A. Hoogerwerf gekozen. Opnieuw was een poging van de sociaal-democraten een wethouderspost te bemachtigen verijdeld. De reactie van de SDAP was fel: 'Deze opnieuw zoo opvallende en incidenteel toegepaste uitsluiting van de Sociaal Democratische partij zal de verhoudingen vanzelfsprekend toespitsen. De theorie van den klassenstrijd wordt hier in voelbare daden omgezet. Niet in de eerste plaats door de Sociaal Democraten, die den klassenstrijd erkennen, maar wel door hen, die zijn bestaan ontkennen en zalvend

1-meiviering van 1923. Centraal staat het verzet tegen de Vlootwet.

spreken over samenwerking en saamhorigheid'[13].

Ondanks de teleurstellingen gaven de vlaardingse sociaal-democraten hun streven niet op. Drie jaar later, in 1933, besloten zij opnieuw een wethouderszetel op te eisen. Na het bekend worden van dit besluit lieten de antirevolutionairen weten, dat indien de SDAP geen onredelijke eisen zou stellen, op hun steun kon worden gerekend. Een verzoek om steun aan de liberalen werd afgewezen, omdat zij stelden dat het bij de samenstelling van het college niet allereerst ging om evenredige vertegenwoordiging, maar veel meer om het bereiken van een krachtig en zoveel mogelijk eensgezind beleid[14]. Rechts liet weten de zittende wethouders te willen handhaven en de coalitie met de liberalen te willen voortzetten. Het doel der sociaal-democraten, dat kennelijk was verworden tot het veroveren van een wethoudersportefeuille werd uiteindelijk in 1935 bereikt. De campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen van dat jaar werd onder de leus 'Stemt de bouwers, niet de brekers' krachtig ter hand genomen. En niet zonder succes. De SDAP-fractie keerde met zeven zetels terug in de nieuwe raad en was daarmee tevens de grootste fractie. De coalitie verloor haar meerderheid, waardoor de weg naar een nieuwe met de sociaal-democraten geopend werd. Begin augustus werd in de afdelingsvergadering van de SDAP met algemene stemmen besloten tot het aanvaarden van een eventuele wethouderszetel. Een wethouderschap leek onvermijdelijk te zijn geworden, ook nog omdat de christen-democraten van de Christen Democratische Unie (CDU) en de RKSP, de rooms-katholieke fractie, hun steun toezegden. Uiteindelijk werd dan ook Jan Buis met twaalf stemmen gekozen tot de eerste sociaal-

democratische wethouder in Vlaardingen, belast met de portefeuilles Gemeentewerken, Dienst voor Maatschappelijk Hulpbetoon en de Reinigings- en Ontsmettingsdienst. De nieuwe coalitie van protestants-christelijken en sociaal-democraten maakte de laatste jaren van het Interbellum vol.

De SDAP als coalitiegenoot, 1935-1940

De manœuvreerruimte van de sociaal-democraten in de coalitie was gering en de macht van SDAP-wethouder Buis beperkt. De meerderheid in het college van burgemeester en wethouders werd gevormd door de antirevolutionairen en christelijk-historischen. Ondanks de beperkingen behaalde Buis enkele belangrijke successen, voornamelijk op het terrein van de werkverschaffing via het opzetten van omvangrijke openbare werken. In 1935 verscheen het Plan van de Arbeid, een door het wetenschappelijk bureau van de SDAP ontwikkeld sociaal-economisch alternatief, dat in de allereerste plaats op korte termijn de crisis in de economie te lijf wilde gaan met een van overheidswege gevoerde politiek van openbare werken, handhaving en verbetering van de koopkracht en verkorting van de arbeidstijd. Het rapport bevatte niet langer de marxistische dogmatiek over socialisatie, die de vroegere sociaal-economische rapporten van de SDAP gekenmerkt had. Het Plan van de Arbeid beoogde veel meer een nieuwe, sociaal meer verantwoorde economische politiek. Ook in Vlaardingen beijverde de SDAP-afdeling zich voor de toepassing van het plan ter bestrijding van de crisis. De fractie van de SDAP trachtte de in het plan gedane beleidsvoorstellen ingang te doen vinden bij de christelijke raadsfracties. In dit kader sprak SDAP-fractievoorzitter T. de Bruijn in de gemeenteraad de volgende, tamelijk pathetische woorden: 'En wanneer de kerkelijke groepen onzer bevolking tot het inzicht zullen zijn gekomen, dat de ellende en verwarring van thans slechts een gevolg zijn van het kapitalisme, dan hoopt spreker dat de hand, welke de sociaal-democraten in deze donkere dagen uitsteken aan ieder die mee wil werken aan de verlossing uit de crisis langs den weg aangegeven in het plan van den arbeid, zal worden aanvaard, opdat men kome tot een werkelijke eenheid van ons volk. Een eenheid welke gebaseerd is op de schoone beginselen in welke Christendom en socialisme één zijn, en gebaseerd is op achting en liefde voor den naaste'[15].

Jan Buis, de eerste SDAP-wethouder.

Ook wethouder Buis nam de economische politiek van werkverschaffing met enthousiasme ter hand. Onder zijn bewind kwamen omvangrijke projecten van openbare werken van de grond op het terrein van gemeentereiniging, aanleg en onderhoud van straten, pleinen en plantsoenen, woningbouw voor arbeiders en het opruimen van krotwoningen. Buis zelf was na de eerste vierjarige ambtstermijn tevreden over zijn beleid, in de mening verkerend dat hij ondanks de vele rijksregelingen had bereikt, wat er zijns inziens te bereiken viel. Ook de SDAP-fractie keek aan de vooravond van de tweede wereldoorlog tevreden terug op de vier jaar, waarin de partij als coalitiepartner gefunctioneerd had. De fractie had het door Buis gevoerde beleid gesteund. Men was van mening dat ook na de intrede van een SDAP-er in het college de fractie voorstandster was gebleven van een vooruitstrevend beleid. Door de fractie was voortdurend druk uitgeoefend op verruiming

1-meiviering van 1935. NVV en SDAP maken propaganda voor het Plan van de Arbeid.

van de werkgelegenheid en bevordering van gemeentelijke woningbouw. Minder tevreden was de raadsfractie met het door de overige wethouders gevoerde beleid inzake onderwijs en volksgezondheid. Tevergeefs had zij zich ingezet voor de bouw van een zwembad en de instelling van geneeskundig toezicht op de scholen. De nieuwe coalitie voerde in ieder geval een meer vooruitstrevende politiek, waaraan met het uitbreken van de tweede wereldoorlog een einde kwam.

Marxisme en religie

De verzuiling van de vlaardingse samenleving had niet alleen gevolgen voor de groei en kracht van de beweging, maar tevens voor het politiek-ideologische karakter van de sociaal-democratie. Als één van de gevolgen van de verzuiling van de Nederlandse maatschappij is wel gesteld dat het geestelijk klimaat diepgaand beïnvloed is door de zuilen met hun sterke culturele en ideologische positie: 'Op den duur leidde dit tot een sterke penetratie van christelijke ideologieën in de SDAP, wat ten koste ging van het marxisme als politieke en wetenschappelijke theorie; deze ideologische beweging vond zijn apotheose in de dominerende positie van de doorbraakdominees – Banning voorop – in de PvdA na 1945'[16].

In Vlaardingen nu, waar ten tijde van de oprichting van de SDAP-afdeling een diep godsdienstig besef leefde onder een groot deel van de bevolking, was vrijwel van

begin af aan sprake van christelijke invloeden binnen de socialistische arbeidersbeweging. Verschillende voormannen van de plaatselijke beweging waren van christelijke huize. Zo werd in 1909 Willem Drop lid van de SDAP-afdeling, nadat de klassenstrijdidee voor hem niet langer een barrière vormde voor zijn toetreding tot de socialistische gelederen. Later bracht hij zijn toetreding, als consequentie van zijn geloof, als volgt onder woorden: 'De één zegt: het Socialisme roept, de ander zegt: God roept. Zij beiden getuigen het is een diep zedelijke kracht, die ons riep. Zij beiden getuigen van een groot geloof. De moreele, zedelijke en geestelijke drijfveren van onze beweging zijn miskend en niet begrepen. Wij erkennen niet (...) een geestelijke wereld hier en een andere materieele wereld daar. Voor ons is dit een ondeelbaar geheel'[17]. Drop zag de klassenstrijd niet met welgevallen, maar aanvaardde hem als noodzakelijk. De klassenstrijd diende volgens hem gestreden te worden indien men wilde komen tot een maatschappij waar recht en waarheid zouden domineren. Drop was een vurig medestander van de religieus-socialisten, speelde een vooraanstaande rol in het Religieus-Socialistisch Verbond en was lid van de Arbeidersgemeenschap der Woodbrookers. Voor de geschiedschrijver van de Nederlandse sociaaldemocratie, Vliegen, was Drop een levend bewijs dat een goed christen en een goed socialist best in één mens verenigd kunnen zijn, zo schreef hij. In maart 1939 overleed Drop. Bij zijn begrafenis werd een herdenkingsdienst gehouden in de Remonstrantse Kerk in Vlaardingen. De overledene lag opgebaard onder de kansel. Een kansel waarop dominee Willem Banning sprak over Drop als iemand die gestreefd had christendom en socialisme nader tot elkaar te brengen. Daarbij, zo sprak de SDAP-dominee, was Drop geen theoreticus geweest, maar had het geloof hem tot verantwoording geroepen[18]. Een andere voorman van de vlaardingse socialistische beweging met een christelijke achtergrond was Jan Hoogerwerf. Hoogerwerf was voorzitter van de raadsfractie van de SDAP in de jaren 1917 tot 1931, tevens jarenlang actief bestuurder van de plaatselijke afdeling van de Centrale Bond van Transportarbeiders. Bovendien was hij in de twintiger jaren enige tijd voorzitter van de plaatselijke afdeling van het Religieus-Socialistisch Verbond. Ook hij streefde naar een synthese van christendom en socialisme.

Het afdelingsbestuur in 1934.

Niet alleen Drop en Hoogerwerf waren aanhangers van ds Banning, men krijgt de indruk dat de meerderheid van de afdeling Vlaardingen van de SDAP grote waardering had voor hem. Meerdere malen tijdens het Interbellum trad Banning op als spreker, zowel bij de jaarlijkse kerstvieringen als bij andere gelegenheden. Zo hield hij in oktober 1928 een lezing voor het Vlaardingse Instituut voor Arbeidersontwikkeling over socialisme en christendom, over marxisme en religie. De invloeden van de belgische socialist Hendrik de Man waren duidelijk te horen in zijn pleidooi de klassenstrijdidee overboord te zetten en het marxisme daarmee vrij te maken van de mechanische denkwijze: 'Ook het Marxisme berust tenslotte op een zedelijke eisch. Deze, vrij gemaakt van de mechanische denkwijze, doet het Socialisme zien als de vorm, waarin algemeen menschelijke waarden verwerkelijkt moeten worden. In de socialistische arbeidersbeweging leven sterke zedelijke krachten en waarden: solidariteit, geschiedenis als verwerkelijking van waarde, opstandigheid in naam van menschenwaarde, geloof aan 'n zin van het leven. Deze waarden zijn onbewijsbaar, bovenverstandelijke grootheden, die het beste passen in een religieuze levensbeschouwing (...). Fundeering van het socialisme in zedelijkheid en geloof, zal de beweging aan innerlijke kracht doen winnen'[19]. Het blijft de vraag of de door Banning gesproken woorden geen 'bovenverstandelijke grootheden' waren voor de vlaardingse socialisten en of het gesprokene wel tot hen doordrong. Zeker is dat de religieus-socialistische gedachte leefde in de plaatselijke beweging. Banning vond hier ter stede telkenmale een welwillend oor. Er dient overigens in dit verband gewezen te worden op het feit dat het geloof van Banning en dat van de religieus-socialisten van geheel andere aard was dan het geloof van bijvoorbeeld de antirevolutionaren. Hier was sprake van vrijzinnigen tegenover rechtzinnigen, die elkaar de kansel niet gunden. De socialistische arbeiders van Vlaardingen bevonden zich in zekere zin ook onder een kansel, zij het een eigen en een andere.

Tussen strijdorganisatie en zuil

In 1937 nam de SDAP een nieuw beginselprogram aan, waarin de gedurende de twintiger en dertiger jaren veranderde politieke ideologie van de partij – het oude beginselprogram dateerde van 1912 – haar neerslag vond. Uit het nieuwe program waren de meeste marxistische elementen verwijderd, bijvoorbeeld de klassenstrijdidee. Men zou kunnen zeggen, de 'ingroei' van de socialistische in het bestaande kapitalistische stelsel was daarmee een feit. Frappant is het overigens dat deze 'ingroei' zijn voltooiing kreeg onder het voorzitterschap van de uit Vlaardingen afkomstige Koos Vorrink. Over de betekenis van het beginselprogram van 1937 schreef historicus H. F. Cohen: 'Zonder omwegen plaatste de partij zich nu op de grondslag van de democratie, niet alleen opgevat als een bruikbaar staatkundig stelsel, maar ook als belichaming van de eerbied voor de rechten en vrijheden van het individu. Uitdrukkelijk zag de SDAP zich geplaatst in de continuïteit van de nederlandse geschiedenis en van de westerse, christelijke beschaving. De klassenstrijd werd niet langer aanvaard als motor van de maatschappelijke vooruitgang, al werd het bestaan van maatschappelijke tegenstellingen op zich zelf niet ontkend. Het aparte karakter van de opkomende middengroepen werd erkend; niet langer was de arbeidersklasse de uitsluitende draagster van de socialistische idee. Uiteindelijk doel bleef het gemeenschapsbeheer van de productiemiddelen; maar de weg daarheen werd niet langer opgevat als één van ononderbroken vooruitgang'[20].

Vlaggeparade tijdens 1-meiviering van 1935. In het midden, met hoed, Jan Buis.

Hoe de vlaardingse SDAP-afdeling tegenover het nieuwe beginselprogram stond, is onbekend, maar we mogen aannemen, zij het met de nodige voorzichtigheid, dat gezien haar gematigde en religieus-socialistische karakter het haar goedkeuring kon wegdragen. De vlaardingse sociaal-democratie had sedert de aanvang van het Interbellum geleidelijk veel van haar geïsoleerde positie binnen de plaatselijke samenleving verloren en daarmee haar positie als 'tegencultuur'. In november 1918 nog had de SDAP-fractie zich geïsoleerd opgesteld door zich uit te spreken tegen de aanname van de adhesiebetuiging door de vlaardingse gemeenteraad aan het adres van het staatshoofd en de regering naar aanleiding van de revolutiepoging van SDAP-voorman Pieter Jelles Troelstra. Hoe anders klonken de woorden die fractievoorzitter De Bruijn, in die functie opvolger van Jan Hoogerwerf, in de raad bij de Algemene Beschouwingen van 1938 sprak: 'God geve onze Vorstin en onze regeering wijsheid van handelen tot behoud van de vrijheden van ons volk en tot het verkrijgen van arbeid en welvaart voor de honderdduizenden jongeren en ouderen, die thans moeten leven van het in opgehouden hand ontvangen geld. God zij ook onze gemeente nabij en Hij zij voor ons allen de bron waar wij wijsheid uit putten om werkzaam te zijn in het belang van onze goede stad en haar inwoners . . .'[21]. In 1935 had één sociaal-democraat zitting genomen in het college van burgemeester en wethouders en was door de SDAP een coalitie aangegaan met de protestants-christelijke partijen der antirevolutionairen en christelijk-historischen. Zo kwam de SDAP binnen de bestaande structuren op bestuurlijk niveau samen te werken met de protestants-christelijke fracties van de heersende klasse.

De SDAP was lange tijd buiten het college gehouden, omdat de houding van de SDAP bij verschillende gebeurtenissen, zoals de 'revolutiepoging' van Troelstra in november 1918 en de gang van zaken rond 'De Zeven Provinciën' in februari 1933, bij de burgerlijke partijen voortdurend twijfels had doen ontstaan over het democratisch gehalte van de partij. In de loop van de dertiger jaren trachtte de SDAP-afdeling elke twijfel dienaangaande weg te nemen, zelfs nog nadat de sociaal-democraten met de protestants-christelijke partijen een coalitie hadden gevormd. Bij de Algemene Beschouwingen van 1937 sprak SDAP-afgevaardigde Schilder in de raad zijn verwondering uit over het feit, dat in Vlaardingen 'nog steeds de gedachte leeft alsof de sociaal-democraten door het leven gaan zonder zich te bekommeren om God noch zijn gebod' en dat het nog steeds werd 'voorgesteld als zou de SDAP buiten den kring der christenheid leven. Dat de algemene gang van zaken in de wereld niet omgaat buiten Gods algemeene genade is sprekers volle overtuiging. En dat de woorden van de sociaal-democraten anders zijn dan de daden, is niet waar. Zij zijn trouwe vaderlanders'[22].

Noten

1 Dit artikel is een bewerking van mijn doctoraalscriptie 'Arbeiders onder de kansel. Verzuiling en klassenstrijd in Vlaardingen tijdens het Interbellum. Vlaardingen/Leiden 1984', die in het kader van mijn studie geschiedenis geschreven is.
2 J. Bosmans, Het maatschappelijk-politieke leven in Nederland 1918-1940. In: Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel XIV (Haarlem 1979), blz. 215.
3 S. Stuurman, Verzuiling en klassenstrijd in Nederland. In: Vijfde Jaarboek voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland (Nijmegen 1981), blz. 67.
4 J. Th. J. van den Berg en H. A. A. Molleman, Crisis in de Nederlandse politiek (Alphen aan de Rijn 1975), blz. 22.
5 I. Schöffer, Verzuiling een specifiek Nederlands probleem. In: Sociologische Gids, 3 (1956), blz. 122.
6 P. E. Kraemer en Ch. H. E. Meijer, Vlaardingen; de sociale gevolgen van de omschakeling van de vissersplaats tot industriestad; Verslag van een sociologisch onderzoek naar de invloed der industrialisatie op bevolking en samenleving van de Gemeente Vlaardingen in het jaar 1953 (Utrecht 1954), blz. 14.
7 Kraemer en Meijer, a.w., blz. 12.
8 R. Wagenaar, Kleur en koers van de Vlaardingse vakbeweging (1890-1910). In: Historisch Jaarboek Vlaardingen, 4 (1980), blz. 97.
9 Archief SDAP-afdeling Vlaardingen, jaarverslag 1914/5 (Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen).
10 Archief SDAP-afdeling Vlaardingen, jaarverslag 1916/7 (Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen).
11 Handelingen Gemeenteraad Vlaardingen 1923, blz. 427.
12 Handelingen Gemeenteraad Vlaardingen 1927, blz. 406.
13 Handelingen Gemeenteraad Vlaardingen 1928, blz. 342-343.
14 Nieuwe Vlaardingsche Courant (NVC), 25 augustus 1931.
15 Handelingen Gemeenteraad Vlaardingen 1936, blz. 27.
16 Stuurman, a.w., blz. 53-54.
17 Geciteerd naar NVC, 27 december 1937.
18 NVC, 15 maart 1939.
19 Geciteerd naar NVC, 23 oktober 1928.
20 H. F. Cohen, Om de vernieuwing van het socialisme. De politieke oriëntatie van de Nederlandse sociaal-democratie, 1919-1930 (Leiden, 1974), blz. 237.
21 Handelingen Gemeenteraad Vlaardingen 1938, blz. 355.
22 Handelingen Gemeenteraad Vlaardingen 1937, blz. 62.

VLAARDINGSE VISSERSKINDEREN OMSTREEKS 1900

Peter Hertog

Inleiding[1]

De oude volkswijsheid 'onbekend maakt onbemind' is ook van toepassing op de visserij. Het gebrek aan belangstelling voor deze bedrijfstak, die eeuwenlang het maritieme beeld van Nederland heeft bepaald, komt voort uit de geringe omvang van de visserij op nationaal niveau. Vooruitgang, zo veronderstelde men, wordt alleen afgelezen uit de omvang van de (grootschalige) industriële bedrijvigheid. Op lokaal niveau echter was het wel en wee van een groot deel van de bevolking direct verbonden met de uitkomsten van de vlaardingse haringvisserij. Tijdens mijn bronnenonderzoek in Vlaardingen ontdekte ik dat tot voor kort de publicaties, waarin wel aandacht werd besteed aan de haringvisserij, voornamelijk verslagen bevatten van zuiver economische aard, zoals in- en uitvoerstatistieken, aantallen en typen schepen, vangstopbrengsten, enzovoort. Hiermee werd getracht het roemrijke verleden van het vlaardingse haringbedrijf aan te tonen. De vissers en hun familieleden, die het bedrijf lieten functioneren, bleven onbesproken[2].

De laatste jaren is er gelukkig ook op dit terrein enige literatuur verschenen. In navolging van A. G. Ligtharts bekende boek 'De Vlaardingers en hun haringvisserij' deed in de jaren zeventig een nieuwe tendens in de vlaardingse geschiedschrijving haar intrede, die zich vooral richtte op het dagelijks leven van de vissers. Met name het Visserijmuseum en de redactie van het Historisch Jaarboek Vlaardingen hebben zich de laatste tien jaar moeite getroost om een beeld te geven van de sociale ontwikkelingen in het visserijbedrijf omstreeks 1900. Toen bleek dat schriftelijk bronnenmateriaal lacunes vertoonde of zelfs helemaal niet voor handen was, stortte men zich op de 'oral history' om aldus biografisch materiaal te verzamelen. Oud-vissers en boetsters vertrouwden hun ervaringen aan het papier toe.

Een jonge generatie historici toonde door publicaties en tentoonstellingen interesse voor de levensomstandigheden van hun grootouders, die zelf omstreeks 1900 kinderen waren. Het enige samenvattende beeld over deze kinderen is het helder geschreven boekje van Annemiek van der Veen. In de standaardwerken over de visserij wordt slechts heel summier ingegaan op de functie en de verdiensten. Slechts een enkele passage schenkt aandacht aan een meer persoonlijke benadering. Toch zijn het juist deze verbrokkelde stukjes bronnenmateriaal in combinatie met recente publicaties die mij in staat stelden het dagelijks leven van visserskinderen, toegespitst op hun woon- en werkomstandigheden, tot leven te brengen. Realiteit en idealisering zijn daarbij moeilijk van elkaar te schei-

De Kuiperstraat omstreeks 1900.

den. Ik hoop op deze wijze een bijdrage te leveren aan het in beeld brengen van het leven en werken van mensen, van kinderen, die in het verleden te veel in de vergetelheid van de geschiedschrijving zijn geraakt.

De woonomstandigheden

De meeste vissersgezinnen woonden dicht bij elkaar in hofjes in het oudste stadsdeel tussen Hoogstraat en Biersloot. De woonomstandigheden in dit beruchte 'Achterom' waren erbarmelijk slecht en beantwoordden op geen enkele wijze aan de eenvoudigste eisen van comfort. Voor een huur van ongeveer 60 cent per week werd een krot bewoond waar het daglicht door de nauwe steegjes en vensters nauwelijks binnendrong. Het was daar gebruikelijk dat gezinnen met zes kinderen een bekrompen ruimte met een oppervlakte van hooguit 12 vierkante meter ter beschikking hadden om in te koken, eten, wassen, drogen, slapen, kortom te wonen, al is dat nauwelijks voor te stellen.
Er heerste in en om de woningen voortdurend een bedwelmende stank van vermolmd hout en afval. Een toilet was een ongekende luxe. Veelal stond ergens in een hoekje een emmer, die voor dat doel werd gebruikt.
In sommige hofjes werd een bouwvallig optrekje als toilet ingericht en gedeeld met meerdere gezinnen uit de buurt. Omdat de karren van de reinigingsdienst te weinig rondgingen, werden de uitwerpselen veelal buiten op straat gegooid. Soms liepen de riolen dwars door de woonkamer heen, als ze er tenminste waren. Woningen waren van binnen erg vochtig, tocht had vrij spel. In veel vissersgezinnen kwamen rheumatische aandoeningen of besmettelijke ziekten zoals typhus of tuberculose door de slechte bouw en ontoereikende sanitaire voorzieningen zeer regelmatig voor. De kwaliteit van het drinkwater dat met een emmer uit de haven of sloot werd gehaald, zal daar zeker toe hebben bijgedragen. Het gemeentebestuur besloot omstreeks 1900 tot sloop van dit complex over te gaan. De volkshuisvesting liet echter nog veel te wensen over, al kwam daar enige verbetering in door de bouw van nieuwe arbeiderswoningen. Veel vissers konden echter de hoge huurprijzen van deze nieuwe woningen niet betalen[3].

De familie Kruininger was daartoe wel in staat. Het was een bekend vlaardings vissersgezin, waarvan de jongens generaties lang het ruime sop als werkterrein kozen. Uit een interview met Eef Kruininger werd duidelijk hoe zijn vader omstreeks de eeuwwisseling als kind moet hebben gewoond in zo'n nieuwe woning aan de Liesveldse Laan nr. 3: 'Het huis had één vertrek van 12 vierkante meter en een kleine, schuin aflopende bijkeuken die een gootsteenbak bezat, die tevens dienst deed als wasplaats voor de wekelijkse schoonmaakbeurt. Boven het woonvertrek was een lage zoldering als slaapplaats ingericht voor vier kinderen. Mijn ouders sliepen in de bedstee beneden. Mijn drie zussen sliepen op zolder in één bed onder de dakpannen. Bij strenge vorst reikten de ijspegels tot net boven hun bed. De inrichting van de woonkamer was eenvoudig. Een kast en een tafel waren het voornaamste meubilair. Een wandspreuk met 'Aan Gods zegen is alles gelegen' en een paar aardewerkjes op de schoorsteenmantel completeerden het huisraad. Zat het financieel een beetje mee dan kon worden gespaard voor een ledikant of een stoel. Nee, 2 behoorlijk ingerichte kamers vond je enkel in de woning van de schipper. De wekelijks af te dragen huur bedroeg 1 gulden per week. Mijn vader was zoals veel van zijn buren matroos op een haringlogger. In de winter was hij thuis en genoot dan een geringe uitkering uit het Zeemansfonds van 1 gulden per week. Doordat na 1870 een betere tijd aanbrak in de haringvisserij had het gezin een voor die tijd redelijk bestaan. Toch was het een sober bestaan. Echte honger heeft het gezin van mijn vader nooit gekend. De maaltijd was zeer eenvoudig. Het middageten bestond meestal uit stamppot van aardappelen, peen, uien, vis en een beetje vet. Vaak was er voor de avondboterham geen boter of beleg. Vlees werd vrijwel niet gegeten, omdat dat veel te duur was. Dat gold ook voor wittebrood. In plaats daarvan at mijn vader altijd roggebrood. Het is bijna vanzelfsprekend dat de kleren door alle kinderen werden gedragen en op de groei gekocht'[4].

De schooltijd

De terugkeer van een vlaardings vissersschip werd door middel van een grote rode bal in de kerktoren bekend gemaakt. Ieder visserskind keek regelmatig op naar de omloop van de kerk op de Grote Markt. Nauwelijks hing daar de grote roodgekleurde bal of de hele stad

Het van stapel lopen van een logger was steeds een avontuur voor de jeugd, ca. 1900.

wist het al. De kinderen joelden, renden en zorgden ervoor dat het nieuws snel werd verspreid: 'Een bal op! Een bal op!'. Op school zorgde dat voor heel wat spijbelaars. Zonder een goede smoes kwamen de jongens dan te laat op school. Een portie strafwerk was meestal het resultaat. De vreugde van het weerzien met vader of broer vergoedde veel. Wisten de kinderen van de torenwachter eenmaal welk schip binnen liep, dan stoven zij uiteen om de verwanten het goede nieuws als eerste mee te delen. Als beloning kregen ze dan veelal 2 cent, die direct bij de dichtstbijzijnde snoepwinkel werden opgemaakt. Ook op andere plaatsen maakten mensen zich vrij. De zorgen werden even opzij gezet: boetsters kwamen naar de aankomst van een familielid kijken, kuipers kwamen informeren naar de vangst en de reder informeerde naar schip en winst. Vader bracht een gratis maaltje vis mee dat een welkome aanvulling vormde op de eenzijdig samengestelde menukaart. Deze aangename periode duurde nooit langer dan 48 uur. Een schip dat vrijdags terugkeerde, werd op zaterdag gereed gemaakt om op maandag weer te vertrekken. De vissersvrouw zorgde dus in haar eentje voor de opvoeding van de kinderen. Vissersvrouwen waren dan ook zelfstandig. De heersende moraal in die tijd was dat de getrouwde vrouwen thuis hoorden te zijn ten behoeve van de kinderen. Maar de kosten voor huur, voedsel en schoolgeld waren zo hoog dat vele vissersvrouwen met een groot gezin moesten gaan werken voor een paar centen extra als visverkoopster, naaister of boetster. De visserij was immers een seizoenbedrijf en gaf wisselvallige, lage inkomsten. Na afloop van de haringteelt vond menig visser geen werk in de beugvaart. Het betekende werkloosheid en bijna geen verdiensten van december tot april. De extra inkomsten waren dus bittere noodzaak. De werkdag duurde niet zelden van 's ochtends zes tot 's avonds acht uur. De moederlijke zorg werd meestal overgenomen door grootmoeder of andere behulpzame kennissen. Maar deze opvang kon niet altijd worden gevonden. Oudere kinderen speelden en zwierven dan de hele dag

op straat.Meestal nam het oudste meisje de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van kleinere broertjes of zusjes over. Ze deed de boodschappen waarbij elke cent goed werd besteed, bereidde het eten, waste en verstelde de kleding. Kortom, een meisje wist dus wat haar te wachten stond als ze een visser trouwde.

Voor de jongens waren er meer opwindende zaken te beleven. Het van stapel lopen van een logger was een gebeurtenis die iedere vlaardingse jongen zich kan herinneren. In Vlaardingen was de actieve medewerking van de jeugd eigenlijk onmisbaar. Wanneer de logger van een helling langs de Oude Haven van stapel liep dan raakte het door de grote vaart onherroepelijk in de modderige klei aan de overkant vast. Daarom mocht er een uitgelaten groep van zo'n 100 jongens aan boord. Op commando liepen zij allemaal tegelijkertijd van bakboord naar stuurboord en omgekeerd, net zo lang tot het schip uiteindelijk was losgewrikt. Dit soort gebeurtenissen zorgde voor pieken in het verzuim op school. Maar ook ontbraken kinderen veelal omdat de ouders het nut van een opleiding niet inzagen en hun kinderen nauwelijks stimuleerden tot geregeld schoolbezoek. Bovendien konden zij vaak iets bijverdienen. Ook na schooltijd gingen veel kinderen niet spelen, maar geld verdienen.

De noodzaak tot onderwijs werd veelal gepropageerd door buitenstaanders. De vissers zagen er het nut niet van in. De kinderarbeid werd door de Leerplichtwet van 1901 verder beperkt. Kinderen moesten tenminste zes jaar lager onderwijs volgen waarin o.m. rekenen, schrijven en lezen werden onderricht. De meeste kinderen zaten op de Tusschen- of Kostelooze school waar het lesgeld het laagst was: 10 cent per week voor het eerste kind.
Nadat de school uit was, bood de haven voldoende speelmogelijkheden: ballen, verstoppertje spelen, hoepelen en touwtje springen waren geliefde spelletjes. Er viel altijd wel wat te beleven. Deze onbezorgde tijd duurde niet eeuwig. Met het bereiken van de twaalfjarige leeftijd begon het arbeidsleven van het kind[5].

Kinderarbeid

Eén van de sociale misstanden van de negentiende eeuw was dat jonge kinderen loonarbeid verrichtten. Elk kind droeg zo bij in het totale inkomen van het gezin, dat wanneer er niets tegen zat, zich op de rand van het bestaansminimum bevond. Niet alleen de sociale omstandigheden in Vlaardingen waren destijds nog van dien aard dat de jeugd zo spoedig mogelijk moest gaan werken. Voor met name de kinderen van haringvissers was dit zeker niet ongebruikelijk. Het bedrijf van de zeevisserij beperkte zich niet tot de visvangst zelf. Er waren veel ambachtelijke nevenbedrijven aan verbonden, waarin kinderarbeid heel gewoon was. Op het einde van de negentiende eeuw heeft men pogingen gedaan om dit terug te dringen. In 1874 werd de Kinderwet van Houten aangenomen. Hierin werd bepaald dat kinderen beneden de leeftijd van 12 jaar met uitzondering van huishoudelijke arbeid en veldwerk geen loonarbeid mochten verrichten. De Leerplichtwet van 1901 beperkte het voor kinderen veel te zware werk nog meer door zes jaar lager onderwijs verplicht te stellen. Het duurde echter nog tot 1919 voordat de Arbeidswet tot stand kwam, waarbij loonarbeid door kinderen beneden de leeftijd van 14 jaar werd verboden.

Blijkens een verslag van de plaatselijke schoolcommissie over het jaar 1877 waren er onder de 648 kinderen die de openbare school voor gewoon lager onderwijs bezochten slechts 19 jongens en 7 meisjes van 12 jaar en ouder. Ietwat ironisch wordt in het verslag opgemerkt dat de ouders zelden zo goed op de hoogte waren van de verjaardagen van hun kinderen als juist in die tijd. Bij het bereiken van de twaalfde verjaardag werd het merendeel van de leerlingen van school gehaald. Hoeveel ouderen weten zich dat moment nog heel goed te herinneren? Het korte antwoord dat burgemeester en wethouders van Vlaardingen naar aanleiding van een ministeriële enquête uit 1841 gaven over de kinderarbeid doet vermoeden dat zich in de nijverheid geen problemen voordeden: 'Eindelijk worden ook nog op enkele fabrieken jongens en meisjes gebruikt tegen een gering, aan hun werk geëvenaard loon'. Toch is er heel wat meer bekend over kinderarbeid in vlaardingse bedrijven. Uit de tabellen van de Staat van Fabrieken, Tafrijken en Bedrijven van 1843 blijkt dat in de bedrijven 83 kinderen werkzaam zijn op een totaal van 425 arbeidskrachten. Dit aantal zal rond 1900 niet veel minder zijn geweest, al zullen de Kinder- en Leerplichtwet de leeftijd van de jeugdige werknemers enigszins

Kuiperij van C. Goedknegt aan de 1e Van Leyden Gaelstraat, rechts de koffiejongen, 1903.

verhoogd hebben. Frappant is dat vooral in de touwslagerij van burgemeester H. L. van Linden van den Heuvell een vrij grote mate van kinderarbeid bestond: 6 van de 15 werknemers waren kinderen. Was de gemeente daarom zo zwijgzaam bij de beantwoording van de enquête uit 1841, vroeg Den Admirant zich in een onderzoek af? Veel vlaardingse jongens vonden werk in de kuiperijen als koffiejongen of hulpje voor lichte bezigheden. In de middagpauze haalde hij het eten voor de kuipers op bij de vrouwen thuis. Om zijn handen voor de koffieketels vrij te houden werden de broodmaaltijden in zogeheten stikkezakjes geborgen, die de jongen om zijn nek kon hangen.
Op veertienjarige leeftijd werd hem van lieverlee de kennis en de vaardigheid bijgebracht van het kuipen, zodat volledig aan het arbeidsproces kon worden deelgenomen. Uit een enquête van het NVV in 1907 blijkt dat in het vlaardingse kuipersbedrijf werkzaam waren 671 volwassen mannelijke arbeiders, 75 jongens tussen veertien en achttien jaar en 163 kinderen van twaalf of dertien jaar. Deze kinderen moesten genoegen nemen met een weekloon van 1 à 2 gulden. Ook in de industriële bedrijven, die zich vanaf ca 1880 in Vlaardingen vestigden, zoals Hollandia, Vacca, Kreber, Vulcaan, Lever's Zeepfabriek en de Verenigde Glasfabrieken vonden kinderen werk.

Een andere verkapte vorm van kinderarbeid werd verricht door leerlingen van de haringnettenbreischool. Deze school was een armeninstelling voor kinderen, onverschillig van welke godsdienst. Op deze wijze werden enerzijds door het vervaardigen van haringnetten de onderwijskosten terugverdiend en anderzijds de leerlingen bekend gemaakt met de toekomstige werkdruk. Toen in de jaren zeventig van de vorige eeuw de lichte katoenen netten machinaal werden vervaardigd, verdween de school[6].

De vissersjongens: naar zee

Menig schrijver over de visserij blijft zich verwonderd afvragen hoe het toch mogelijk is dat steeds opnieuw jongens aanmonsterden om de gevaren en ontberingen van de zee voor een laag loon te trotseren. Omstreeks 1900 waren er immers alternatieven in de opkomende industriële ondernemingen in de stad. Een geregeld leven, hogere lonen en minder kans op ongelukken lagen binnen bereik. Sommige auteurs menen een verklaring gevonden te hebben in het avontuur van het reizen op zee, romantiek en onafhankelijkheid, die het wonnen van de voordelen dat ander soort werk bood. Andere schrijvers beweren dat de jongens wel gedwongen waren om naar zee te gaan in een vissersstad als Vlaardingen. Hun hele leven hoorden ze nergens anders over praten. De kinderen zwierven langs de kaden en kregen vanzelf lust om te varen. Elk schoolkind zag wel eens zijn kans schoon om aan boord te klimmen van zo'n schip op zoek naar het onbekende. Het aanhoren van een spannend verhaal van stoere zeelui, die over een kolkende zee spraken als over een voorbij trekkende regenbui, versterkte hun drang naar de zee alleen maar[7].

De werkelijke reden waarom de jongens naar zee gingen was veel dringender. Al deze gevoelens van romantiek ten spijt, de visserszoon ging niet naar zee om op één dag volwassen te worden of om spannende avonturen te beleven. Het was bittere noodzaak. Hoewel de betere resultaten in de haringvisserij na 1870 tot hogere inkomsten voor de vissers leidden, bleven de verdiensten schraal. En de werktijden bleven lang. Een gemiddelde werkdag van 14 uren was geen uitzondering. De uitspraak van een vissersvrouw: 'Wij leven en werken altijd voor de kruimels, de sleet en de mond' laat zien dat zelfs al werkten moeders mee, het nog een

armoedig bestaan was in vissersgezinnen. De vissers verdienden maar een half jaar redelijk. Na de haringteelt van 26 weken was er geen werk meer in de wintervaart. Vissersvrouwen vonden wel werk als boetster of naaister, maar hun aantal mag niet worden overdreven. Al met al bleef na aftrek van huur, kleding, zeeuitrusting, brandstof en schoonmaakmiddelen van loon of minimale uitkering niet veel meer over voor voedsel. De gemiddelde verdiensten bedroegen 5 gulden en 73 cent per week, terwijl 6 gulden het minimum was om het huishoudboekje rond te krijgen. Ja, dat visser-zijn hield zelfs in de bloeiperiode van de visserij omstreeks de eeuwwisseling heel wat ellende in. 's Winters was het vaak honger lijden voor de gezinnen. Visserskinderen bedelden dan langs de deuren om een boterham. H. K. van Minnen daarover: 'Bij ons thuis moest die boterham altijd ter plaatse genuttigd worden in de gang. En we hebben ook nog een oud vrouwtje geholpen, anders was ze zeker van de honger gestorven. In feite was er veel meer romantiek dan thans, maar ook veel meer armoede en honger'[8]. De jongens gingen op twaalfjarige leeftijd uit economische noodzaak naar zee 'voor de kost' om het kinderrijke gezin financieel te ontlasten. Het betekende thuis een mond minder en bovendien verdiende de jongen 15 gulden per reis. Wanneer men bedenkt dat zelfs kuipers en scheepstimmerlieden met hun zonen langs de kuiperijen en werven moesten leuren, dan valt het te begrijpen dat een visserszoon helemaal geen keuze had. Hij moest gewoon naar zee[9].

Voor het eerst naar zee . . .

Door de Kinderwet van Houten kwam het niet meer voor dat een jochie van 6 jaar meeging om klusjes te doen. Dat mocht pas vanaf zijn twaalfde jaar. Toch kwamen jonge kinderen aan boord van vlaardingse vissersschepen regelmatig voor. Sommigen voeren al op tienjarige leeftijd mee, maar dat was meer een soort vrijetijdsbesteding in de vakantie of 'in de kost zijn'. Zo'n visser was Arie van Roon. Als zevenjarige maakte hij in 1898 zijn eerste reisje aan boord van zijn vaders schip, de VL 157. In 1904 begon zijn vissersloopbaan als afhoudertje, eveneens op het schip van zijn vader[10]. Visser K. Groen die in oktober 1912 voor het eerst naar zee ging vertelt zijn relaas: 'De school verlaten hebbende, moest er verdiend worden. Het geld was schaars in die dagen en er was geen weelde in de gezinnen, alleen armoede. Er waren geen sociale voorzieningen zoals nu. Als er geen werk was, dan ook geen verdiensten. Dus was het bittere noodzaak dat reeds op jeugdige leeftijd er moest worden meegewerkt om de last te helpen dragen'[11]. Ondanks deze belabberde toestand waarin niet zelden kou en honger werd geleden, beoordeelden velen die omstreeks 1900 kind waren dat het de leukste tijd uit hun leven was. Visser Groen opnieuw: 'Er was in ons gezin geen rijkdom, maar we waren tevreden en gelukkig met elkaar'. Ontevredenheid was iets dat niet bestond, het was onchristelijk. Onder de bevolking leefde een diep godsdienstig besef en de kerk stond in het midden van de gemeenschap.

En op een dag was het dan zover: de vissersjongen ging voor het eerst naar zee. Als het moment van afvaren naderde, stond thuis alles in het teken van het vertrek. De laatste dagen voor het vertrek van de vloot was het in Vlaardingen altijd een drukte van belang. Op Buisjesdag, 15 juni, vertrokken de schepen, uitgezwaaid door familieleden. Op 24 juni begon dan het echte visseizoen met het uitwerpen van de vleet. Ondanks de weemoed van het vertrek was voor zo'n kleine jongen het leven aan boord zo slecht nog niet. Voormalig

afhoudertje Dirk Cornelis Visser: 'Om zes uur gingen we eten en voor het eerst aten we gebakken haring bij de rijst. Er was eten in overvloed. Ik nam er wel tien voor mijn rekening'[12].

In antwoord op de al eerder genoemde enquête uit 1841 rapporteerden burgemeester en wethouders: 'Veel kinderen van den visschersstand worden reeds vroeg naar zee medegenomen, aldaar gehard tegen ongemakken en opgeleid tot varensgezellen waarbij ze al spoedig ook kleine verdiensten hebben en niet meer ten laste en onderhoud van moeders zijn'[13]. Notaris en raadslid Anthonie Knottenbelt gaf in zijn reactie op het voorstel tot verbod van kinderarbeid onder de leeftijd van 14 jaar de volgende mening: 'In geen enkel opzicht bij de visscherij betrokken, steeds ijverend voor goed onderwijs voelde ik mij gedwongen als onpartijdig beoordelaar de vorenstaande beschouwingen te leveren. De slotsom is deze: het wetsontwerp op den kinderarbeid mag overmatigen arbeid tegengaan, doch het bevordert de verwaarlozing der kinderen. Ten opzichte van de visscherij strijdt het met de beginselen waarvan het uitgaat omdat dit bedrijf de gezondheid bevordert en geen overmatigen arbeid eischt, terwijl het de vorming van koene zeelui en kloeke visschers belet'[14]. Het is eenvoudig om over andermans kinderen te oordelen. Sommige bestuurders en notabelen waren niet vrij van een zekere arrogantie. Zij meenden beter dan anderen te kunnen uitmaken wat goed voor de burgers van de stad was.

Het leven en werken aan boord beviel niet iedere beginneling. Genoeg afhoudertjes waren na de beëindiging van hun eerste reis met geen goede of kwade woorden weer aan boord te krijgen. Sommigen wilden dit voorbeeld graag volgen, maar durfden of konden niet: er moest immers verdiend worden[15]. Ook aan de wal was er werk in het haringbedrijf. Wanneer men bedenkt dat alleen de afhouders en reepschieters jonger dan zestien jaar waren, dan kan aan de hand van het geboortecijfer worden berekend dat nooit meer dan 30 procent van de vlaardingse jongens naar zee ging. Voorwaar toch geen gering aantal . . .

De afhouder en de reepschieter

Ging je voor het eerst naar zee, dan was het maar goed dat de reis naar de visgronden enige tijd in beslag nam. De nieuwe visser had het voorlopig te druk met het krijgen van zeebenen op het slingerende schip en met het bedwingen van een opstandige maag. Dirk Cornelis Visser over zijn eerste reis op volle zee: 'Ik lustte geen eten, ik moest toch maar weer spuwen. Geeft niet zei vader dan, dan heb je tenminste wat in je maag en doet het niet meer zo zeer als je spuwt. Want door het vele braken deed mijn maag zo'n pijn. De logger lag aardig rustig, maar als de man aan het roer even niet oplette, kon het schip met een dreun met zijn kop in de zee duiken. Dan leek het wel of mijn maag en ingewanden naar mijn keel sprongen. Ik liet mijn kom en lepel vallen en met een paar sprongen vloog ik de trap op naar boven om te . . .'[16].

Slechts enkele dagen waren meestal voldoende om de zeeziekte te overwinnen en dan kon de carrière als afhouder beginnen. De vleet werd om 4 uur in de middag uitgezet of geschoten. Als de wind een beetje meehielp was men daar om 8 uur mee klaar. De oudste van de 3 jongeren aan boord haalde de reep uit het reepruim. Hierna ging men eten. Snel ging de bemanning vervolgens te kooi, want rond middernacht moest iedereen weer present zijn. Dan klonk het uit de mond van de schipper: ''t-is-t'er-van halen'. Bij het halen van de vleet moest de reepschieter dan aan de reep trekken, waardoor deze goed van de spil liep en recht het ruim inging. Het werk was zwaar en niet zonder gevaar. D. C. Visser vertelt: 'De logger lag regelmatig flink te stampen. Vader ging dan naar voren om de reep los te maken. Voor een jongen was het veel te gevaarlijk. Eén verkeerde beweging kon je vingers of je hand kosten'[17]. De zee bracht het leven aan boord voortdurend in gevaar. In de Nieuwe Vlaardingsche Courant komen tussen 1890 en 1910 regelmatig berichten voor over het overboord slaan en verdrinken van vooral jeugdige vissers.
De woorden: 'Zullen we eerst een bakkie doen', kwam voor de verkleumde vissers op het nachtelijk dek als een verlossing. Daarna ging het weer een uur of drie verder tot de vleet helemaal binnen was. Na wat brood en koffie ging men onmiddellijk kaken. Dat duurde ongeveer tot 1 uur in de middag waarna de warme maaltijd werd genuttigd. Bij een grote vangst werd deze niet zelden overgeslagen of uitgesteld, omdat de haring beter vers verwerkt kon worden. Hierna deed

men een dutje. Om 4 uur werd de vleet weer uitgezet en nuttigde de bemanning het avondeten. Hierna ging men weer te kooi. Op die manier ging het 14 uur per dag, 6 dagen per week, 6 of 7 weken achtereen van mei tot november. De zondagsrust werd echter tot ver in deze eeuw door de meeste schippers in ere gehouden.

De afhouder werkte dag en nacht met de anderen mee. Hij had vele taken. Tijdens het kaken voorzag hij iedereen van voldoende haring en bracht de bewerkte haring naar de warbak waarin ze werd gezouten. Bij het kuipen van de haring gaf hij de spullen aan. Ook allerhande huishoudelijke zaken vielen onder zijn verantwoordelijkheid. Na afloop van het kaken zorgde hij voor een blinkend schoon dek. Zo zorgde hij voor voldoende brandstof voor het fornuis, hield de keuken en het vooronder schoon en bracht de koffie rond. Soms kookte hij ook zelf. Hoewel hij net van de schoolbanken kwam om het vak te leren, werd van hem verwacht dat hij zonder morren meedraaide in het werktempo van de anderen. Meestal begon de afhouder aan boord van het schip van vader of oom, die dan aanwijzingen gaven en een houvast boden waarop je altijd terug kon vallen[18].

Een pijnlijke beroepskwaal van haringvissers waren de pekelvreters. Tijdens het kaken konden aan hand of arm verwondingen ontstaan. Door aanraking met zout veroorzaakten deze verwondingen veel jeuk, scheurden open en gingen zweren. Het werk ging echter gewoon door. Zonder op dit soort voorvallen te letten, idealiseerde Knottenbelt het leven aan boord op nog een aantal andere punten: 'Jongens in wie enige leerlust zit, houden op zee nog wel enige tijd over. Valt de regen met plassen neer, dan is er de kombuis beneden om ze te verwarmen en vinden zij in hun kisten nog kleederen om ze te verwisselen met de natte. Met gevaarlijk weer mochten zij niet aan boord'[19].
Deze onzin werd verkondigd door een 'onpartijdige' beoordelaar, die beter zou moeten weten. Oud-visser Ligthart over hoe gezond het leven aan boord wel was: 'Al waren er velen van mening dat de visserman niettegenstaande een slechte huisvesting, gezond bleef omdat hij een gedeelte van de dag en nacht volop frisse lucht kon inademen, een feit is dat in die jaren menig jeugdige zeeman de teelt moest afbreken want hij had alweer bloed opgebracht! Ongetwijfeld is de zeelucht gezond, maar van ijzer moet men zijn om op den duur bestand te zijn tegen de overgang van een benauwde en stinkende atmosfeer van het logies naar de koele zeelucht in kleren die bijna nooit droog waren'[20]. Daarbij kwam nog dat de jongsten wegens plaatsgebrek veelal niet in het vooronder met de anderen konden eten, maar afzonderlijk aan dek. Hun maaltijd bestond vaak uit een restant dat in de pannen was achtergebleven en niet zelden aangebrand bleek te zijn.

Na de haringteelt mocht slechts een enkel afhoudertje mee als speeljongen op een beugsloep. Hij had als taak de rivierprikken, die als aas werden gebruikt, net voordat ze aan de haakjes werden bevestigd door te bijten. Een vieze bittere bloedsmaak in de mond was het gevolg[21]. De meeste afhoudertjes gingen echter terug naar school. Vanaf 1889 bestond in Vlaardingen de Visscherijschool. Kennis van vader op zoon was niet meer voldoende om de wettelijke en technische ontwikkelingen in de visserij op de voet te volgen. De belangstelling was in het begin gering. Op een bepaald moment telde de school slechts 8 leerlingen[22]. Ondanks vakken als zeevaartkunde, biologie, natuurkunde en rekenen, zagen veel ouders en ook reders de noodzaak van visserij-onderwijs niet in. Men zag niet in hoe

Machinekamerles in de Visscherijschool, ca. 1930.

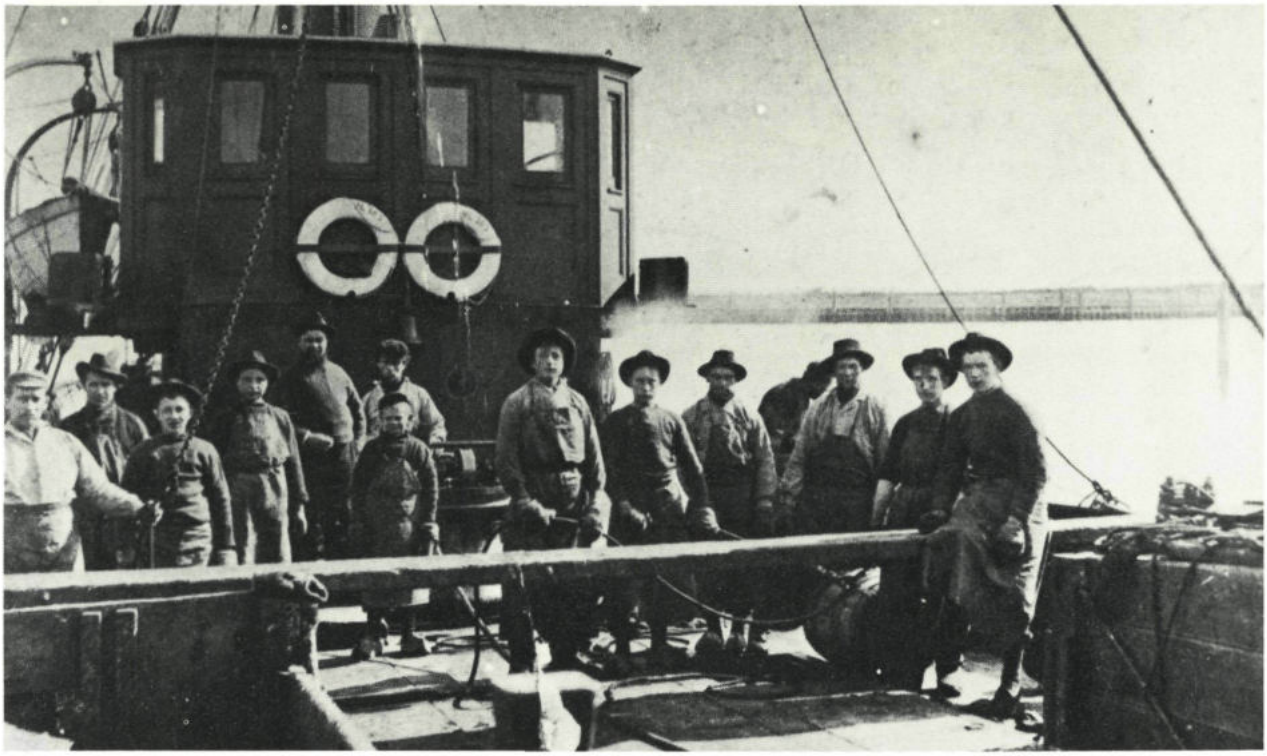

De bemanning van Noordster VL 185, in het midden het afhoudertje, ca. 1920.

theoretische kennis tot grotere vangsten en verdiensten kon leiden. De harde leerschool op zee, daar ging het om. Verder was het schoolgeld van 50 cent per week veel te hoog. Vooral buitenstaanders propageerden het belang van de school. Toen later het onderwijs gratis werd doordat reders 1 gulden per schip en 2 gulden en 50 cent per scholier betaalden en het gemeentebestuur een echt schoolgebouw in plaats van een bovenzoldertje ter beschikking stelde, werd de belangstelling beter[23].

De afhouder zette in de tweede of derde zomer zijn vissersloopbaan voort als reepschieter. Naast het opschieten van de reep was hij ook de toeverlaat van de nieuwe afhouder. Hij kreeg steeds meer verantwoordelijk werk zoals wachtlopen, koers bepalen en aan het roer staan. Na dit jaar werd hij matroos en daarmee een volwaardig bemanningslid. Een afhouder verdiende in verhouding tot een koffiejongen in de kuiperij goed. Na een haringteelt met een redelijke vangst bracht hij 2 gulden en 30 cent tot 3 gulden en 70 cent per week binnen, inclusief voeding, zooitje en afsnijden. De koffiejongen kwam niet verder dan 1 gulden en 50 cent per week. Bovendien was zijn arbeidsplaats niet zeker. In de visserij daarentegen was de jongen na aanmonstering verplicht voor de hele teelt van ongeveer 26 weken te tekenen. De reepschieter verdiende zelfs 4 gulden per week[24].

Het volkslogies

Een vissersschip is een bedrijfsvaartuig waarvan elke centimeter ruimte zo efficiënt mogelijk benut wordt voor proviand, vistuig en visvangst. Het zal niemand verwonderen dat de huisvesting aan boord nog slechter was dan thuis. Elk comfort ontbrak op een logger. Lange tijd achtereen moesten 12 man in een broeiende en stinkende ruimte van 10 à 12 vierkante meter slapen, koken, wassen, wonen en eten. In deze ellende berustten de vissers: het was nooit anders geweest en het kon

ook niet anders. Door de lange werktijden en de zorg voor het dagelijks bestaan hadden ze geen tijd voor bezinning. In een rapport van een commissie uit 1910 werd ten aanzien van het logies het volgende opgemerkt: 'De woningtoestand aan boord van vissersvaartuigen is eenerzijds over het algemeen niet zo slecht als dikwijls afgeschilderd wordt en kan over het geheel niet bepaald ongunstig worden genoemd, anderzijds is hij ook niet volstrekt ideaal en in verschillende opzichten voor verbetering vatbaar'[25]. Deze conclusie vormde een zwakke afspiegeling van de werkelijke toestand aan boord, want al verschilde het misschien inderdaad niet zoveel van thuis, het was mensonwaardig. Voor alles werd aan boord plaats gemaakt: voor netten, tonnen, vangst en op de laatste plaats kwamen de mensen: 'Haringvissers zijn geen haringen, die geacht worden niet te blijven leven, maar dat zal de reder toch zeker wel willen zien van de vissers'[26]. Menig volkslogies werd door de gezondheidscommissie afgekeurd, maar zolang er geen wettelijke bepalingen waren, die de minimale eisen vaststelden, stonden de vissers machteloos. Ligthart meende de oplossing gevonden te hebben: 'Dat wanneer reders en hun gezinnen slechts enkele dagen in het vooronder van een logger zouden moeten leven, ongetwijfeld het ontwerp van nieuwe schepen met betrekking tot het logies er anders uit zou hebben gezien'[27]. Ook reder Arie Hoogendijk vond het mensonwaardig en schonk in zijn ontwerpen meer aandacht aan het logies[28]. Echter, pas bij de invoering van de grotere stoomloggers in de jaren twintig zou de situatie enigszins verbeteren.

De schipper en de stuurman hadden het in het ruime achterlogies redelijk getroffen. Voor de overige 12 be-

Haringkaken aan boord van Prinses Juliana VL 97, 1929.

manningsleden in het voorlogies waren in een kleine ruimte slechts 10 of soms slechts 8 kooien beschikbaar. Tot 1920 was het niet ongebruikelijk dat de jongens bij volwassen matrozen in de kooien moesten kruipen, omdat er te weinig slaapplaatsen waren. Let wel, het betrof hier kooien van 60 centimeter breed en 170 centimeter lang. Dubbele kooien, waarin 3 of zelfs 4 personen sliepen, kwam alleen voor op de bomschuiten. Als er al kooien voor de jongens waren, dan was het niet prettig gesteld met de lengte ervan: sommige waren maar 140 centimeter lang, zodat men zich alsnog op diende te vouwen. Bovendien kwam het voor dat in die kooien ook de proviandvoorraad werd geborgen.

Dit kwam de hygiëne zeker niet ten goede[29]. Een landelijke onderzoekscommissie vond een verbod niet nodig, ondanks haar conclusie 'dat de visschers maar al te vaak niet vrij bleken te zijn van ongedierte of bleken te lijden aan een huidziekte, opgedaan van een slaapgenoot en daarmee thuis het hele gezin infecteerden. In dit opzicht achtte men de moraliteit van onze visschers verblijdend hoog, maar uit hygiënisch oogpunt was het afkeurenswaardig'[30]. De vissers zagen er blijkbaar ook tegenop het logies periodiek te reinigen. Veelal leek het meer op een zwijnenstal dan op een woonverblijf. De persoonlijke eigendommen lagen temidden van etensresten her en der verspreid. Zindelijkheid was niet de grootste deugd van de vissers. Eén keer per week namen de vissers aan boord een wasbeurt. Gelijktijdig reinigden zij dan hun kleding, zo goed als mogelijk was. Naar een toilet zou natuurlijk tevergeefs zijn gezocht. De vissers maakten gebruik van een halve ton, die na verloop van tijd werd gereinigd met zeewater. En hoewel tuberculose in vissersplaatsen veel voorkwam, stelde de commissie vast dat de vissers van deze ziekte geen last hadden: 'Het visserswerk was te zwaar en het voedsel te overvloedig'[31]. De overgang van het benauwde logies naar de koude zeelucht was voor de in natte kleren gehulde vissers te groot. Menigeen moest de teelt wegens ziekte afbreken. De veel gehoorde opmerking dat vissersjongens er na afloop van de teelt zo goed uitzagen, is of een indicatie voor de slechte toestand aan de wal, of pure onzin of een geval van uiterlijke schijn. Waarschijnlijk is één van de laatst genoemde mogelijkheden van toepassing. De visserswoningen waren slecht, maar het volkslogies was mensonwaardig. De commissie stelde voor dat de schippers periodiek het volkslogies zouden laten schoonmaken. De schuld voor de erbarmelijk slechte omstandigheden kan slechts voor een deel aan de vissers worden toegeschreven, want het volkslogies nodigde ook niet bepaald uit tot enige schoonmaakactiviteiten. Het excuus van de reders dat de vissers het thuis niet veel beter hadden, ging ook niet helemaal op[32].

Het eten aan boord

De voedselvoorziening aan boord van een logger werd verzorgd door de rederij. De schipper speelde daarbij een belangrijke rol. In een commentaar op de nieuwe monsterrol, schreef H. van der Linde in 1906: 'Tusschen leveranciers en schippers bestaan somwijlen zulk vriendschappelijke verhoudingen dat de zeelieden niet tevreden kunnen zijn, maar zich naar de letter van artikel 8 tevreden moeten houden'[33]. De reders probeerden de hoge kosten voor victualiën te beperken door in te schrijven bij de goedkoopste leverancier. De kwaliteit liet daardoor nogal eens te wensen over. Sommige rederijen stelden in overleg met de schipper een erg krappe victualielijst op, zodat bij een lange reis het voedsel voortijdig opraakte. Op de lijsten kwamen opmerkelijk grote hoeveelheden rijst voor. Rijst gold aan boord als een vervanging voor aardappelen, die niet goed bewaard konden worden. Naast het voedsel op de lijst hadden de vissers het hele seizoen vrij gebruik van gevangen vis. Oorspronkelijk werd deze vis gezien als een extra versnapering, maar uit een rapport uit 1910 bleek dat het meer als hoofdvoedsel werd gebruikt: 'Uit het voor onze magen schrikbarend aantal haringen dat gewoonlijk 's avonds bij de rijst wordt verorberd, terwijl een schelvis van flink kaliber gemakkelijk door een man tijdens de maaltijd wordt gebruikt'[34].

In het begin van deze eeuw zag het menu aan boord van een logger er als volgt uit: op werkdagen begonnen de vissers 's morgens met brood met koffie, of wat daarvoor doorging. De avondmaaltijd bestond uit rijst met gebakken vis en bier, thee of koffie. Deze twee maaltijden waren elke dag ongeveer hetzelfde. De middagmaaltijd wisselde echter elke dag: maandag: bruine bonen met vet; dinsdag: erwtensoep met spek; woensdag: aardappelen met gebakken vis; donderdag: erwtensoep met spek; vrijdag: bruine bonen met capucij-

ners met vet; zaterdag: aardappelen met gebakken vis; zondag: zakkoek met rozijnen, aardappelen, spek en vis of vlees[35]. Bij de rijst kregen de vissers stroop of pudding. Groenten waren alleen gedurende de eerste dagen van de reis aanwezig. Daarnaast nam elke visser zelf ook nog enige lekkernijen van thuis mee in zijn stoppekistje. De vissersjongen kreeg van zijn moeder veelal ook voedingsmiddelen mee: boter, spek, kaas, suiker en gecondenseerde melk. Fruit ontbrak aan boord, want dat was te duur. Vlees was slechts in kleine hoeveelheden aan boord voorradig[36]. Uit deze gegevens blijkt dat de hoeveelheid voedsel ruim voldoende was. Bij menig reder waren na afloop van de teelt nog grote hoeveelheden levensmiddelen over, die onder de vissers verdeeld werden. Soms was het zelfs voldoende om een gezin 8 à 10 weken van voedsel te voorzien. Reder Arie Hoogendijk had voor een deel gelijk toen hij constateerde: 'De voeding aan boord onzer schepen is in het algemeen goed en overvloedig. Deze en de frissche zeelucht doet menigeen die tenger en met bleke wangen de eerste reis aan boord stapt, blozend en wel de teelt beëindigen'[37]. Het oordeel van de onderzoekscommissie uit 1910 over het voedsel aan boord van vissersschepen was gunstig, zowel qua kwaliteit als kwantiteit. Alleen had men bezwaren tegen de geringe variatie van het menu. De voedingskosten per man per dag op een vlaardingse logger ter haringvaart bedroegen 46 cent. Ter vergelijking, de voedingskosten van een soldaat per dag waren slechts 30 cent. Thuis zou een vissersjongen nooit voor zo'n hoog bedrag aan eten voorgeschoteld hebben gekregen, omdat dan één persoon het halve weekloon voor zijn rekening zou nemen. Minder gunstig oordeelde de commissie over de kwaliteit van het drinkwater en het scheepsbier. Het drinkwater werd gewoon met een emmer uit de haven gehaald. Gevallen van cholera waren het onafwendbare gevolg. Bovendien liep de kwaliteit van het drinkwater tijdens lange reizen nog verder achteruit. Op den duur werd het zelfs helemaal onbruikbaar. Ook het scheepsbier was vaak van inferieure kwaliteit. Voor de prijs van 4 cent per liter kon dat ook niet anders. De commissie raadde aan om het water tegen een geringe vergoeding te kopen bij het drinkwaterleidingbedrijf en scheepsbier te nemen van 6 cent per liter.

Op de loggers trof men geen echte kok aan. Het aanwijzen van de kok geschiedde via loting of één van de jongens werd ervoor aangesteld. De uitverkorene kreeg er een kleine extra vergoeding voor. De kok moest eerst zijn gewone werkzaamheden afmaken alvorens hij voor het eten kon zorgen. Drukke werkzaamheden en een geringe vergoeding zorgden ervoor dat de kok zich weinig inspande om de kombuis te reinigen of het eten met enige zorg te bereiden. Vuile pannen werden direct weer gebruikt en de aangebakken laag werd nauwelijks verwijderd. Op de vloer gevallen voedsel werd weer in de pan geschept. Het afval werd in het vooronder gegooid. De vissers aten uit een grote pan en dronken uit één pul bier, die rondging. De oorzaak van deze onhygiënische toestanden lag grotendeels bij de vissers zelf. Een bemanning die enigszins prijs stelde op een goede bereiding van het voedsel en de kok voldoende tijd gaf om het eten klaar te maken

Reder Arie Hoogendijk Jzn, ca 1920.

Vlaardingse nettenboetsters, ca. 1920.

en de kombuis te reinigen, kon daar zelf voor zorgen. Een schipper met overwicht kon erop toezien dat de tafelmanieren van de vissers ook aan boord op peil bleven[38].

De vissersmeisjes: op de boetschuur

In het voorafgaande is alleen gesproken over de vissersjongens. Ook vissersmeisjes probeerden zo snel mogelijk werk te vinden. Tussen de schooltijden door deden ze boodschappen of huishoudelijke klusjes, waarvoor ze dan een paar stuivers kregen. Op hun twaalfde jaar waren de schoolbanken voor hen eveneens verleden tijd. Tot aan hun huwelijk gingen ze veelal in de boetschuur werken. Voor dit werk werden personen van het vrouwelijk geslacht gevraagd, omdat ze precies en goedkoop werkten. De boetsters hadden tot taak het repareren van de gaten in de netten. De carrière van de boetster had in het begin hetzelfde karakter als die van een afhouder. Een beginnelinge heette koffiemeisje. Zij kwam in dienst door de hoofdboetster te vragen of er een plaatsje vrij was. Vele hoofdboetsters waren zelfstandige bazinnen. Rederijen waren vaak te klein om er een eigen boetploeg op na te houden. Ook bij grote rederijen, die wel zo'n afdeling hadden, was de hoofdboetster invloedrijk. De reder had weinig in te brengen bij het bepalen van het arbeidstempo of de werktijden. De middagpauze duurde vaak anderhalf uur. In die tijd werden de kinderen van de getrouwde boetsters verzorgd en het huis schoongehouden. De meeste reders wilden wel rekening houden met de huishoudelijke verplichtingen en anders zorgde de hoofdboetster daar wel voor.

Het werk van een koffiemeisje was heel gevariëerd. Mevrouw de Jonge over haar eerste dag: 'Ik moest gelijk helpen om de kopjes en de ketel mee te nemen naar de Maassluissedijk. Wat een eind lopen. Daar

Een dienstbode temidden van de heer en vrouw des huizes, ca. 1900.

aangekomen, moest ik thee halen. Bij de waterstoker in de Twee Vriendenstraat kreeg je dan heet water en dan weer terug. Ondertussen trok de thee'[39]. Daarnaast was er de zorg voor andere klusjes. Ze haalde boodschappen voor de andere boetsters, gaf het stopgaren aan, ruimde de rommel op en maakte de toiletten schoon, als die er tenminste waren. Het koffiemeisje moest ook gaan kijken welke schepen er binnen kwamen, zodat de hoofdboetster het werkrooster voor de volgende dag kon samenstellen. De meeste ervaring deed het meisje op in de praktijk. De boetsterscursus in de Visscherijschool bestond toen nog niet. In het begin werd menig keer in de vingers gesneden. Dan konden er kloven ontstaan, die door de branderige netten veel pijn gaven. Dit ongemak duurde vaak de hele winter of zomer. Na verloop van tijd werd de vaardigheid groter, zodat het tempo beter aan de andere boetsters kon worden aangepast. Elke reder had belang bij goed gerepareerde netten tijdens de haringteelt. Kapotte netten betekenden slechte vangsten. Om sociaal misbruik in het drukke zomer- en herfstseizoen in te dammen wanneer na slecht weer de ernstig toegetakelde netten van de loggers kwamen, werd in 1889 een maximale werktijd van 11 uur vastgesteld: van 's morgens 7 tot 's avonds 6 uur. Beperkt overwerk voor de boetsters boven de 16 jaar was in de zomertijd toegestaan. Men hield zich er zelden aan. Minder werkuren betekenden minder inkomsten. In de zomertijd werd na de vrije zondag om middernacht begonnen. Oud- boetster Van der Linde zegt hierover: 'De natte vleten in de herfst gaven altijd extra drukte. Dan was het dikwijls overwerken. Dat mocht onder de 16 jaar niet. Er was ook al een visserij-inspectie en als die kwam, werden de jonge meisjes vlug weggestopt achter het want of op de reepzolder'[40].

De meisjes gingen werken om dezelfde reden als waarom de jongens naar zee vertrokken: elk extra inkomen was welkom thuis. Voordat een meisje zich een volleerd boetster kon noemen, waren wel 4 of 5 jaar verstreken. Tot aan dat tijdstip verdiende ze 2 cent per uur. Voor een werkweek van 55 uur betekende dat 1 gulden en 10 cent. Hoewel de verdiensten dus laag waren, vergoedde de gezelligheid van vrouwen-onderelkaar in de boetschuur veel. Oud-boetsters zijn zonder uitzondering heel positief over hun vroegere werk: 'Je had er een vrij leven met dat boeten. Je was onder elkaar. Zingen deden we veel, altijd van die mooie liederen, echt gezellig'[41]. De hoofdboetster hield echter de discipline strak, maar als daarentegen de vader, vrijer of man van een boetster voor 48 uur binnen was dan mocht, als het even kon, best een middag vrij worden genomen. Lang niet altijd werd het werk op de boetzolder gedaan. In de zomer en de herfst werden de netten buiten geboet. In Vlaardingen gebeurde dat onderaan de Maassluissedijk. Tot laat in het jaar werden de netten op staken in het weiland gehangen. Het werk op het land was lang niet altijd even prettig. De hele zomer stonden de meisjes in de zon. Luchtige kleding was onbekend in die tijd. In de herfst stond je in weer en wind. De vele rokken boden dan slechts geringe bescherming tegen beroepskwalen als rheumatiek. Slechts bij uitzondering werd tijdens een regenbui een schuilplaats opgezocht. De tijd dat er niet werd gewerkt, leverde immers loonsvermindering op. Na een flinke regenbui stonden de boetsters dan tot hun enkels in de modder. Het moment waarop de werkzaamheden naar de boetschuur werden verplaatst, stelde de reder liefst zo lang mogelijk uit. De netten

moesten dan immers met een lier opgetakeld worden. Dat kostte tijd, geld en mankracht. Het boeten was geen seizoenwerk, maar ging in de winter gewoon door. Op de boetzolder was het vaak stoffig en koud. Een toilet ontbrak veelal. De kachel kon de kou niet buiten houden. Daarom hoorde een stoofje tot de vaste uitrusting van de boetsters. Dan hadden ze tenminste warme voeten.

Het verdienen van geld nam een belangrijk deel van de tijd van een vissersmeisje in beslag. Toch vonden velen het niet meer dan een tussenstation tussen school en huwelijk. In haar vrije tijd hielp ze moeder in de huishouding en zo leerde ze alle noodzakelijke dingen die ze binnenkort zelf zou moeten doen. Huishoudelijk werk werd door de meisjes ook verricht bij andere, gegoede gezinnen. Zo was Petronella Post, dochter van een arme kuiper, voor haar huwelijk als werkster in dienst bij verschillende families in de stad. In een onderwijzersgezin verdiende ze zelfs 60 cent voor een werkdag van 7 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds. In de vastentijd mocht een rooms-katholiek op vrijdag geen vlees eten. Na een dag van hard werken, kreeg het dienstertje dan te horen: 'Sorry Pietje, maar jij mag toch geen vlees, jammer'. De reactie dat ze wel wat anders mocht eten, had geen enkele zin, want dat werd niet gekocht. Een dag extra hard werken om een uur eerder klaar te zijn, werd beoordeeld met: 'Je hebt er zeker weer met je pet naar gegooid, je vrijer is zeker weer binnen'[42]. De tijden waren hard . . .

Na de catechesatie of de zondagse kerkgang werd vaak in groepjes door de stad gelopen. Op die manier legden een jongen en een meisje het vaak met elkaar aan. De ouders hoefden daar niets van te weten. Boetsters trouwden (hoe kon het in Vlaardingen bijna anders) met een visser of een kuiper. Nadat de jongen thuis was voorgesteld, begon de 3 jaar durende verlovingstijd. Een groter deel van het geld dat gewoonlijk thuis werd afgedragen mocht nu zelf worden gehouden. Het huwelijk werd meestal in december gesloten als de matroos thuis en net uitbetaald was. Daarvan kon een klein feestje en nog wat huishoudelijke spullen worden bekostigd. De meeste getrouwde vrouwen kregen binnen een jaar een 'visserskind' en gaven dan het boeten eraan. Op de boetzolder zag men dan ook veel jonge meisjes en oudere vrouwen. Alleen in de drukke tijd werden de kinderen bij oma of de oudste dochter gelaten en ging de gehuwde boetster helpen[43].

De weeskinderen

Het is bekend dat het beroep van visser gevaarlijk is. Vissers zijn op zee overgeleverd aan de grillige natuurelementen. Behalve de onberekenbare elementen van weer en water zijn soms ook de toegepaste vangtechnieken oorzaak van ongelukken. De vissersvrouw was in haar zorg voor het welzijn van het gezin niet te benijden. Zoals altijd waren er in deze bedroevende omstandigheden nog wel gevallen die het nog slechter hadden. Bij het wegvallen van de kostwinner lieten de materiële zorgen zich veelal onmiddellijk kennen. Vissersweduwen en -wezen leefden in een toestand die elke beschrijving tart. De vis werd soms te duur betaald . . . Tijdens najaarsstormen kregen bij menig vissersvrouw angstige gevoelens dan ook de overhand: 'Ja, als het dan had gestormd, dat was verschrikkelijk, dan had je geen leven, zo'n klein scheepje op zo'n grote zee. Als dat maar goed ging'[44]. En soms liep het inderdaad niet goed af.

'Ook nu had de torenwachter een schip gezien op de Nieuwe Waterweg. Normaal werd de rode bal in de kerktoren opgehangen. Nauwelijks was dat gebeurd of de jeugd riep: 'Een bal op! Een bal op!' Op dat geroep

Keurig aangeklede weeskinderen bij het regeringsjubileum van koningin Wilhelmina, 1923.

begon het hart van de vissersvrouwen sneller te kloppen. Menig spijbelend kind vroeg: 'Moeder, als 't vader is, krijgen we dan lekkere vleet!' Het ontbreken of halfstok hangen van het vaantje van een binnenkomend schip betekende dat er iets mis was. Plichtsgetrouw rapporteerde de torenkijker dan de aankomst met de boodschap: 'Vrouwen niet naar buiten' in plaats van 'Vrouwen zo en zo laat naar buiten'. Kwam vervolgens de dominee om de hoek van de straat dan was dat als een rouwadvertentie voor vrouw en kind. 'Ach arme vrouw, sedert 3 weken zijt gij al weduwe, dartelende kinderen gij zijt vaderloos. En gij, kleine zuigeling aan moeders borst, gij blikt zoo lagchend op, gij kind zult uw vader nooit gezien hebben'[45].

Ligthart beweert in zijn boek dat vissersweduwen geen stap terug hoefden te doen en niet voor de bedeling de hand hoefden op te houden. Zij zouden een uitkering krijgen, waarop weduwen immers recht hadden. Een uitkering waarvoor de vissers tijdens hun leven hadden gespaard. In 50 jaar had het in 1877 daarvoor opgerichte Vissersweduwen- en wezenfonds (VWWF) 500.000 gulden uitgekeerd. Dit cijfer vormde volgens Ligthart een schrille tegenstelling met de voorstelling die in het toneelstuk 'Op Hoop van Zegen' van de achterlijke en verpauperde vissers werd gegeven. Alsof hun weduwen en kinderen straks afhankelijk waren van de kliekjes die van des reders tafel overbleven[46]. Helaas voor Ligthart gaf 'Op Hoop van Zegen' op dit gebied een maar al te juist beeld over de toestand van de nabestaanden. Pas in 1919 werd de Zee-ongevallenwet van kracht, die de weduwen 70 procent van het laatst verdiende loon garandeerde. Tot die tijd gold ook in de visserij een ongekende bedrijfsvrijheid zonder voorzieningen. Wat er kon gebeuren, was volledig afhankelijk van het particuliere initiatief, dat wil zeggen van de vissersgemeenschap zelf. Meestal trachtten kerkbesturen, het gemeentebestuur, collega-vissers en plaatselijke notabelen de nood te lenigen door middel van weldadigheidsacties. Daarnaast bestonden er wel een aantal sociale voorzieningen zoals het Fonds der Visscherij-armen. In 1839 kwam daar het Zeemansfonds bij. De ondersteuning van 90 cent per week was echter volstrekt onvoldoende. In 1877 werden de zaken serieuzer aangepakt door de oprichting van het VWWF. Deelnemende vissers moesten 1 procent van hun verdiensten in de kas storten. Echter, de uitgekeerde bedragen waren ook nu weer volstrekt ontoereikend en werden bovendien slechts gedurende een beperkt aantal jaren verstrekt. De verklaring hiervoor is eenvoudig. De uitkering was te beschouwen als een tegemoetkoming, zodat de eerste jaren overbrugd konden worden. De hoogte van de uitkering was aangepast aan de gezinsgrootte[47]. Direct en officieel deden de meeste reders niets. Ze gaven uit fatsoen aan het VWWF. De reders IJzermans, de Zeeuw, Hoogendijk en Pot hielden hun geld liever in eigen beurs. Reder H. de Korver was hierbij de positieve uitzondering: zijn bijdragen waren regelmatig zelfs hoger dan die van de erkende armeninstellingen[48] In deze periode werd de weduwe geacht zich voor te bereiden om met eigen arbeid in het levensonderhoud te voorzien.

Naast deze specifiek voor de visserij opgerichte fondsen bestonden ook het Burgerlijk Armbestuur en de Nederlands Hervormde Diaconie. De laatste organisatie kan model staan voor de werkwijze van de kerkelijke armbesturen. Deze hulp werd slechts in uiterste nood gegeven en de bedeelden moesten er eerst zelf om vragen. Sociaal-economische criteria waren er niet. De voornaamste voorwaarde was natuurlijk dat men lid was van de kerk. Een diaken bracht iedere week de uitkering thuis. Hij hield er dan toezicht op dat de bedeelde vrouw een christelijk en arbeidzaam leven leidde, tenminste éénmaal per zondag naar de kerk ging en haar uitkering op een verantwoorde wijze besteedde. Naast geld voorzag de diaconie ook in hulp in natura. Al met al liet de uitkering geen twijfel bestaan over de gevolgen. Een inkomensdaling van 60 procent betekende dat men niet genoeg had om van te leven en te weinig om van te sterven. Het was dan ook geen geruststellende gedachte dat niemand van de honger omkwam. Vooral de hulp van familie, kennissen en buren was van groot belang. Voor armoede schaamde men zich niet en voor het ontvangen van een wettelijke uitkering ook niet. Daar had men immers recht op. Maar bedelen en dank-u-wel zeggen tegen de betere stand omdat de uitkering en de steun van familieleden niet voldoende waren, was onverdraaglijk. Veel vrouwen en kinderen vonden, als ze geluk hadden, een baantje. Bij voorkeur natuurlijk thuis zodat de opvoeding en het huishouden enigszins gecombineerd konden worden met het betaalde werk. Enkele vrouwen openden één van die kleine en bekende winkeltjes.

Scheepsbemanning, uiterst rechts Hugo Kruininger, ca. 1930.

Weeskinderen vonden onderdak in het Weeshuis. De kinderen werden dan verplicht om te gaan werken. Van elke gulden die ze verdienden mochten ze maar één stuiver houden[49]. De meeste weeskinderen kregen op deze wijze direct of indirect met de haringvisserij te maken. We zullen eens nagaan hoe het de eerdergenoemde familie Kruiniger na 1891 is vergaan. Het levert een beeld op dat zo karakteristiek is voor zoveel vlaardingse gezinnen waarin de kostwinner was overleden.

De familie Kruiniger: weduwe en kinderen

De NVC van 14 november 1891 meldt: 'Maar ook de zee eischte derzelfder dag weer een offer. De logger Albatros, schipper J. van der Linden, kwam gisteren alhier binnen met verlies van één man der equipage: John. Vinct. Kruiniger, die woensdag was overboord geslagen. Terwijl hij met twee anderen stond te pompen, wierp eensklaps een zware stortzee het schip op zijde. De bazaanmast brak en Kruiniger, die niets kon vastgrijpen, werd door het water meegesleurd. Zijn medeschepelingen zagen na het ongeval niets meer van hun ongelukkige metgezel. De man laat een weduwe met vier kinderen na, waarvan de oudste 17 en de jongste 4 jaar oud is'. Voor de weduwe Johanna Kruiniger-van der Velden en haar kinderen brak nu een moeilijke tijd aan. Het burgerlijk en kerkelijk armbestuur gaven samen een minimale ondersteuning van 3 gulden en 50 cent per week terwijl 6 gulden noodzakelijk was. Na 4 jaar hield de ondersteuning op. De weduwe hoorde nog niet tot de armste gezinnen. Het is niet bekend of Kruiniger lid was van het VWWF. Het is ook niet bekend of de drie dochters op school hebben gezeten. Zoon Hugo zat bij meester Koster op de RK Parochieschool, zodat tenminste enige vaardigheid verkregen werd in lezen, schrijven en rekenen. De 3 dochters gingen in ieder geval snel na het overlijden van hun vader werken. Eén bij de NV Hollandia, de ander als boetster en de laatste als naaister voor 2 gulden en 40 cent per week. De zus bij de Hollandiafabriek verdiende het meest. Zoon Hugo ging tot zijn twaalfde jaar naar de Kostelooze School. Na schooltijd hielp hij met allerhande klusjes om nog een paar stuivers extra te verdienen. Weduwe Kruiniger vond zelf werk in de bokkingrokerij van Kornaat. Tevens verdiende ze nog 15 cent per week bij door te zorgen voor het onderhoud en het aansteken van de lantaarn die aan het huis was bevestigd. Olie, lucifers en smeermiddelen werden in mindering gebracht. Op die manier hoefde het gezin geen honger te lijden, maar het was een toestand die het beste als bittere armoede omschreven kan worden. Zoon Hugo moest nog in hetzelfde jaar waarin zijn vader op zee bleef langs de deuren aardappelschillen ophalen. Van de opbrengst werd een winterjas gekocht. Hij is ook menig keer met een emmer naar de Spijskokerij in de Paterstraat gegaan. Twee dagen in de week werd daar soep en brood uitgereikt aan behoeftige burgers. Daarvoor werden de zogenaamde soepbrieven uitgegeven en verkocht aan weldoeners en charitatieve instanties. Weduwe Kruiniger kon elke zondagmiddag om 4 uur de etensresten bij de familie IJzermans ophalen aan de dienstingang van de kapitale, witte villa aan de Schiedamseweg. De meisjes vonden werk in de nevenbedrijven van de visserij, maar van de jongens werd verwacht dat ze naar zee gingen. Op twaalfjarige leeftijd ging Hugo voor het eerst naar zee, uiteraard als afhoudertje, op de VL 176. In 1926 was hij schipper op de VL 112. Een volgende generatie visserskinderen die leefde en werkte 'Op Hoop van Zegen' was groot geworden.

Noten

1 Dit artikel is een onderdeel van mijn afstudeerscriptie 'Op hoop van zegen, het leven en werken van Vlaardingse vissersgezinnen omstreeks 1900' in het kader van mijn studie aan de lerarenopleiding ZWN te Delft.
2 A. G. Ligthart, de Vlaardingers en hun haringvisserij (Zaltbommel 1966), blz. 9-11. A. van Roon. Halen maar! (Bussum 1975), blz. 7-11.
3 A. Lambrechts, Vissersvrouw (Vlaardingen 1979), blz. 13.
A. van der Veen, Visserskind (Vlaardingen 1979), blz. 6-8.
4 Interview met de heer Eef Kruiniger.
5 Ligthart, a.w., blz. 13-16.
Van der Veen, a.w., blz. 6-10.
6 M. D. den Admirant, Kinderarbeid in Vlaardingen in de negentiende eeuw. In: Nederlandsche Historiën 13 (1979), blz. 163-166.
7 Van der Veen, a.w., blz. 9.
8 H. K. van Minnen, Een Vlaardings gezin rond 1900. Liefde, leed en welvaart in het dagelijks leven. Vlaardingen, 1978.
9 Ligthart, a.w., blz. 24-29.
10 Van Roon, a.w., blz. 7-11.
11 K. Groen, Voor het eerst naar zee, oktober 1912. In: Nederlandsche Historiën 15 (1981) blz. 171-176.
12 D. C. Visser, Ameland z.p., z.j.
13 A. Knottenbelt, Het Wetsontwerp op de kinderarbeid voornamelijk met het oog op de zeevisscherij. In: Nieuwe Vlaardingsche Courant (NVC), 24 juni 1885.
14 Ibidem.
15 Ligthart, a.w., blz. 24.
16 Visser, a.w., blz. 9.
17 Visser, a.w., blz. 19.
18 Van der Veen, a.w., blz. 13-16.
19 Knottenbelt, a.w., blz. 5.
20 Ligthart, a.w., blz. 31.
21 Van der Veen, a.w., blz. 15.
22 Van der Veen, a.w., blz. 16.
23 J. P. van de Voort, Vissers van de Noordzee ('s-Gravenhage 1975), blz. 88.
24 A. Hoogendijk, De grootvisscherij op de Noordzee (Haarlem 1893) blz. 163. Van der Veen, a.w., blz. 11 en 17.
25 Rapport der commissie benoemd inzake hygiënische toestanden aan boord van vissersschepen, uitgebracht op het vijftiende congres voor volksgezondheid op 23 en 24 oktober 1910, gehouden te Leiden (Zwolle 1910), blz. 45.
26 H. van der Linde, De Monsterrol (Vlaardingen 1906), blz. 9-10.
27 Ligthart, a.w., blz. 29-30. Van de Voort, a.w., blz. 78-79.
28 Van de Voort, a.w., blz. 78-79.
29 Ligthart, a.w., blz. 30. Rapport, a.w., blz. 17. Van de Voort, a.w., blz. 78-85.
30 Rapport, a.w., blz. 18-19.
31 Ibidem.
32 Rapport, a.w., blz. 31.
33 H. van der Linde, a.w., blz. 10.
34 Rapport, a.w., blz. 31.
35 Hoogendijk, a.w., blz. 103-104.
36 Van der Veen, a.w., blz. 12.
37 Hoogendijk, a.w., blz. 93.
38 Deze gegevens zijn gebaseerd op: Hoogendijk, a.w., blz. 93; Van der Linde, a.w., blz. 10; Rapport, a.w., blz. 31. Rapport der commissie tot onderzoek naar het leven van schepelingen aan boord. In: Tijdschrift voor Geneeskunde 1904 I, blz. 1315-1387; J. Schipper, Arbeidscontract voor de visserij (Assen 1908), blz. 12. Van de Voort, a.w., blz. 75-76, 82.
39 H. de Jonge, Van want weten, herinneringen van een boetster 1927-1940 (Vlaardingen 1973), ongenummerd.
40 Ibidem
41 Ibidem
42 Interview met mevrouw J. P. Hertog-Kruiniger, de heer E. Kruiniger en de heer J. Muis.
43 Lambrechts a.w., blz. 11.
44 Lambrechts a.w., blz. 19.
45 P. J. Kikkert, Een bal op! Een bal op! De visscherswedu we te Vlaardingen. In: Lectuur voor de huiskamer (z.p. 1857), blz. 94-96.
46 Ligthart, a.w., blz. 69-74.
47 Van de Voort, a.w., blz. 74-77.
48 Interview met de heer J. Muis. Ligthart, a.w., blz. 69-74.
49 Van der Veen, a.w. blz. 19.

DE VLAARDINGSE BRANDWEER
Ruim 400 jaar strijd tegen de rode haan

C. W. Verhulst

De vlaardingse brandweer bestaat sinds 1965 uit vrijwilligers met een kern van beroepspersoneel. Voordien waren er uitsluitend vrijwillige brandweerlieden, terwijl onze stad in de vorige eeuw ook een periode gekend heeft van een zogenaamde aangewezen brandweer. Over de geschiedenis van het plaatselijk brandweerkorps, één van de oudste instellingen ten dienste van de gemeenschap, gaat dit artikel.

Brandbestrijding door burgers

'Dat sweer ik, burger ende poorter der steede Vlaardinge, d'Overheyd derselver steede gehouw ende getrouw te sijn, alle behoorlijck respekt, eere ende gehoorsaamheyt te bewijsen in saecken die regt en billijck sijn, dese stadt te helpen beschermen ende bewaren . . .' aldus luidde de poorterseed[1]. Door deze belofte stelde de nieuwe burger zich sedert 1555 niet alleen onder de bescherming van de stad maar verbond zich tevens hulp te verlenen in geval van brand en oproer. Deze verplichte hulp bij brand voorkwam niet dat op 2 juni 1574 de stad als gevolg van oorlogshandelingen nagenoeg afbrandde. Het eeuwenoude verhaal dat snode Schiedammers dat op hun geweten zouden hebben kan niet langer in stand worden gehouden. Nieuwe onderzoekingen hebben uitgewezen dat de stadsbrand in 1574 eerder het werk is geweest van rondtrekkende Geuzen, die in het begin van de 80-jarige oorlog de lage landen eveneens onveilig maakten[2]. Het belang van een goede brandpreventieregeling was voor de vlaardingse burgers nu zonneklaar . . .

In het eerste keurboek, dat na de grote brand van 1574 werd geschreven, nemen de brandkeuren (brandverordeningen) dan ook een vooraanstaande plaats in. De burgers waren verplicht in geval van brand onmiddellijk alarm te slaan en emmers met water voor hun deur te zetten. Deze brandemmers werden door de plaatselijke overheid aan huiseigenaren ter beschikking gesteld[3]. 'Als 't brant is, soo sullen alle manspersonen ten brande coomen, soo wanneer de clocke geclept wordt ende sullen de vrauspersonen die omtrent de brant sijn, mede gehouwen wesen water te haelen'[4]. Sinds 1590 werden bovendien brandemmers voorzien van een 'eygen merck op 't Stadthuys' bewaard. Ook plaatste het stadsbestuur in het midden van de 17de eeuw op verschillende plaatsen in de stad houten waterbakken, waaruit bluswater kon worden geput. De angst voor een stadsbrand was nog alom aanwezig. Men zag er zelfs niet tegenop uitbreiding van een brand te verhinderen door 'huijsen om te werpen ende af te breecken'[5]. Deze maatregel gaf blijkbaar weleens aanleiding tot moeilijkheden want er gold een verbod 'ten brande te coomen met eenich geweer ogte beslagen wapenen op boete van twee ende veertich stuvers'[6].

Om naleving van de stedelijke brandkeuren te controleren, verordonneerde het stadsbestuur op 10 januari 1586 dat in de maanden mei en december brandschouwen (inspecties) door de leden van de stadsrechtbank bij huizen en werkplaatsen gehouden zouden worden. Zonodig namen zij maatregelen die het uitbreken van brand moesten voorkomen. Als attractie was aan deze schouwen verbonden 'ene redelijcke maeltijt te verteren tot laste van de Stadt'[7]. Deze, zeker voor die tijd ingrijpende reglementering heeft helaas niet kunnen voorkomen dat op 16 maart 1606 een zware brand een aantal huizen op de Kortedijk in de as legde . . .

Op 13 mei 1741 werd door het stadsbestuur de eerste volledige keur vastgesteld, aangezien 'in veele pointen geene genoegsaam voorsieninge is gedaan'[8]. Het 'kollegie van brandmeesters' kreeg de leiding tijdens het blussingswerk. Zij waren echter verplicht de bevelen van de 'burgemeesteren' op te volgen. De vier brandmeesters droegen als onderscheidingsteken een stok van ca twee meter lang in de hand welke aan de bovenzijde beschilderd was met het stadswapen. Bovendien prijkte aan hun woning een houten bord waarop een brandemmer was afgebeeld, en een aanduiding van zowel de brandmeestersfunctie als de brandspuit waartoe zij behoorden. Elke brandmeester kreeg de leiding over een ploeg pompers, slangendragers en waterscheppers, die te zamen een brandspuit bedienden. De uitvinding van deze slangenbrandspuit in 1673 door de Amsterdammer Jan van der Heijden was een belangrijke verbetering in de strijd tegen de rode haan. Voor de berging van het brandspuitmateriaal werden

zogeheten spuithuisjes op diverse plaatsen in de stad gebouwd. Ook de klapwakers en de torenwachter vervulden bij brand een belangrijke taak. De klapwakers, die 's nachts een gedeelte van de politietaak overnamen, werden aangewezen om in geval van brand het brandweerpersoneel te waarschuwen. 's Nachts moest bovendien de torenwachter elk half uur een rondje om de omloop van de toren maken om zo tijdig een eventuele brand te kunnen opmerken. Bij ontdekking daarvan moest hij een lantaarn aan die zijde van de toren uithangen waar de brand gesignaleerd was en zolang alarm blazen totdat er hulp toeschoot[9]. Tevens moest dan de koster van de Grote Kerk de brandklok luiden.

In 1779 volgde een keur die eisen stelde aan de bouw van huizen. Nieuwe huizen mochten alleen nog uit steen opgetrokken en met dakpannen bedekt worden. De bestaande houten huizen die met riet waren afgedekt, mochten slechts na toestemming van het stadsbestuur blijven staan. De franse tijd bracht ook op het gebied van de brandweerorganisatie de nodige verandering te weeg. In 1795, het eerste jaar van de bataafse vrijheid, stelde de municipaliteit een nieuwe keur samen met niet minder dan 46 artikelen . . . Ook na de franse tijd bleef deze brandkeur van kracht. Om aan deze verordening een grotere bekendheid te geven, werd zij begin 1814 in druk uitgegeven. Vlaardingen was in die jaren in het bezit van 4 slangenbrandspuiten. Deze vonden onderdak in de spuithuisjes in de Waalstraat (de grote en kleine spuit), aan de Afrol (de middelspuit) en bij de touwbaan in de Baansteeg (de baanspuit). Bij iedere spuit waren ingedeeld: 2 brandmeesters, 8 hoofdlieden en 80 manschappen. Met andere woorden, 360 Vlaardingers waren direkt betrokken bij brandbestrijding, dat was bijna 14 procent van de totale bevolking . . .
Als gevolg van de grote stadsuitbreidingen in de negentiende eeuw nam het brandgevaar toe. Het aantal brandspuiten werd met zes draagbare spuitjes vergroot. Elke spuit was voorzien van één der eerste zes letters van het alfabet. De mobiele apparatuur werd bediend door werklieden van gemeentewerken. In geval van brand moesten alle draagbare spuitjes onmiddellijk worden ingezet. Tot 1886 hebben deze spuitjes dienst gedaan[10]. Eén ervan was eigendom van burgemeester H. L. van Linden van den Heuvell. Bij diens vertrek in 1850 keurde de gemeenteraad het voorstel goed om dit spuitje tegen de taxatiewaarde van 40 gulden over te nemen 'om te dienen op den stadstoren met de aldaar steeds aanwezige waterbak ten dadelijke gebruike bij onverhoopte brand'[11]. Het bedienen van het brandblusmaterieel vergde een toenemende mankracht. De 'Verordening op de inrigting, de verpligting der Ingezetenen tot het verlenen van persoonlijke diensten bij en de bediening van de brandbluschmiddelen te Vlaardingen' van 1857 verplichtte alle mannen tussen de 16 en 65 jaar assistentie te verlenen bij brand. Hiermee begon het tijdperk van de 'aangewezen brandweer'. Door het betalen van 10 gulden per jaar kon men zijn plicht afkopen[12]. Het aangewezen personeel was bovendien verplicht vier maal per jaar de brandspuiten te beproeven op hun goede werking. De stadsomroeper ging hiertoe de stad door om het tijdstip aan te kondigen. De avond tevoren hielden de brandmeesters zitting op het stadhuis om de bezwaren aan te horen van hen die verhinderd waren aan deze beproeving deel te nemen.

Georganiseerde brandbestrijding

Een grote brand aan de Maassluissedijk in de timmermanswerkplaats van J. H. Capellen, die om 10 uur 's avonds van de 30ste augustus 1872 uitbrak en waarvan het blussen duurde tot de volgende ochtend zes uur, deed de tekortkomingen in de organisatie sterk naar voren komen. Voor vele stadgenoten was de dienst bij de brandspuiten te zwaar gebleken en een groot aantal spuitgasten verloor tijdens het blussen van deze langdurige brand de moed en ging 'kalm op de spuiten zitten aleer de brand was gebluscht'[13]. Dat deze dienstweigering niet naar de zin was van het college van brandmeesters behoeft geen nader betoog. Ook het stadsbestuur was ontstemd. Om die manschappen te belonen, die wel hun diensten naar behoren hadden verricht, besloot het bestuur hen 15 cent per uur per man uit te betalen. Ook tijdens de brand was er goed voor de spuitgasten gezorgd, want volgens een ingediende rekening bedroeg het bedrag aan geleverd brood en bier 50 gulden en 70 en een halve cent[14]. Voor alle betrokkenen was het duidelijk dat de organisatiestructuur veranderd diende te worden. Met ingang van 1 januari 1874 werd de nieuwe Verordening op de Brandweer van kracht. Het 'aangewezen brandweerpersoneel' werd massaal ontslagen. Belangstellenden

Vlaardingen na de stadsbrand van 1574. Fantasieprent van Octave DeConinck.

werden direkt opnieuw in dienst genomen. De organisatievorm werd drastisch gewijzigd. Aan het hoofd stond nu een opperbrandmeester, bijgestaan door 2 brandmeesters en 4 hoofdlieden. De hoofdlieden hadden elk de leiding over een slangenbrandspuitploeg. Zo'n ploeg bestond uit 50 à 60 personen, die dienst deden als pijphouders, pompers, opzichters van de slangen, lantaarndragers, boden enzovoort. Als uiterlijk teken droegen de brandmeesters bij brand en oefeningen de al eerder genoemde brandmeesterstokken. Die van de opperbrandmeester was aan de bovenzijde voorzien van een vergulde bal. Het overige personeel droeg een armband waarop het teken van de spuit was aangebracht. Van enige beschermende kleding was in die tijd geen sprake. Ondanks deze ingrijpende reorganisatie bleven de brandbestrijders vrijwilligers. Pas bijna 100 jaar later zouden de eerste beroepskrachten aangetrokken worden. Aanvankelijk kwamen de aanmeldingen van vrijwilligers langzaam binnen, maar toen op 20 november de stand werd opgemaakt, bleken er zich 230 man te hebben aangemeld. In een vergadering van het college van brandmeesters op 27 november ging men over tot het indelen van de manschappen. Het opkomen bij brand werd als van-

ouds gemeld door het luiden van de brandklok in de toren op de Markt. Ook brandpreventie nam in de nieuwe verordening een vooraanstaande positie in: bakkers, kuipers, smeden en waterstokers moesten elke drie maanden bij de wijkbrandmeester een verklaring afgeven dat hun schoorsteen aan de 'eischen van reinheid' voldeed. De brandmeesters zouden deze verklaringen regelmatig controleren tijdens de brandschouwen[15].

Het stadsbestuur besloot in 1884 tot het oprichten van een drinkwaterleidingbedrijf. Dit bood nieuwe mogelijkheden voor verbetering van de brandbestrijding door brandkranen op het drinkwaterleidingstelsel aan te sluiten. Nadat de brandmeesters zich hadden laten informeren in Rotterdam, waar het systeem al enkele jaren naar wens functioneerde, besloot de raad dit ook in Vlaardingen toe te passen. De brandweer werd hierdoor niet langer afhankelijk van het zogeheten open water. Op tientallen plaatsen in de stad werden ondergrondse brandkranen geplaatst. De proef op 23 februari 1886 werd een groot succes[16].

Na een aantal betrekkelijk brandvrije jaren brak in de avond van 30 mei 1884 brand uit bij de firma Joost Pot in een loods op de scheepstimmerwerf nabij het Oosterhoofd. Hoewel aanvankelijk gevreesd werd voor een totale verwoesting van het bedrijf, kon de brand door snel ingrijpen van de brandweer beperkt worden tot de loods. Eerst de andere avond om 9 uur kon de laatste spuit inrukken. Aan vergoedingen werd de gemeentekas na deze brand voor een bedrag van 598 gulden en 30 cent aangesproken, een voor die tijd zeer aanzienlijke som! Van een grote omvang was de brand op 25 augustus 1888 in de tabaksfabriek 'De Zeeman' van de firma W. J. van der Boor aan de Hoogstraat. Deze brand, midden in de stadskern, liet zich eveneens zeer ernstig aanzien. Het pand brandde

De oudste foto van een uitgebrand pand in Vlaardingen: firma A. W. Schippers, Koningin Wilhelminahaven z.z., 1907.

helemaal af. Ternauwernood konden de omliggende panden behouden blijven. Deze brand maakte grote indruk in Vlaardingen. Stadgenoot IJsbrand Goudswaard maakte er zelfs een gedicht op[17].

In maart 1905 werd door burgemeester en wethouders aan het college van brandmeesters meegedeeld dat opperbrandmeester Joh. van den Berg eervol ontslag was verleend. De brandmeesters werden verzocht een voordracht te maken voor een nieuwe opperbrandmeester. Echter, uit onvrede over hun aanbeveling besloten burgemeester en wethouders de directeur van gemeentewerken, D. Koomen, als tijdelijk opperbrandmeester aan te wijzen. In een speciale vergadering besloten de brandmeesters met deze benoeming niet akkoord te gaan, omdat zij in strijd was met de brandweerverordening van 1886[18]. Indien het stadsbestuur het besluit handhaafde dan zouden de brandmeesters collectief ontslag nemen. Toen waren de poppen aan het dansen. In een bijzondere bespreking van burgemeester en wethouders met een deputatie van de brandmeesters werd uiteindelijk een compromis gesloten: de benoeming van D. Koomen werd ingetrokken en de brandmeesters zouden een nieuwe voordracht indienen. Uiteindelijk werd de eerste persoon op deze gewijzigde voordracht, aannemer D. L. Baauw, tot opperbrandmeester benoemd. De vrede was weer getekend[19].

Na uitvoerige besprekingen in het brandmeesterscollege en met burgemeester Pier Pruis en na het bijwonen van verschillende demonstraties in Rotterdam werd in 1907 de eerste brandspuit met motoraandrijving en paardentractie aangeschaft voor 3.356 gulden[20]. Leverancier was Machinefabriek Van der Ploeg uit Grouw. Met de plaatselijke stalhouder Boer werd afgesproken dat hij bij brand en tijdens oefeningen paarden beschikbaar zou stellen tegen een vergoeding van 2 gulden per keer. Later werd dit 5 gulden voor een oefening en 7 gulden bij brand[21]. Op 5 juni werd de nieuwe spuit gedemonstreerd: eerst op de Markt en later elders in de stad. De nieuwe aanwinst werd ondergebracht in het spuithuis in de Bleekstraat. Een andere belangrijke verbetering in 1907 was de aansluiting van de woningen van de brandmeesters via een telefoonkabel op 'eene electrische schelinrichting'. Vanuit het politiebureau op de Markt konden de brandbellen in werking gesteld worden. Het overige brandweerpersoneel bleef gealarmeerd worden door het luiden van de klok van de Grote Kerk en hoornsignalen en getrommel van een drietal tamboers[22]. Eerst in 1920 werd bij 32 andere brandweerlieden eveneens een alarmbel geïnstalleerd. De Rijkstelegraafdienst presenteerde de gemeente hiervoor een nota van 15 gulden per aangelegde bel[23]. In het daaropvolgende jaar werd het luiden van de klok van de Grote Kerk gestaakt 'omdat er door het luiden der klok te veel volk op den been kwam'[24]. Het college van brandmeesters verzocht in augustus 1907 het voorste gedeelte van het pand Markt, hoek Schoolstraat (ooit gebouwd als Openbare Burgerschool) geschikt te maken als spuithuis. Het gemeentebestuur stemde hiermee in. Korte tijd later werd dit nieuwe brandweeronderkomen in gebruik genomen. In latere jaren werd de voorgevel nog enkele malen gewijzigd en voorzien van 2 royale dubbele deuren. De tweede motorspuit, die in 1912 bij dezelfde fabrikant werd aangekocht, had een grotere capaciteit. Het vermogen van de motor was 20 pk, de waterverplaatsing bedroeg 750 liter per minuut. Voor deze spuit werd 5.700 gulden betaald[25]. De eerste demonstratie had ook nu weer plaats bij de toren op de Markt. De brandmeesters P. van den Berg en J. Griffijn, die op de omloop van de toren stonden, moesten snel wegspringen om niet te worden natgespoten. Het water reikte zelfs tot aan de wijzerplaten! De

De eerste vlaardingse motorspuit uit 1907.

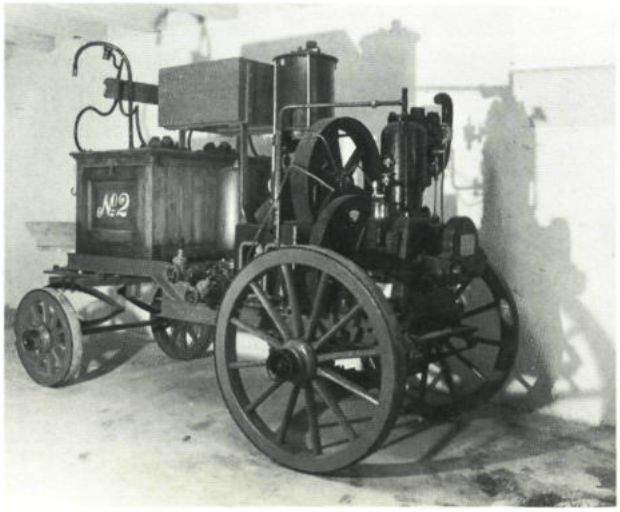

motorspuit werd later op een chassis geplaatst en heeft tot even na de tweede wereldoorlog dienst gedaan[26].

Ook bij brand in naburige gemeenten werd regelmatig assistentie verleend. Zo riep in de nacht van 4 op 5 mei 1916 de burgemeester van Maassluis de hulp in van de vlaardingse brandweer. Een grote uitslaande brand in de Eerste Nederlandsche Vensterglasfabriek aan de Adriaan van Heelstraat kon zonder assistentie niet bedwongen worden. Naast een waarderende brief van het maassluisse gemeentebestuur kregen de spuitgasten vijftig gulden aangeboden door de dankbare bedrijfsdirectie. Het geldbedrag werd onder de 8 spuitgasten verdeeld[27]. Het bestuur van deze buurgemeente kreeg voor deze bijstand een rekening gepresenteerd van in totaal 62 gulden en 3 cent, met inbegrip van het 'droogen der slangen'[28]. Het zou niet bij deze ene hulpverlening in de gemeente Maassluis blijven. De brandweer van Vlaardinger-Ambacht werd eveneens zo nu en dan de helpende hand toegestoken. In 1931 werd zelfs in één nacht tot driemaal toe assistentie verleend. Deze hulp kreeg nog een minder fraaie nasleep. In de Nieuwe Vlaardingsche Courant verschenen ingezonden brieven over vermeend buitensporig gebruik van consumpties[29].

De brandmeesters tijdens het jaarlijkse reisje naar Zandvoort, 1915.

De 12-meter hoge brandladder uit 1912.

Vlaardingen breidde zich in de loop van de twintiger jaren sterk uit in westelijke richting. Het gemeentebestuur ontwierp plannen om ook in dat nieuwe stadsdeel een spuithuis te bouwen. Het college van brandmeesters voelde meer voor de aanschaf van een automotorspuit en kreeg toestemming zich op dit gebied te oriënteren. Burgemeester en wethouders waren niet helemaal overtuigd door hun argumenten, want het college wilde van de brandmeesters ook een kostenraming ontvangen voor de bouw van een spuithuis in de Groen van Prinstererstraat[30]. Drie brandmeesters bezochten de brandweerkazerne van Zaandam waar reeds een autospuit in gebruik was. De inmiddels naar Apeldoorn verhuisde firma Van der Ploeg, die door de brandweer op de hoogte was gesteld van hun wensen, diende een offerte in. Aangeboden werd een T-Fordchassis met hierop gebouwd een motor voor aandrijving van de bluspomp, met een capaciteit van 800 tot

Het uitgebrande winkelpand van herenmodezaak L. Hakbijl aan de Brede Havenstraat, 1929.

1.000 liter per minuut. De prijs bedroeg 4.600 gulden, een eventueel bij te leveren schuifladder kostte 54 gulden. Tevens bood Van der Ploeg voor 2.450 gulden een tweewielige motorspuit aan, een zogeheten 'vuurvreter', die 'in draf' kon worden vervoerd, met een capaciteit van 650 liter per minuut. Op 22 juni 1926 vond de demonstratie plaats. In aanwezigheid van burgemeester en wethouders, raadsleden, de directeur van gemeentewerken en uiteraard het college van brandmeesters, werd bij de toren op de Markt en aan de Westhavenkade proefgedraaid. Dit alles verliep naar wens en na een korte vergadering op het stadhuis werd besloten tot aanschaf over te gaan. De Nieuwe Vlaardingsche Courant schreef: 'Voor de brandweer ongetwijfeld eene prachtige aanwinst, daar zij hierdoor in het bezit komt van het modernste bluschmateriaal'[31].

Op de vraag aan oudere Vlaardingers welke brand zij zich nog het beste kunnen herinneren, komt steevast het antwoord 'de brand bij Hakbijl'. Hoewel latere branden in de stad omvangrijker zijn geweest (Kofa 1947), aangrijpender (Koningin Wilhelminahaven 1951), spectaculairder (Delta Chemie 1963) enzovoort, heeft de brand in de nacht van 11 op 12 februari 1929 bij Manufacturen- en Kleedingmagazijn L. Hakbijl, op de hoek van de Brede- en Smalle Havenstraat, de meeste indruk gemaakt. Om te beginnen was de winter van 1929 buitengewoon streng door een langdurige vorstperiode. De koudste tijd lag tussen 10 en 15 februari waarbij in ons land temperaturen werden gemeten van negentien graden onder nul! De vastenavond van 1929 zou de vaderlandse geschiedenis ingaan als de historische brandnacht, omdat in die ene nacht ook het stadhuis van Leiden, het Floratheater in Amsterdam en een gemeentecomplex, inclusief brandweerkazerne, te Gouda afbrandden. De Nieuwe Vlaardingsche Courant schreef nog diezelfde dag over de brand bij Hakbijl 'Groote brand, moeilijk blusschingswerk. Door de hevige vorst werd het blusschingswerk zeer bemoeilijkt. Alle water, zelfs dat zóó uit de pijpen spoot, veranderde direct in ijs. Ook de brandweerlieden geleken wel ijspoppen, zoo waren ze overdekt met ijs; de ijspegels hingen aan hun kleeren. Enkelen der brandweerlieden werden door de koude bevangen en moesten op het politiebureau en bij enkele winkeliers in de buurt even bijkomen. Waarlijk op heldhaftige wijze werd door onze brandweer het vuur bestreden, hetgeen evenwel niet kon verhinderen dat beide panden geheel uitbrandden. Een gezin, wonende in een steeg, welke woning grensde aan het getroffen pand, moest hun huis in de bittere koude verlaten, nauwelijks tijd hebbende wat kleeren aan te trekken. Dit gezin met zeven kinderen werd op het politiebureau ondergebracht. Ook voor de andere belendende panden werd gevreesd, want door den sterken Noord-Oostenwind werd de vuurzee steeds fel aangewakkerd. Velen stonden dan ook gereed om hun huis te verlaten. Het behoefde evenwel niet. De panden werden met een groote ijskorst overdekt en wellicht heeft die nog medegewerkt aan hun behoud. De oorzaak van den brand is onbekend'[32]. Op verzoek van opperbrandmeester Pieter van den Berg stemde burgemeester en wethouders er in toe dat aan de spuitgasten, die bij de brand dienst hadden gedaan, een dubbele vergoeding werd uitge-

keerd. Het totale bedrag kwam hierdoor op 302 gulden en 80 cent[33]. Ook de grote brand op 19 februari 1930 bij NV Jacob van Toor Oliegoedfabriek ('Kop' van Toor zei men in Vlaardingen) aan de Parallelweg dient apart gememoreerd te worden. Van het grote complex bleven alleen de puinhopen achter. Door grote voortvarendheid van de eigenaar werd de fabriek weer spoedig herbouwd. De meningen over de organisatie van het bluswerk bij deze brand waren verdeeld en ook onderling heerste er onenigheid. Gezamenlijke oefeningen kwamen nauwelijks voor, elke spuitgroep oefende apart. Op de organisatie van de brandweer was in ieder geval wel het één en ander aan te merken. Zo bestond het oefenen in feite alleen maar uit het proefdraaien van de motoren en het spuiten over de havenkaden. Nog in datzelfde jaar werd op 3 oktober, op initiatief van een aantal brandweerlieden, een vereniging opgericht om meer saamhorigheid onder het personeel te kweken. Men koos voor de veelbetekenende naam 'Door Oefening Vaardig'[34]. De vereniging levert sindsdien regelmatig bijdragen aan het brandweergebeuren, terwijl ook bij talrijke evenementen voor de vlaardingse gemeenschap DOV ook thans nog vaak van de partij is.

Op 10 september 1930 werden bij de firma Van der Ploeg een tweede autospuit, nu van het merk Chevrolet, en een 'vuurvreter' besteld voor in totaal 5.426 gulden[35]. De 'Chevrolet' werd ondergebracht in het spuithuis aan de Markt en de 'vuurvreter' in het spuithuis aan de Eendrachtstraat. De T-Fordautospuit verhuisde van de Markt naar de Bleekstraat waardoor nu ook in het oostelijk stadsdeel een autospuit gestationeerd was. De 'Chevrolet' was jarenlang het paradepaardje van de vlaardingse vrijwillige brandweer en heeft tot 1959 trouw dienst gedaan. In dat jaar werd de autospuit verkocht aan de bedrijfsbrandweer van de Nieuwe Matex voor 2.500 gulden[36].

In september 1932 nam het gemeentebestuur op last van het Departement van Oorlog stappen om te komen tot de 'voorbereiding van maatregelen voor de bescher-

Een oefening met de eerste autospuit, ca. 1930.

Gebombardeerde huizen in de Kuiperstraat, 1940.

ming der bevolking tegen aanvallen uit de lucht'. Eerdere pogingen in 1927 hadden niets opgeleverd[37]. Onder leiding van burgemeester A. van Walsum werd een gemeentelijke Commissie voor de Luchtbescherming in het leven geroepen. Na twee jaar was deze commissie met haar taak zover gevorderd dat de eerste oefening met gemeentelijke en particuliere hulpverleningsorganisaties kon plaatsvinden[38].

De crisis in de dertiger jaren ging aan de brandweer niet onopgemerkt voorbij. Ingaande 1 januari 1934 werden de vergoedingen met ca 10 procent verlaagd. Voor de vrijwilligers in de lagere rangen kwam de vergoeding per uur op 67 cent voor overdag, 80 cent voor 's nachts en 1 gulden en 12 cent voor de zondagen. Bij 'natte' oefeningen werd eveneens 67 cent uitgekeerd, bij 'droge' slechts 36 cent. De hoofdlieden ontvingen per jaar per persoon 18 gulden. Eerst op 1 maart 1940 werden deze bedragen verhoogd[39]. In die magere jaren kon er maar weinig worden vernieuwd en uitgebreid. Van de schiedamse brandweer werd een houten mechanische ladder overgenomen, die uitschuifbaar was tot een lengte van 18 meter. In 1937 werd deze met de hand verrijdbare ladder geplaatst op een Fordchassis, waardoor het transport naar de plaats des onheils sneller kon plaatsvinden. De speciale ploeg 'Ladder & Verlichting' zorgde voor het op- en afzetten, want daar kwamen heel wat handelingen aan te pas. Later werd ook de 'Deutz'-motorspuit uit 1912 op een Fordchassis geplaatst. Eerst medio 1946 werd deze spuit afgedankt.

De 10e mei 1940 was nog maar enkele uren oud toen een getroffen nederlands jachtvliegtuig neerstortte op één van de tanks van de Nieuwe Matex, zonder overigens brand te veroorzaken. Ook andere, op en rond de stad gegooide bommen veroorzaakten wel de nodige schade, maar geen brand. Op de 15e mei werd massaal hulp geboden bij de grote brand van Rotterdam, ontstaan door het bombardement op de binnenstad. Vlaardingse blusvoertuigen stonden opgesteld

aan de Westersingel om vandaar uit aan het bluswerk deel te nemen. Hoewel alle korpsen uit naburige gemeenten werden ingezet, stond men voor een hopeloze taak. Regelmatig moesten de brandweerlieden zich terugtrekken om niet door het opdringende vuur te worden ingesloten. Met ingehouden woede moest men aanzien dat langstrekkende duitse rupsvoertuigen de brandslangen zonder pardon kapot reden. Dit alles was nog maar een voorproefje, want op 21 mei werd het tankpark van de Oude Matex door engelse vliegtuigen gebombardeerd. Een enorme brand was het gevolg, rookkolommen reikten hoog boven Vlaardingen uit. Het brandweerpersoneel en het materieel werd verzameld op de Markt. De gemeentelijke autoriteiten aarzelden of het korps wel aan dit gevaar mocht worden blootgesteld, maar uiteindelijk kwam toch de opdracht uit te rukken om in ieder geval de nabijgelegen fabriek van de ENCK te redden. Net op tijd kon een watergordijn worden gelegd. Steeds meer blusmaterieel werd op duits bevel aangevoerd maar eerst na dagen blussen was de brand onder controle. De duitse brandweercommandant, die de leiding bij deze brand op zich had genomen, kreeg later het IJzeren Kruis[40]. De vlaardingse binnenstad werd op 11 oktober 1940 in de avonduren eveneens door engelse bommen getroffen. Hiermee wilde de engelse legerleiding het nederlandse volk en de duitse vijand duidelijk maken dat zij nog lang niet verslagen was. Deze wijze van propagandavoering werd echter niet door elke Nederlander in dank aanvaard! Enkele winkels, woonhuizen en kleine bedrijven aan de Hoogstraat, Kuiperstraat en Afrol veranderden in één grote puinhoop maar wonderwel ontstond er geen brand. Alleen de luchtbeschermingsdienst was lange tijd in touw om de zes doden te bergen en de vele gewonden uit de puinhopen te redden.

Op 1 augustus 1941 werd de gemeente Vlaardinger-Ambacht als gevolg van een duitse maatregel geannexeerd door Vlaardingen. In Ambacht bestond de vrijwillige brandweer uit 23 man. Zij waren verenigd in de brandweerliedenvereniging 'Door Oefening Sterk'. Niet alle vrijwilligers waren met deze inlijving ingenomen. Slechts 12 brandweerlieden sloten zich bij het vlaardingse korps aan[41]. Het materieel bestond uit een handbrandspuit, een tweewielige motorspuit, die bij het uitrukken werd voortgetrokken door een vrachtauto van Gemeentewerken, en een gloednieuwe Opel-

Het spuithuis aan de Markt, 1941.

autospuit, die juist voor de samenvoeging was aangekocht voor 9.000 gulden en geleverd door de firma Gebr. Kronenburg te Culemborg. Deze autospuit werd na de annexatie geleverd en gestationeerd in het spuithuis in de Bleekstraat. De T-Fordautospuit verhuisde naar een tot spuithuis verbouwde particuliere garage aan het Burgemeester de Bordesplein. De Opelautospuit is begin 1945 door de Duitsers gevorderd en nooit meer teruggevonden.

De stad bleef zelf voor groot oorlogsgeweld gespaard, maar regelmatig moest de vlaardingse brandweer in actie komen in de naburige gemeenten Maassluis (18 maart 1943), Rotterdam-West (31 maart 1943) en Den Haag-Bezuidenhoutkwartier (3 maart 1945), in

alle gevallen als gevolg van zware bombardementen. Op 23 maart 1945 rukte de vlaardingse brandweer voor het laatst voor de gevolgen van oorlogsgeweld uit. Door een precisiebombardement van engelse jachtbommenwerpers ging de tot V1-rakettenbasis omgebouwde Sunlightzeepfabriek in vlammen op[42]. De toegesnelde brandweer kreeg van de bezetters echter geen toestemming het hevig brandende complex te blussen.

Met name sinds 1942 kende het korps een groot verloop: 18 leden werden tewerkgesteld in het kader van de Arbeitseinsatz in Frankrijk en Duitsland, één lid, Willem Anthonie Elen, werd wegens vermeende vijandelijke activiteiten gearresteerd. Elen stierf na tal van omzwervingen langs nederlandse en duitse gevangenissen op 30 oktober 1944 in Blaichach van het commando Dachau. Van de tewerkgestelden kwamen twee korpsleden niet terug: Cornelis Korpel stierf op 4 mei 1944 in Tettnang, Jan Brinkman op 7 mei 1945 in Dortmund. Anderen maakten van deze open plaatsen gebruik door tot het korps toe te treden om aldus (hernieuwd) krijgsgevangenschap te ontlopen[43].

Op 5 mei 1945 werd ons land bevrijd. De brandweer kon zich weer uitsluitend gaan wijden aan het bestrijden van de rode haan in vredestijd. Hierop hoefde men niet lang te wachten: de hervormde kerk van Maasland ging op 18 juni 1945 geheel in vlammen op. Korpsen uit omliggende plaatsen boden massaal hulp. Zelfs canadese militairen werden bij het reddingswerk betrokken.

In de eerste na-oorlogse maanden kwamen talloze onderlinge wrijvingen uit de oorlog aan de oppervlakte. Tijdens interne vergaderingen ontstonden heftige discussies over de wijze waarop de leiding tijdens de oorlogsjaren had gefunctioneerd. Destijds was openlijke kritiek niet mogelijk, maar nu barstte die in alle hevigheid los. Kwaad bloed zette ook het uitblijven van de rehabilitatie van 2 brandweercollega's die in 1942 uit de brandweerdienst waren gezet vanwege hun joodse afkomst. Wel werden na de oorlog 2 NSB-sympathisanten uit het korps ontslagen. De zaak werd op de spits gedreven toen de brandweerlieden besloten bij wijze van protest unaniem niet aan een uitgeschreven oefening deel te nemen. Deze onenigheid binnen het korps was voor de commandant aanleiding zijn functie ter beschikking te stellen[44].

In de eerste na-oorlogse periode moest alles voorlopig bij het oude blijven. Voorjaar 1946 zag het college van burgemeester en wethouders kans de grote garage van de VAOM aan de Boslaan te huren. Op verzoek van de brandmeesters had het gemeentebestuur immers besloten het materieel centraal op te stellen. Tijdens een oefenavond in juni 1946 werd het volledige materieel naar dit nieuwe brandweeronderkomen overgebracht. Direct na de oorlog wees een onderzoek van de Inspectie voor het Brandweerwezen, een advieslichaam van het ministerie van Binnenlandse Zaken, uit dat het vlaardingse brandweermaterieel in het algemeen sterk

De 'kofa-brand', 1947.

verouderd was[45]. Om enige verbetering hierin aan te brengen stelde de gemeenteraad een krediet van 6.385 gulden beschikbaar waardoor de op het Fordchassis gebouwde 'Deutz' uit 1912 kon worden vervangen door een gesloten opbouw met een bluspomp van 2.500 liter per minuut[46].

Op 20 november 1947 beleefde Vlaardingen de tot op heden grootste na-oorlogse brand. Deze brand is bekend gebleven als de 'Kofa-brand'. Brandweerkorpsen uit Rotterdam, Schiedam en Maassluis verleenden assistentie. Het nieuwe paradepaardje van het korps kon niet ingeschakeld worden, ze stond voor reparatie bij de leverancier... Krantenkoppen luidden: 'brandweer vocht bijna drie uur tegen machtige vuurzee' en 'mannen vochten als leeuwen', maar ook werd melding gemaakt van het feit dat 16 alarmbellen niet hadden gefunctioneerd, waaronder die van de commandant. Deze verscheen eerst na de brand bij de rokende puinhopen...[47].

Suikerwerkfabriek De Valk aan de 1e Van Leyden Gaelstraat werd in 1954 volledig door brand verwoest.

Sinds het einde van de vorige eeuw nam de vlaardingse bevolking gestaag toe. De stad werd uitgebreid met verschillende nieuwe wijken: rond 1900 de Oostwijk, later gevolgd door de Westwijk en Holy. De brandweerorganisatie moest door deze ontwikkelingen professioneler geleid worden, althans dat was de mening van burgemeester en wethouders. In de junivergadering van 1948 steunde de raad het collegevoorstel om een beroepscommandant aan te stellen. Dit stuitte op onverwacht verzet van de zijde van de brandmeesters, die meenden dat zij niet langer het vertrouwen van het stadsbestuur genoten. Zij dienden en bloc per 1 januari 1949 hun ontslag in. Later in het jaar voerde het gemeentebestuur de geraamde wedde weer van de gemeentebegroting af. Gedeputeerde Staten gingen met deze uitgave niet akkoord... Het college van brandmeesters verzocht hierop de collectieve ontslagaanvraag als niet geschreven te beschouwen...[48]. Korte tijd later vond een kleine reorganisatie plaats, welke in hoofdzaak betrof een herziening van de rangindeling, de personeelsformatie en de vergoedingen. Eeuwenoude namen als bijvoorbeeld opperbrandmeester, hoofdman en pijphouder werden veranderd in respectievelijk commandant, onderbrandmeester en brandwacht. Alle vrijwilligers ontvingen in het vervolg een toelage per jaar, de lagere rangen tevens een uurvergoeding, afhankelijk van hun rang[49]. Reeds begin 1949 werden er tevens plannen ontwikkeld voor de bouw van een nieuwe, moderne brandweerkazerne als onderdeel van een complex aan de Hoflaan, waarin ook de gemeentereiniging en de ambulancedienst zouden worden ondergebracht. Architect Jac. van der Vlis maakte het ontwerpplan. In het ontwerp werden ook vier woningen opgenomen voor personeelsleden van de Brandweer, de ambulancedienst, de Gemeentelijke Energie- en Waterleidingbedrijven en de verkeersdienst van de Gemeentepolitie. Aan het aannemersbedrijf Van der Wal en Woudenberg werd het werk uitbesteed. Op 27 januari 1951 werd het brandweeronderkomen in gebruik genomen. De officiële opening van het totale complex vond op 14 juli plaats. Deze dag werd opgeluisterd met o.m. brandweerwed-

strijden waaraan door 52 korpsen uit het hele land werd deelgenomen[50]. De huisvestingsproblemen waren hiermee opgelost, maar niet voor lange tijd. In 1971, precies 20 jaar later, werd een houten 'barak' achter de kazerne geplaatst om de nieuwe, ruimtelijke knelpunten op te lossen. In deze barak werden de kantine, de werkplaats en instructielokalen ondergebracht. Reeds voor de officiële opening werd de kazerne bij een droevige gebeurtenis al gebruikt. Tijdens de bestrijding van een oliebrand in het noordoostelijk gedeelte van de Koningin Wilhelminahaven op 9 februari 1951 raakte een trekkermanschappenvoertuig te water. Zes brandweerlieden kwamen in de brandende olie terecht: 5 van hen kwamen om en 1 werd zwaar gewond. De verslagenheid was groot. De slachtoffers werden naar de brandweergarage overgebracht, die als chapelle ardente was ingericht. Enige dagen later werden zij onder enorme belangstelling in een gemeenschappelijk graf ter aarde besteld. Talloze delegaties van brandweerkorpsen uit binnen- en buitenland waren hierbij aanwezig[51]. Door het gedenkteken op hun laatste rustplaats en een naamplaat in de brandweerkazerne blijft de herinnering aan hen bewaard: Pieter van Delft, Mari Hendrikus Kok, Albert Hendrik Maat, Pieter Batenburg en Herman Westdijk. Het werk van de brandweer bleek ook later niet zonder gevaar want door een tragisch ongeval tijdens een oefening verloor op 5 oktober 1978 de beroepsbrandwacht Eldert Harreman het leven.

Na de nieuwbouw volgde de vernieuwing en uitbreiding van het materieel. Een geheel nieuwe Austin-autospuit werd in 1951 aangeschaft, in 1953 volgde de eerste volautomatische autoladder met een lengte van 27 meter. Dit materieel kwam goed van pas bij enkele grote branden, zoals bij de Suikerwerkfabriek De Valk (16 december 1954), De Hollandse Pelmolen (4 september 1957) en Meubelfabriek De Berk (4 januari 1958). Een dankbare directie van de 'Pelmolen' schonk aan het korps voor haar krachtdadig optreden een plaquette[52]. De vlaardingse brandweer nam op 24 oktober 1958 haar eerste gecombineerde hogedruk/lagedruk-autospuit in gebruik. Branden werden steeds efficiënter aangepakt. Al lang was er geen sprake meer van het gezegde: 'bij een kleine brand weinig en bij een grote brand veel water'. Verschillende nieuwe opleidingen deden bij de brandweer hun intrede. Regelmatig werden nu ook paraatheidsoefeningen gehouden: bij een slooprijp pand werd bijvoorbeeld een ramp in scène gezet, compleet met pseudo-slachtoffers, waarna op de alarmbel werd gedrukt . . .[53].

De laatste vijftien jaren van de ruim vier eeuwen beschreven plaatselijke brandweergeschiedenis zijn misschien wel de meest bewogen jaren geweest. Ingrijpende reorganisaties, indrukwekkende branden, en niet te vergeten de eeuwfeestherdenking vonden in deze periode plaats. Eind 1961 vonden tussen het stadsbestuur en de leiding van het brandweerkorps besprekingen plaats over een reorganisatie van de brandweer. De technische ontwikkelingen en de opmars van nieuwe industrieën stelde aan het vrijwilligerskorps steeds hogere eisen. Bovendien nam de organieke sterkte voortdurend toe: inmiddels waren er 107 vrijwilligers. De leiding van de brandweer was nu ook van mening dat een professionelere organisatie noodzaak was. De brandweerleiding adviseerde het gemeentebestuur een zelfstandige gemeentelijke dienst voor alle brandweertaken in het leven te roepen. Met behoud van het vrijwillig karakter zou aan de Brandweer een beroepskern van 5 personen moeten worden toegevoegd. Op 6 juni 1963 stemde de raad zonder hoofdelijke stemming in met deze plannen. Op 1 januari 1964 werd het 'Reglement voor het beroepspersoneel van de brandweer' van kracht, het reglement voor de vrijwilligers werd aangepast. Met deze nieuwe voorschriften verdween het sinds 1741 ingestelde college van brandmeesters. De leiding kwam nu in handen van de 'staf van de brandweer'[54]. Begin 1965 deden de eerste vijf beroepsbrandweerlieden hun intrede in het vlaardingse brandweerkorps, in augustus gevolgd door de eerste administrateur in vaste dienst. Het vertrek van ir J. G. Scheen als commandant in 1973 was aanleiding voor het gemeentebestuur om de functie van vrijwillig commandant om te zetten in die van beroepscommandant. P. de Jong werd de eerste vlaardingse beroepsbrandweercommandant.

Vóór dit alles zijn beslag kreeg maakte Vlaardingen op 5 november 1963 een spectaculaire brand mee waarvan de gevolgen tot in de vergaderzalen van de Staten Generaal doorklonken[55]. Deze brand ontstond in een opslagloods met mengmeststoffen van Delta Chemie aan de Maassluissedijk. Na een vergeefse aanpak door

Inwerkingstelling van de nieuwe alarmcentrale in de brandweerkazerne door burgemeester mr J. Heusdens, 1972.

de bedrijfsbrandweer volgde groot alarm voor de vlaardingse brandweer. Later verleenden ook de korpsen van Schiedam en Rotterdam bijstand. Door de zuidoostenwind werden vrijkomende schadelijke, geelbruine wolken richting Maasland en het Westland gedreven. Voortdurende metingen van de graad van de vervuiling waren voor het gemeentebestuur alarmerend genoeg om de commissaris van de koningin in de provincie Zuid-Holland in te lichten. Deze stelde de 'Waarschuwingsregeling bij vredesrampen' in werking, die in het leven was geroepen na de watersnoodramp van 1953. Op grond hiervan werden allerlei instanties gewaarschuwd. Bewoners van Maasland en van de in de Zuidbuurt gelegen boerderijen kregen het advies ramen en deuren gesloten te houden en het vee op stal te halen. Intussen spoten de ingezette brandweerkorpsen tonnen water op de opgeslagen mengmeststoffen. De slechts op korte afstand van de Westwijk voorbijtrekkende giftige rookwolken maakten geen slachtoffers: Vlaardingen en het Westland bleven voor een ramp gespaard. Om ca 18.00 uur was de ontleding (d.i. brand bij mengmest) tot staan gebracht[56]. Het rampterrein werd nog dezelfde dag bezocht door minister-president V. Marijnen, vergezeld door mr E. Toxopeus, minister van binnenlandse zaken, en mr J. Klaassesz, commissaris van de koningin in Zuid-Holland.

Ook deze brand wees weer op het belang van een goede samenwerking tussen de brandweerkorpsen van naburige gemeenten. In 1970 resulteerde deze ontwikkeling in de oprichting van de Brandweergemeenschap Noordelijke Delta. Na verloop van tijd

sloten zich hierbij ruim twintig gemeenten aan, waaronder ook Vlaardingen. Rotterdam werd de centrumgemeente. De rotterdamse brandweercommandant werd tevens regionaal commandant[57]. Minder bedreigend, maar wel hardnekkig was de brand bij Leijendekkers' Zakkenhandel op 24 mei 1966 aan de Koningin Wilhelminahaven, waarvan het nablussen duurde tot 10 juni! In de loop van de jaren vijftig vestigden zich tal van bedrijven in de nieuwe industriewijk Vettenoord. Één van die ondernemingen zou een goede 'klant' worden van de brandweer. In de op een buitenterrein opgeslagen rubbervoorraden brak regelmatig brand uit. Dat veroorzaakte enorme rookwolken die tot in de wijde omtrek zichtbaar waren. Op 3 juni 1973 werd hier de laatste brand geblust. Het bedrijf verhuisde spoedig hierna naar Limburg. Op ditzelfde industriegebied legde een grote brand op 22 juni 1970 de productieafdeling van een accufabriek in de as. Een gesmolten stuk metaal in de vorm van een rode haan in de hal van het kantoor herinnert aan deze catastrofe. Met name deze brand gaf de stoot tot de oprichting van de Stichting Bedrijfsbrandweer Vlaardingen. Deze bedrijfsbrandweer treedt inmiddels met eigen korpsleden en materieel op in drie vlaardingse industriegebieden, namelijk Vettenoord, de Vergulde Hand en Het Scheur.

Branden waarbij slachtoffers te betreuren zijn, leveren de meest nare ervaringen op. De vlaardingse brandweer ontkwam (en ontkomt . . .) niet aan dit soort confrontaties. Twee kinderen van 3 en 5 jaar kwamen bij een betrekkelijk kleine brand op 25 mei 1969 aan de Voorstraat door verstikking om het leven en een 3-jarig jongetje verloor het leven bij een brand op 15 juli 1971 in de Trompstraat. Bij een uitslaande brand op 2 oktober 1979 in de Nic. Beetsstraat waren zelfs verscheidene doden en zwaargewonden te betreuren.

Op 27 oktober 1972 werd bij de vlaardingse brandweer een nieuwe fase ingeluid door de ingebruikneming van een draadloze alarmeringsinstallatie en een noodstroomvoorziening. Niet langer werden brandweerlieden thuis gealarmeerd door brandbellen, die vanuit het politiebureau werden bediend. In de brandweerkazerne werd een permanent bemande telefooncentrale gevestigd. Een telefoonnummer werd speciaal gereserveerd voor brandmeldingen. Bij een melding kunnen de brandweerlieden direct opgeroepen worden door een zogeheten pieper. Deze compacte vestzakontvanger heeft het voordeel dat zij tussen de kleding kan worden meegedragen. Op uitgebreide schaal werd via pers, door posters bij instellingen en op gemeentelijke voertuigen en door de verspreiding van duizenden telefoonstickers de aandacht van het publiek gevraagd voor het gewijzigde alarmnummer[58]. Ook de jongste taken van de brandweer mogen in dit artikel niet ontbreken. Door brandweerduikers en technische hulpverleners wordt hulp geboden bij respectievelijk water- en verkeersongevallen. Speciale voertuigen staan hen hierbij ter beschikking[59]. Succesvol was de redding van 2 te water geraakte automobilistes in 1971 en 1977. Zowel bij de Vlaardingen-700-feesten in 1973 als bij het eeuwfeest van het brandweerkorps zelf in 1974 werd door het brandweerkorps uitvoerig stilgestaan. Zo werden bij de viering van het 700-jarig bestaan van de stad spuitwedstrijden voor de jeugd georganiseerd en een actief aandeel geleverd aan een optocht en aan de manifestatie 'Vlaardingen Present'[60]. Ook werd in 1973 het koperen jubileum gevierd van de Jeugdbrandweer met een landelijke wedstrijd waaraan door 42 jeugdbrandweerkorpsen werd deelgenomen[61]. Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de brandweerverordening van 1874 vond naast de gebruikelijke brandweerdemonstraties ook een herdenkingsplechtigheid plaats in de aula van de Algemene Begraafplaats aan het Emaus ter nagedachtenis van omgekomen brandweercollega's[62].

Dit artikel heeft in zeer grote lijnen de historie van de vlaardingse brandweer tot ca 1975 beschreven. Het brandweerkorps stond in 1975 aan de vooravond van een nieuwe, grootscheepse reorganisatie, waarbij het vrijwillige karakter steeds verder losgelaten werd. Hoe langer hoe meer gingen beroepsbrandweerlieden het gezicht van de brandweer bepalen. Ondanks alle ontwikkelingen, die niet altijd even rimpelloos verliepen, zal de burgerij altijd moeten en kunnen rekenen op een paraat korps dat steeds haar taak zal blijven verrichten volgens haar meest bekende doelstelling: het redden van mens en dier . . .

Noten

1 C. Postma, Verzamelde gegevens over de vlaardingse brandweer. In Rotterdams Parool, 12, 13, 14 en 18 mei 1955.
2 Albert Brouwer en Ingena Vellekoop, Spaans benauwd (Vlaardingen 1984), blz. 55.
3 Als noot 1.
4 Ibidem.
5 Ibidem.
6 Ibidem.
7 Ibidem.
8 Ibidem.
9 Keurboek, 1712-1795. Archieven Stadsbestuur Vlaardingen, inv. Hoogendijk (Vlaardingen 1912), nr. 54.
10 F. Binnendijk Hzn, Een halve eeuw Vlaardingsche brandweer 1874-1924. Vlaardingen 1924.
11 Notulen gemeenteraad, 23 september 1850. Archieven Gemeentebestuur Vlaardingen 1813 - 1962 (hierna te noemen AGV 1813-1962), voorlopig inv. nr. 79.
12 Notulen gemeenteraad, 31 juli 1873. AGV 1813-1962, voorlopig inv. nr. 12.
13 Als noot 1.
14 Ibidem.
15 A. Bijl Mz. Beeldverhaal van Vlaardingen, deel 3 (Vlaardingen 1968), blz. 12 en 50.
16 Als noot 10.
17 Jan P. van de Voort, Het vlaardingse bedrijf De Zeeman, 1821-1979. In: Historisch Jaarboek Vlaardingen 1979, (Vlaardingen 1979), blz. 118.
18 Als noot 10.
19 Ibidem.
20 Ibidem.
21 Notulen College van Brandmeesters, 7 juni 1907 Archief College van Brandmeesters, 1797-1946 (hierna te noemen ACB) (Vlaardingen, z.j.), inv. nr. 6.
22 Als noot 10.
23 Dossier 287, brief van 8 april 1920. AGV 1813-1962, voorlopig inv. nr. 1191.
24 Als noot 10.
25 Ibidem.
26 Nieuwe Vlaardingsche Courant (hierna te noemen NVC), 10 augustus 1912.
27 Notulen College van Brandmeesters, 19 mei 1916. ACB, inv. nr. 7.
28 Dossier 282, brief van 15 mei 1916. AGV 1813-1962, voorlopig inv. nr. 1061.
29 NVC, 6 november 1931.
30 Notulen College van Brandmeesters, 16 juni 1926. ACB, inv. nr. 7.
31 NVC, 24 juni 1926.
32 NVC, 12 februari 1929.
33 Notulen College van Brandmeesters, 20 februari 1929. ACB, inv. nr. 7.
34 C. W. Verhulst, Gedenkboek 40 jaar 'Door Oefening Vaardig'. Vlaardingen, 1970.
35 Notulen College van Brandmeesters, 10 september 1930. ACB, inv. nr. 7.
36 Dossier 236, brief van 30 oktober 1959. Archief van het Gemeentebestuur van Vlaardingen, 1963-1969, (hierna te noemen AGV 1963-1969), inv. Van Everdingen nr. 236.
37 Archief van de Luchtbeschermingsdienst (Vlaardingen z.j.), inv. nr. 1.
38 NVC, 17 september 1934.
39 Notulen gemeenteraad, 9 april 1940, AGV 1813-1962, voorlopig inv. nr. 73.
40 C. W. Verhulst, Brandweer Vlaardingen 1940-1945. In: Informatiebulletin Brandweer Vlaardingen 1985 (nr. 56), blz. 12-16.
41 Dossier 167, brief van 26 september 1941. AGV 1813-1962, voorlopig inv. nr. 1787.
42 Theo J. Poelstra, Vlaardingen 1940-1945. In: Historisch Jaarboek 1985, (Vlaardingen 1985), blz. 120.
43 Notulen College van Brandmeesters, 16 juni 1943. ACB, inv. nr. 8.
44 Dossier 167, brief van 3 september 1945. AGV, voorl. inv. nr. 1840.
45 College van Brandmeesters, 23 januari 1946. ACB, inv. nr. 8.
46 Notulen gemeenteraad, 17 juli 1946. AGV 1813-1962, voorlopig inv. nr. 75.
47 NVC, 21 november 1947.
48 Dossier 236, brief van 8 november 1948. AGV 1963-1969, inv. Van Everdingen nr. 236.
49 Notulen gemeenteraad, 17 juli 1946. AGV 1813-1962, voorlopig inv. nr. 75.
50 NVC, 16 juli 1951.
51 NVC, 14 februari 1951.
52 Kroniek van Vlaardingen van Drukkerij Van Dooren 1959 (Vlaardingen 1960), 3 maart.
53 Informatiebulletin Brandweer Vlaardingen 1972 januari (nr. 4), blz. 7 en 8.
54 Notulen gemeenteraad, 6 juni 1963. AGV 1963-1969, inv. Van Everdingen nr. 1.
55 Notulen Tweede Kamer der Staten Generaal, 6 november 1963.
56 J. Broekman, Grote branden in de lage landen, Brand Delta Chemie. Lelystad, 1985.
57 Voorlichtingsbrochure Brandweergemeenschap Noordelijke Delta. Rotterdam, 1974.
58 NVC, 25 en 27 oktober 1972.
59 Jaarverslag 1984 Brandweer Vlaardingen.
60 Informatiebulletin Brandweer Vlaardingen, 1973 oktober (nr. 11), blz. 5 en 6.
61 Informatiebulletin Brandweer Vlaardingen, 1973 juli (nr. 10), blz. 5 en 6.
62 Informatiebulletin Brandweer Vlaardingen, 1974 oktober/november (nr. 15), blz. 4 en 5.

O. DeConinck